

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МЕРЕЖА ВНЗ-ПАРТНЕРІВ СПІЛЬНОГО ПРОЕКТУ
ЄС/ПРООН «МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК, ОРІЄНТОВАНИЙ НА ГРОМАДУ»
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ
АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ «ПРОФ. Д-Р АСЕН ЗЛАТАРОВ», М. БУРГАС, БОЛГАРІЯ
ЧЕНСТОХОВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ,
М. ЧЕНСТОХОВА, ПОЛЬЩА

ПРОБЛЕМИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА:
ПОГЛЯД ОЧИМА РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ

Матеріали II міжнародного наукового форуму

17-18 травня 2017 року

Черкаси – 2017

УДК 316.42(063)

ББК 60.5я 431

П 78

Проблеми сталого розвитку суспільства: погляд очима різних поколінь // Матеріали II міжнародного наукового форуму : Черкаський державний технологічний університет, 17-18 травня 2017 року. – Черкаси : ФОП Чабаненко Ю.А., 2017. – 145 с.

Основною метою форуму є об'єднання науковців, представників влади (органів регіонального управління та місцевого самоврядування), бізнесу, громадських організацій, студентів і аспірантів для обговорення актуальних проблем сталого розвитку в Україні та пошуку конструктивних шляхів їх розв'язання.

Подані матеріали містять методологічні та методичні підходи, практичні рекомендації, що можуть заслуговувати на увагу широкого кола фахівців.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету: *Григор О.О.* – к.н.держ.упр., доцент, ректор Черкаського державного технологічного університету.

Заступник голови: *Демиденко В.В.* – к.е.н., доцент, декан факультету економіки та управління.

Члени оргкомітету:

Харенко Т.І. – заступник директора Департаменту фінансової політики Черкаської міської ради.

Данилевський В.В. – начальник управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації.

Гончаренко І.Г. – д.н.держ.упр., доцент, завідувач кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету.

Березіна О.Ю. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету, координатор Ресурсного центру зі сталого розвитку ЧДТУ.

Ткаченко Ю.В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету, координатор Ресурсного центру зі сталого розвитку ЧДТУ.

Петкова Л.О. – д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки та бізнесу Черкаського державного технологічного університету

Кендюхов О.В. – д.е.н., професор, голова Всеукраїнської спілки вчених-економістів України.

Мігус І.П. – д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Покацаєва О.В. – д.е.н., професор, проректор Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

Mihaylov Iv.M. – PhD, Assoc. Prof in Department of Economics and Management of University «Prof. Dr. Assen Zlatarov» (Burgas, Bulgaria).

Dorota Jelonek, – PhD, Czestochowa University of Technology, Department of Management (Czestochowa, Poland).

Wadim Strielkowski - Ph.D., associate professor at Charles University, Prague, Institute of Economic Studies, Faculty of Social Sciences Charles University in Prague, Prague (Czech Republic)

Організаційний комітет вважає за доцільне повідомити, що не всі положення і висновки окремих авторів є безперечними. Думки, висновки й рекомендації належать авторам і не обов'язково відображають погляди організаційного комітету, Національної мережі ВНЗ-партнерів, ЄС та ООН. Тези доповідей подаються за оригіналом рукопису. Разом з тим, вважаємо можливим їх публікацію з метою обговорення.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. Економічні аспекти сталого розвитку суспільства

Березіна О. Ю. Єдиний Європейський ринок: виклики для українського бізнесу	6
Вакуліна Ю. В. Оцінка факторів впливу на конкурентоспроможність території	10
Захарченко В. І. Сталий розвиток регіонального промислового комплексу: теоретичний дискурс	14
Ковальчук Я. О. Підготовка підприємства до виходу на глобальний ринок	18
Коломицева О. В. Активне позиціонування регіону як передумова його сталого розвитку	22
Кулик Ю. С. Міжрегіоналізм як форма співпраці і забезпечення сталого розвитку територій	26
Марущак Д. Ю. Методичні підходи до оцінювання ефективності регіональних інтеграційних процесів	29
Овечкина Е. А. Рационализация хозяйственно-управленческой деятельности предприятий в аспекте устойчивого развития разноуровневых экономических структур	33
Паламарчук Д. М. Трансформація структури вартості високотехнологічної продукції країн нових членів ЄС	36
Паламарчук Н. О. Переваги та особливості міжрегіонального співробітництва	40
Петкова Л. О. Інноваційно-технологічні передумови глобального патнрства	43
Тимошенко А.С. Бенчмаркінг ТНК як метод забезпечення сталого розвитку	45

СЕКЦІЯ 2. Механізми та інструменти фінансування сталого розвитку суспільства

Гончаренко І. Г. Страхування та сталий розвиток як підсистеми загального економічного простору	48
Лега Н. Ю. Фінансове забезпечення сталого розвитку соціальної сфери регіону	51
Мархоцький С. Ю. Джерела фінансування сталого розвитку підприємства	55
Мережко О.А. Особливості фінансової діяльності аграрного підприємства	58

Пріхно І. М. Класифікація моделей фінансування соціальної сфери	61
Рудь О. В., Рудь М. П. Краудфандинг: світовий досвід фінансування стартапів	65
Strielkowski W. Insurance services and financing of the sustainable development	68
Тростенюк Т. М. Фінансове забезпечення постраждалих територій: реалізація положень концепції сталого розвитку	71
Шевченко А. М. Корупційна складова та обмеження її впливу на сталий розвиток в стратегічній перспективі	74

СЕКЦІЯ 3. Соціальні аспекти сталого розвитку

Бережна Л. В. Культура влади трансформаційного періоду: відкритість, доступність, прозорість	77
Богуславська С. І. Ресурсне забезпечення розвитку соціальної інфраструктури регіону	79
Бойко А. І. Освіта як соціальна технологія сталого розвитку	82
Василенко І. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління соціальною сферою міста	84
Дудченко Н. В. Регіональна соціальна політика та соціальний розвиток територіальних громад	86
Орлова Д. В. Формування якостей ефективного менеджера	90
Приходченко Т. А. Результати та перспективи децентралізаційних процесів для територіальних громад	93
Рубежанська В. О. Філософія ефективного управління регіональним ринком праці	95
Серватинська І. М. Ефективність функціонування адміністративних структур державних фондів соціального страхування	98
Ткаченко Ю. В. Проекти соціальної дії: особливості реалізації в Україні	102

СЕКЦІЯ 4. Сталий розвиток місцевої інфраструктури та енергозбереження

Bespalko S. A., Kachytov A. V., Naumenko T. I. Concepts of long-term heat storage system for solar thermal/chp applications	106
Бондаренко Ю. М., Бондаренко М. О., Ральченко С. П. Особливості енергоаудиту будівель та споруд	109
Гончарова Н. М. Реалізація інноваційних екологічно безпечних технологій для сталого місцевого розвитку: досвід країн ЄС	112
Петренко А. М., Мельник І. В. Підвищення ефективності роботи силових трансформаторів	116
Турбіна О. І. Енергозбереження як складова ефективної діяльності підприємств України	120

СЕКЦІЯ 5. Екологічні аспекти сталого розвитку

Білокурський Р. Р. Державне регулювання і еколого-економічний розвиток	125
Голуб Є. О., Голуб Н.П., Гомонай В. І., Козьма А. А. Природний цеоліт як ефективний каталізатор двигунів внутрішнього згоряння	127
Ключка С. І., Жицька Л. І. Природоохоронна діяльність як передумова реалізації концепції сталого розвитку	129
Кожем'якіна О. М. Методологічні імперативи соціоекології	132
Кришталь Т. М., Білека А. А. Перспективи розвитку «зеленої» економіки в Черкаському регіоні	135
Хоменко О. М., Загоруйко Н. В. Реалізація карпатської конвенції для забезпечення сталого розвитку природно-заповідного фонду України	138
Чубань В. С. Підвищення ефективності охорони екосистем від пожеж	141

**СЕКЦІЯ 1.
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

УДК 339:92

**Березіна О. Ю. – к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів**

Черкаський державний технологічний університет

**ЄДИНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РИНОК: ВИКЛИКИ ДЛЯ
УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ**

Одним з головних своїх завдань у контексті розширення Європейський Союз вбачає розвиток ближчих відносин з його «новими сусідами» – Україною, Молдовою, Білоруссю та південними середземноморськими країнами, які зможуть отримати доступ до ринку Європейського Союзу у разі досягнення прогресу у приведенні їх національного законодавства у відповідність із законодавством ЄС. Доступ до внутрішнього ринку зазначених країн має взаємні вигоди, зокрема, у разі здійснення торгівлі між ними та країнами-членами ЄС, що надасть можливість новим країнам пристосуватися до сучасних вимог ринкової економіки.

Зважаючи на те, що законодавство ЄС постійно змінюється, Україна має спостерігати за процесом нормотворення в ЄС, щоб бути в курсі останніх змін, що відбуваються, та відповідно реагувати на них вчасно. Гармонізація законодавства України із законодавством ЄС не самоціль, а засіб забезпечення якнайглибшої економічної інтеграції.

Загальний формат поглибленої зони вільної торгівлі передбачає, що її створення не обмежується заходами зовнішньоекономічної політики, а потребує узгодження між сторонами широкого кола питань, пов'язаних з реалізацією внутрішньодержавної політики. Для цього потрібно докласти значних зусиль у сфері гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС.

У 2016 році кількість агропромислових українських підприємств, що мають право експорту на ринки Європейського Союзу, склала 277. З них 97 - підприємств, які виробляють харчову продукцію, решта – продукцію нетваринного походження. У Мінагрополітики України повідомили, що в 2017 році ще 5 нових українських компаній, що займаються виробництвом харчових продуктів, отримали право експорту в ЄС. Зокрема, на європейський ринок поставлятимуть свої товари: 1 підприємство з

виробництва молочної продукції, 1 підприємство з виробництва готової продукції з м'яса птиці, 3 підприємства з виробництва меду. Крім того, Держспоживслужба України продовжує роботу по диверсифікації ринків збуту української продукції. Постійно здійснюються заходи з проведення переговорів з доступу української продукції до Європейського Союзу, зокрема щодо розширення переліку експортерів харчових продуктів і кормів [1].

Основні переваги та шанси, що відкрились перед українським бізнесом в результаті підписання угоди про асоціацію України та ЄС, є такими:

1. Скасування ЄС переважної більшості мит на імпорт товарів з України. З 23 квітня 2014 року ЄС запровадив одностороннє зниження мита на українські товари в якості тимчасового заходу для підтримки української економіки, що діяв до 31 грудня 2015 року. Це дає більші шанси для цінової конкуренції українських товаровиробників при виході на європейські ринки. На сьогоднішній день здійснено досить багато аналітичних звітів та наукових досліджень стосовно недоліків та переваг євроінтеграційних процесів для України. Зокрема, экс-міністр економіки України Б. Данилишин зазначає, що за оцінками угоди про ЗВТ, зменшень тарифів на імпорт до ЄС дозволить українським виробникам-експортерам економити 1487 млн. євро щорічно. У той же час угода передбачає зниження тарифів на імпорт з країн ЄС на 891 млн. євро. При цьому найбільші переваги отримає аграрний сектор: зменшень зборів на продукцію та перероблену продукцію прогнозується на рівні 1330 млн. євро та 653 млн. євро відповідно. Отже, від підписання угоди Україна отримає збільшення прибутку підприємств майже на 5900 млн. євро. Остання цифра не враховує потенційне збільшення частки європейського ринку, що збільшить експорт і слугуватиме подальшим базисом для зовнішньої торгівлі [2].

Позитивними також є прогнози щодо стабілізації економічного стану країн Європейського союзу. Ці тенденції означають, що попит на споживчі товари у цих країнах зростатиме, а відповідно - і попит на українські товари.

2. Поступове зменшення ввізного мита на продукцію, що імпортується з країн ЄС в Україну. Мита на імпорт європейських товарів в Україну зменшуватимуться поступово, протягом 5-10 років (для кожної групи товарів розроблений окремий графік зниження митних тарифів – Доповнення А і В до Угоди, починаючи з 1-го січня 2016 року). Такий підхід дає українським виробникам час на підготовку до конкуренції з європейськими товарами.

3. Можливість для розвитку малого бізнесу. В Україні 99% всіх компаній - малі підприємства, які виробляють близько 20% усієї продукції (у грошовому вимірі). В ЄС частка малих підприємств також складає 99%,

однак вони виробляють 55% усієї продукції. Вивчення та використання кращих практик ведення малого бізнесу в ЄС дасть можливість для розвитку українського малого бізнесу.

4. Гармонізація законодавства України з законодавством ЄС. ЗВТ передбачає не лише відмову від стягнення мит та зняття технічних бар'єрів, але й взаємний доступ до ринків послуг, можливість відкриття філій, створення спільних проектів тощо. Для уникнення юридичних колізій важливо створити єдине законодавче поле.

У результаті гармонізації законодавства зменшиться кількість перевірок бізнесу, буде скасовано ліцензування та сертифікація більшості видів діяльності, ведення бухгалтерського обліку буде спрощено, підприємці матимуть більше можливостей захищати власні права, корупція зменшиться. Деякі законодавчі акти Україна вже ухвалила в процесі вступу до СОТ. Наприклад, законодавство стосовно антидемпінгових та компенсаційних заходів.

5. Посилення стабільності, незалежності та ефективності інституцій, що посилює демократію та дієвість законів. Якість інституцій позитивно вплине на рівень інвестування української економіки. Ще одним позитивним ефектом у результаті покращення якості інституцій є підвищення рейтингу країни. Це сприятиме зниженню ставок кредитування.

6. Позитивним ефектом також може стати зменшення рівня корупції – одним з пунктів угоди є співпраця ЄС та України у цій сфері.

7. Переваги від фінансової допомоги ЄС завдяки існуючим механізмам та інструментам фінансування для досягнення цілей Угоди про асоціацію. Майбутні пріоритетні сфери фінансової допомоги ЄС Україні будуть визначені у відповідних індикативних програмах, що відображатимуть узгоджені ЄС і Україною пріоритети політики. Індикативні суми допомоги враховуватимуть потреби України, можливості галузі та стан проведення реформ.

Допомога ЄС реалізовуватиметься у тісному співробітництві та координації з іншими країнами-донорами, організаціями-донорами та міжнародними фінансовими організаціями, а також відповідно до світових принципів ефективності допомоги. Інвестиції міжнародних фінансових організацій можуть бути збільшені за допомогою Інвестиційного фонду сусідства, в якому має право брати участь Україна. Цей Фонд покликаний мобілізувати додаткові кошти для покриття інвестиційних потреб України на розбудову транспортної та енергетичної інфраструктури, забезпечення охорони навколишнього середовища і вирішення соціальних питань (наприклад, будівництво шкіл або лікарень).

Угода про асоціацію Україна-ЄС не містить чітких перспектив членства України в Євросоюзі. Однак належне виконання Угоди буде означати відповідність критеріям членства. Подавати заявку чи ні,

залежатиме від української сторони. Угода про асоціацію з ЄС не принесе швидкої вигоди, більше того, вимагатиме від підприємців активних дій і, можливо, додаткових інвестицій. Однак вона відкриває для українського бізнесу можливість вийти за рамки внутрішнього виробника і стати частиною європейської бізнес-спільноти.

Скасування ввізного мита не означає, що продукція автоматично вважається такою, що відповідає стандартам ЄС. Відповідно, потенційні витрати українських підприємств будуть пов'язані з впровадженням систем менеджменту якості на своїх підприємствах, які відповідатимуть європейським стандартам якості та забезпечать можливість отримання українською продукцією визнання на Цілісному Європейському ринку.

Інші витрати – витрати, пов'язані з модернізацією виробництва для забезпечення відповідності продукції стандартам ЄС та зменшення енергоємності виробничих процесів. Модернізація виробництва дійсно вимагає додаткових інвестицій. Однак необхідності проводити її негайно немає (в разі, якщо компанія не планує найближчим часом виходити на європейський ринок). Перехідний період для гармонізації стандартів становить 3-6 років. Протягом цього часу підприємець зможе вирішити, як йому надалі розвивати свій бізнес. З іншого боку, ще однією перевагою є те, що відповідність стандартам ЄС дає можливість продавати свою продукцію не лише в Європу, але й до інших країн, що визнають стандарти ЄС (Ізраїль, Чилі, Єгипет, Туреччина, Марокко і т.д.).

Навіть з урахуванням деяких спірних питань Угоди про асоціацію України з ЄС, інтеграційний вектор розвитку України у європейський простір є незмінним. Реалізація положень щодо ЗВТ, які є інтегрованою складовою Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, має створити необхідні умови для поступової інтеграції ринку України у Спільний ринок ЄС. Положення ЗВТ є юридично зобов'язуючими. Майбутня Всеохоплююча та поглиблена зона вільної торгівлі ґрунтуватиметься на таких принципах: відповідність вимогам СОТ; поступове досягання чотирьох свобод (рух товарів, послуг, капіталу, частково робочої сили); чітке визначення перехідних періодів; асиметрія, або відносна взаємність; мораторій на введення нових торговельних обмежень.

Підписання та реалізація Угоди про угоди про асоціацію України з ЄС (DCFTA) несе взаємні вигоди як Україні, яка стає частиною нового геополітичного європейського простору, отримує відкритий доступ на потужний ринок європейських країн та новий імпульс для модернізації господарства, так і для країн-учасниць ЄС, що отримують нові можливості для розширення зовнішньоторгівельної діяльності. Такі можливості для обох сторін пов'язані в перевагами, що надаються учасникам зони вільної торгівлі – зменшення та зняття ввізних та вивізних мит, гармонізація законодавства та уніфікація стандартів, відкриття нових можливостей для співпраці. Поступове введення в дію норм угоди надає можливість

українським підприємствам розробити плани дій із забезпечення власної конкурентоспроможності на Цілісному Європейському ринку.

Законодавство ЄС постійно змінюється, тому Україна має спостерігати за процесом нормотворення в ЄС, щоб бути в курсі останніх змін, що відбуваються, та відповідно реагувати на них вчасно. Гармонізація законодавства України із законодавством ЄС є засобом забезпечення якнайглибшої економічної інтеграції.

Порівняння переваг/можливостей з викликами/загрозами від імплементації Угоди та виходу українських підприємств на Цілісний європейський ринок показало, що перші є набагато вагомішими та значущими для економіки України ніж загрози і витрати, з якими зіштовхнуться суб'єкти господарювання. Навіть з урахуванням деяких спірних питань Угоди про асоціацію України з ЄС, інтеграційний вектор розвитку України у європейський простір є незмінним. Реалізація положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, має створити необхідні умови для поступової інтеграції ринку України у Спільний ринок ЄС. Майбутня всеохоплююча та поглиблена зона вільної торгівлі ґрунтуватиметься на таких принципах: відповідність вимогам СОТ; поступове досягання чотирьох свобод (рух товарів, послуг, капіталу, частково робочої сили); чітке визначення перехідних періодів; асиметрія, або відносна взаємність; мораторій на введення нових торговельних обмежень.

Література:

1. <http://telegraf.com.ua/biznes/ekonomika/3197256-minagropolitiki-eshhe-5-ukrainskih-predpriyatiy-poluchili-pravo-eksporta-v-es.html>
2. <http://www.epravda.com.ua/publications/2014/01/10/413940/>

УДК 332.1

Вакуліна Ю.В. – викладач кафедри фінансів

Науковий керівник – д.е.н., проф. В.В.Вітвіцький

Черкаський державний технологічний університет

**ОЦІНКА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІЇ**

Сьогодні конкуренція визначає безліч процесів економічної діяльності. І все більшого значення набуває територіальна конкурентоздатність, яка стає одним із найважливіших факторів розвитку територій.

Однією з характеристик ефективної діяльності суб'єкта господарювання є конкурентоспроможність, що визначається в загальному як здатність підприємства виготовляти і реалізовувати товари і послуги, вартісні і споживчі якості яких є привабливішими, ніж у продукції, що виробляють конкуренти. Таким чином продукція чи послуга мають на ринку власні конкурентні переваги і свого споживача. Для збереження своїх позицій на ринку підприємство активно залучає новаторські ідеї управління бізнесом та запроваджує різні інноваційні розробки в основну діяльність і виробничу зокрема. Успішна діяльність підприємства має бути закріплена оптимізованою системою споживання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, що важко уявити без системи вимірювання продуктивності.

Система вимірювання продуктивності підприємств – це структура процесів, що визначають певні величини використання ресурсів, у тому числі для досягнення оптимізованого прибутку на мікрорівні, так і валового продукту на макрорівні, визначаючи таким чином територіальні конкурентні переваги.

Взаємозв'язок продуктивності та конкурентоспроможності території досліджувався у працях зарубіжних авторів, зокрема І.Бегга, Р.Камагні, М.Кітінга, Р.Мартіна, М.Портера [2], П.Тайлера, а також вітчизняних вчених: О.Агафоненка, О.Алимова, В.Ємченка, Л.Ковальської, Т.Праченко, О.Рибакової, В.Шпильової.

За М.Портером рівень життя нації визначається продуктивністю економіки, яка вимірюється вартістю товарів і послуг, вироблених на одиницю трудових, фінансових і природних ресурсів. Створюється національний доход, що оподатковується, який витрачається на оплату суспільних послуг і стимулює зростання рівня життя населення. Тому концепція конкурентоспроможності держави та/або окремої території базується на продуктивності використання ресурсів [1, с. 814].

За Алімовим О.М. конкурентоспроможність регіону – продуктивність використання регіональних ресурсів, і, в першу чергу, робочої сили та капіталу, по відношенню до інших регіонів, що є результатом зростання валового регіонального продукту, а також його динамікою [3].

Конкурентоспроможність регіону як складна категорія економічної науки та науки державного управління має безліч факторів впливу, основні з яких наведено на рис. 1.

На регіональному рівні продуктивність праці залежить від низки чинників (враховуючи специфіку локального бізнес-середовища), які також впливають на рівень зайнятості. Поєднання двох показників – рівня продуктивності та зайнятості – виступає «усвідомленою конкурентоспроможністю», яка являється ключовим компонентом ефективності регіонального розвитку та зростання добробуту місцевого населення.

Конкурентоспроможність регіону визначається багатьма факторами, у першу чергу, це: виробничий, науково-технічний і ресурсний потенціал; рівень розвитку виробничої та ринкової інфраструктури; зовнішньоекономічна діяльність; вигідне географічне положення та інші.

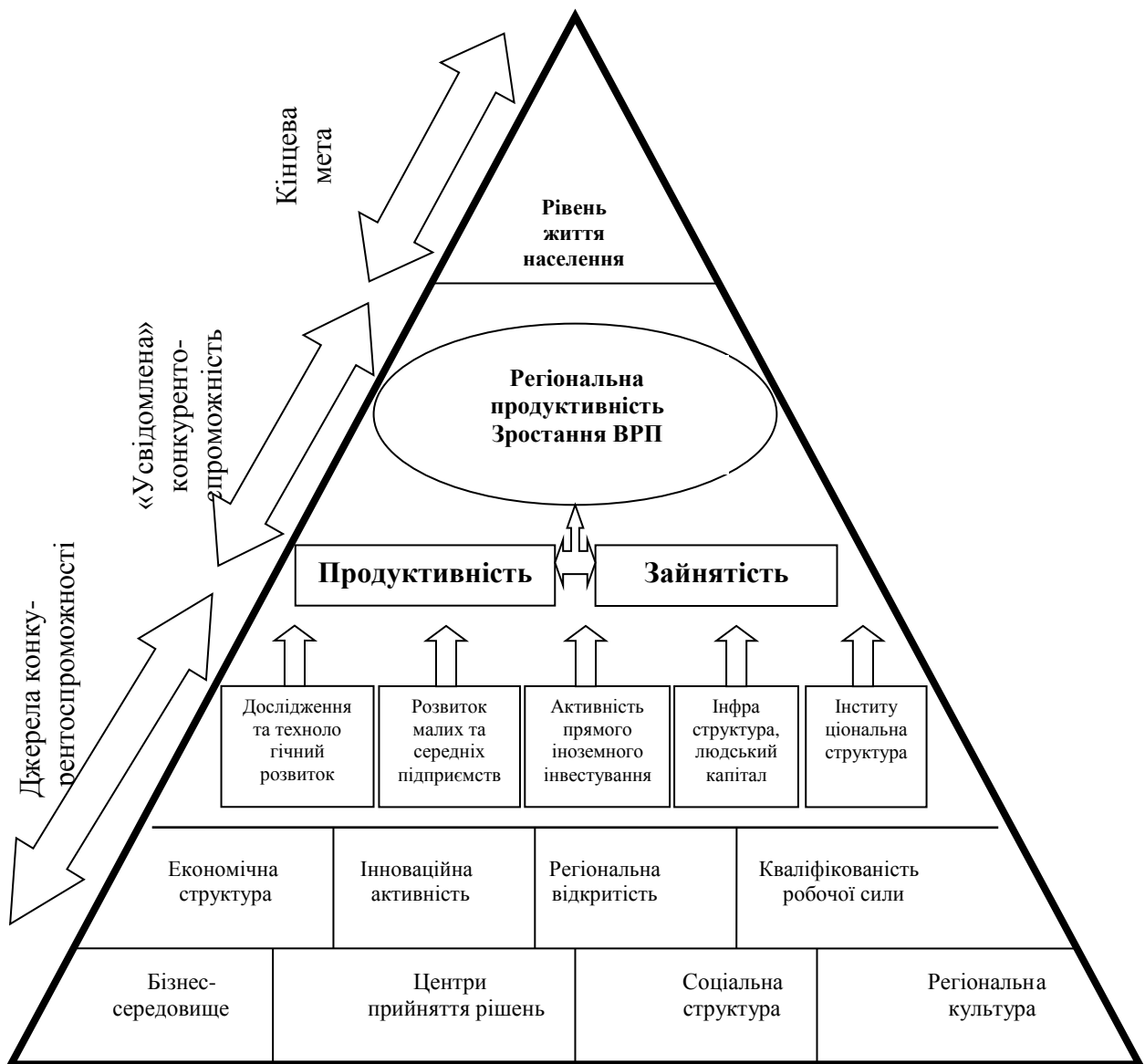

Рис. 1. «Піраміда» конкурентоспроможності території
 джерело: [4, с. 13]

Особливе значення має інвестиційна привабливість регіону, бо в довгостроковому періоді його економічне зростання визначається наявністю капіталу, в тому числі людського капіталу, та загальною продуктивністю виробничих факторів.

Розглядаючи наявні концептуальні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіонів, можна виділити два: факторний та результатний. У першому випадку оцінка конкурентоспроможності регіонів і країн здійснюється на основі факторів конкурентоспроможності, які агрегуються у виді інтегрального показника. Аналіз факторного підходу свідчить, що в багатьох факторних методах перевага віддається експертним оцінкам, які є суб'єктивними; визначення інтегрованого показника конкурентоспроможності проблематичне, оскільки при його розрахунку використовуються неоднорідні і непорівнянні показники; за своєю конструкцією інтегральні індекси конкурентоспроможності регіонів

в основному характеризують потенційні можливості регіону конкурувати з іншими регіонами і меншою мірою відображають реальну конкурентоспроможність регіону.

У випадку результатного підходу конкурентоспроможність регіону визначається на основі результативності його діяльності, у частині виконання своїх функцій (призначення, місія), які визначаються інтересами населення, ділового співтовариства (бізнесу), держави (органів управління). Виходячи з цього, для оцінки конкурентоспроможності регіонів України слід використовувати результатний підхід, а як інтегральний показник конкурентоспроможності регіону – ВРП на душу населення [5].

Факторний аналіз через систему проведених розрахунків дозволяє визначити кілька ключових факторів, які суттєво впливають на конкурентоспроможність території. З досвіду аналітиків, часто цим фактором є показник продуктивності. Пошук нових підходів управління продуктивністю живої та уречевленої праці та продуктивністю капіталу в сучасних умовах господарювання, сприятиме виходу із кризи, стабілізації розвитку економіки та подальшому розвитку конкурентоспроможності території.

Література:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол...: С.В.Мочерний та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с. ст.814.

2. Портер М. и др. Конкурентоспособность на распутье: направления развития российской экономики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sp-ved.narod.ru/MATERS/PORTER_RFstrategy.pdf.

3. Алимов О. М. Конкурентоспроможність національної економіки / О. М. Алимов, В. Н. Ємченко. – НАН України. – К. : Ін-т економіки. – 2001. – 59с.

4. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті активізації економічного розвитку / О. Ю. Бобровська, Т. О. Савостенко, І. Е. Польська [та ін.] ; за заг. ред. О. Ю. Бобровської. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. – 48 с.

5. Горячук В.Ф. Оцінка конкурентоспроможності регіонів України на основі результатного підходу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/regek_2011_1_7.pdf.

УДК 330.341 : 332.1

**Захарченко В.І. – д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів**

Черкаський державний технологічний університет

СТАЛИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС

Регіональний промисловий комплекс (РПК) – це територіальна частина національного промислового комплексу, який є поєднанням у межах країни підприємств, установ і організацій, що задовольняють потреби держави, бізнесу та населення у промислових товарах.

В умовах незалежності і з переходом до ринкових відносин у РПК України відбуваються такі зміни, які далеко не завжди узгоджуються з вимогами сталого розвитку. На це, зокрема, вказують у своїх працях К.О. Горячева [1], О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк [2], Д. Хахалев [3] та ін. Тому важливо, принаймні в теоретичному плані, обґрунтувати засади сталого розвитку РПК.

Сталий розвиток РПК – це його рух від нерівноважного до рівноважного стану в області допустимих станів, коли траєкторія розвитку комплексу не входить у область кризових станів.

Для переходу РПК на траєкторію сталого розвитку необхідно дотримуватися певних принципів, критеріїв та умов. А сам перехід на цю траєкторію мають засвідчити відповідні індикатори.

Принципи сталого розвитку промислових систем і комплексів (глобального, національного, регіонального та місцевого рівнів) орієнтують суб'єктів управління на гармонізацію у них принципово різних, гетерогенних підсистем – природної, виробничої та соціальної [4, с. 20]. Так, принцип сталого споживання і виробництва орієнтує на максимально повне задоволення потреб людей у промислових товарах при максимально справедливому їх розподілі й економному використанні природних ресурсів. Принцип екологізації виробництва вказує на можливість зменшення техногенного навантаження на навколишнє природне середовище завдяки впровадженню дружніх до природи технологій та введенню факторів виснаження ресурсів і забруднення довкілля у витрати виробництва та ціни на промислові товари. Принцип екоресурсної ємності передбачає наявність певної площі біологічно продуктивної поверхні суходолу та води, необхідної як для постачання природних ресурсів, що споживаються у промисловості, так і для поглинання відходів, пов'язаних з цим споживанням. Принцип ентропійного ресурсопотоку пов'язує ефективність («вихід») промислової системи з наявністю низькоентропійної речовини/енергії (високоякісної сировини, енергії

тощо) на її «вході». Принцип коеволюції певною мірою «поглинає» усі інші принципи, тому що у промислових системах він зводиться до адаптації та узгодженого розвитку їх природної, виробничої та соціальної підсистем.

Критерії сталого розвитку РПК визначають межі допустимого порушення рівноваги у ньому. Так, виробничий критерій вказує на те, що критичне порушення рівноваги в РПК можливе за гострої невідповідності між реальними витратами та одержаними результатами виробничої діяльності. Соціальний критерій фіксує, зокрема, межу критичного безробіття серед працездатного населення, а екологічний критерій – межу максимального впливу на довкілля, яка визначається природно-ресурсним і асиміляційним потенціалами території.

Стійкий розвиток РПК можливий за дотримання таких основних умов: «гасіння» впливу важливих дестабілізуючих факторів, наприклад значного дисбалансу між попитом на промислову продукцію та її пропозицією; наявності у елементів і підсистем комплексу достатнього потенціалу; максимального використання здатності комплексу до саморозвитку.

Індикатори сталого розвитку дозволяють оцінити або стан окремих підсистем РПК (природної, виробничої, соціальної), або їх комбінацій, наприклад – виробничо-екологічної компоненти. На сьогодні ще відсутні достатньо обґрунтовані кількісні показники сталості розвитку окремих підсистем і компонент РПК, хоча деякі показники досить репрезентативно характеризують ступінь порушення рівноваги в них. Так, гранично допустимі концентрації шкідливих речовин фіксують межу допустимого забруднення довкілля, від'ємна рентабельність (збитковість) виробництва – можливість його подальшого функціонування, а рівень безробіття понад 15 % – відсутність соціального консенсусу між владою, бізнесом та працездатним населенням.

Для забезпечення сталого розвитку РПК необхідно не тільки оптимізувати траєкторії розвитку окремих його підсистем, а й узгодити їх між собою.

Оптимізація траєкторії розвитку природної підсистеми РПК має своїм теоретичним базисом вчення про біосферу та ноосферу, про збалансований розвиток природних, виробничих та соціальних систем, а також теорії регіонального природокористування (концепції ресурсних циклів, регіональних промислово-екологічних систем тощо).

Для виведення природної підсистеми РПК на траєкторію сталого розвитку важливо забезпечити:

- державне сприяння і контроль впровадження екологічно безпечних технологій;
- розвиток екологічної інфраструктури на підприємствах комплексу;

– удосконалення механізму ринкового регулювання природокористування, який, зокрема, передбачає збільшення плати за використання природних ресурсів та забруднення довкілля, а також розвиток ринку прав на забруднення довкілля;

– врахування екологічного чинника при просторовій організації комплексу, зокрема Вінницької області, де в м. Ладижині в доповнення до ТЕС, яка дає в області близько 60 % шкідливих викидів в атмосферу, побудовано ще й екобезпечний птахокомплекс.

Оптимізація траєкторії розвитку виробничої підсистеми РПК може базуватися на різних теоретичних підходах: 1) теорії лінійних стадій зростання; 2) теорії структурних перетворень; 3) теорії, що пояснює слабкий розвиток окремих регіонів пануванням «багатих територій»; 4) неокласичної контрреволюції (на основі ідей вільного ринку); 5) нової теорії економічного зростання, яка базується на концепції ендегенного зростання – постійного збільшення виробництва в РПК на основі інноваційно-інвестиційної діяльності.

Найбільш реальним є п'ятий підхід. Згідно з ним, РПК виходить із стану динамічної рівноваги і має ознаки депресивності, якщо в ньому перестає працювати механізм самоорганізації. Останній в РПК проявляється в галузевому і в територіальному плані.

У галузевому плані він передбачає, що коливання галузевих циклів є асинхронним. У цьому випадку негативні зміни в одних галузях протягом деякого часу гасяться позитивними змінами в інших галузях.

У територіальному плані механізм самоорганізації РПК передбачає еволюцію відносин між центром та периферією. В результаті РПК у своєму територіальному розвитку рухається від першої до четвертої стадії (за Дж. Фрідманом [5]). РПК, перебуваючи на першій стадії розвитку, являє собою систему, що складається з багатьох полюсів, що формуються (промислових пунктів на базі невеликих підприємств) та декількох полюсів зростання (промислових центрів на базі декількох, у т. ч. й середніх, підприємств), на другій – систему з одним полюсом розвитку (що має щонайменше одне значне підприємство з випуску інноваційної продукції), на третій – систему з декількома полюсами розвитку і на четвертій – систему багатьма полюсами розвитку, що з'єднуються потужними транспортними осями й утворюють полюси інтеграції.

Спираючись на теорію поляризованого розвитку РПК можна вирішити ряд проблем його трансформації, зокрема, регулювання в ньому структурно-територіальних зрушень, формування прогресивних пропорцій у техніко-технологічній базі виробництва, заміни одних полюсів на інші тощо. Цього можна досягти, зокрема, за рахунок просторової дифузії інновацій, яка підпорядковується певним закономірностям (за Т. Хегерстрандом) і відбувається стадійно; причому кожен промисловий полюс має свою зону інноваційного впливу [6, с. 233-234].

Швидкість поширення інновацій в РПК залежить від частоти контактів їх виробників (венчурних фірм тощо) і споживачів, відстані між ними, розвитку транспортних та телекомунікаційних мереж тощо. Звісно, інновації швидше поширюються за корпоративними каналами і в тих галузевих системах, які швидше розвиваються.

Якщо РПК і його полюси мають недостатній внутрішній потенціал для генерування інновацій, то у цьому випадку важливе значення має притік інновацій з-за меж комплексу. Хоча з позицій економічної безпеки кожен РПК і його промислові полюси повинні мати такий інноваційний потенціал, який був би дозволяв утримувати в «орбіті» комплексу периферійні промислові центри.

Просторове поширення інновацій обумовлює формування т. зв. поверхні модернізації, форма якої залежить від промислового і транспортного каркасу регіону. Це означає, що значний потенціал інноваційне поле має не тільки у промислових полюсах, але і вздовж політтранспортних магістралей. Охоплення усієї території РПК поверхнею модернізації – це орієнтир, який дозволяє вивести його виробничу підсистему на магістраль сталого розвитку.

Оптимізація траєкторії розвитку соціальної підсистеми РПК базується на теорії людського розвитку, яка на практиці вона передбачає таке [2]:

- створення сприятливих умов для розширеного відтворення трудового потенціалу підприємств РПК;
- ефективного використання робочої сили на підприємствах комплексу;
- підвищення соціальної відповідальності держави та бізнесу по відношенню до працівників на підприємствах комплексу;
- зростання рівня матеріального забезпечення (заробітної плати, соціальних виплат тощо) працівників на підприємствах комплексу;
- підвищення ступеня ідентифікації працівників зі своїм підприємством (за прикладом багатьох японських фірм).

Важливо, щоб коригування (в кращий бік) траєкторії розвитку однієї з підсистем РПК справляло позитивний вплив на траєкторію інших його підсистем. Наприклад, дифузія інновацій в РПК має обумовлювати не тільки збільшення обсягів випуску промислової продукції і підвищення її якості, а й підвищення продуктивності праці та, відповідно, заробітної плати, а також зменшення шкідливих викидів у навколишнє природне середовище.

Література:

1. Горячева К. О. Економічна сутність сталого розвитку промисловості України / К. О. Горячева // Економіка промисловості. – 2013. – № 4. – С. 50-59.

2. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : [монографія] / [О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.]. – Донецьк : Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2012. – 534 с.
3. Хахалев Д. Моделирование устойчивого развития промышленного производства региона / Д. Хахалев // Бизнес Информ. – 1998. – № 11. – С. 41-43.
4. Боголюбов В. М. Система принципів сталого розвитку як теоретична основа підготовки майбутніх екологів / В. М. Боголюбов // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2015. – № 4. – С. 18-21.
5. Fridmann J. Urbanization, Planning and National Development / J. Fridmann. – London : Beverly Hills, 1973.
6. Козирєва О. В. Теоретичні аспекти диференціації соціально-економічного розвитку регіонів у просторовій економіці України : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.05 / Козирєва Олена Вадимівна ; Наук.-досл. центр індустр. проблем розвитку. – Харків, 2016. – 454 с.

УДК 658:339.92

Ковальчук Я.О. – к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва

Черкаський державний технологічний університет

ПІДГОТОВКА ПІДПРИЄМСТВА ДО ВИХОДУ НА ГЛОБАЛЬНИЙ РИНОК

Підприємство є вирішальним двигуном економічного зростання. Без активної діяльності підприємств та підприємців має місце низький рівень інноваційного розвитку, незначне зростання продуктивності праці та нових робочих місць.

Підприємницький успіх не відбувається у вакуумі. Підприємці існують в контексті своєї конкретної географії – як їх місцевої, національної, або навіть наднаціональної економіки та суспільства. Загалом глобальний бізнес відноситься до міжнародної торгівлі, тоді як глобальне підприємництво – це компанія, що веде бізнес у всьому світі.

Глобальний моніторинг підприємництва є провідним у світі дослідженням підприємництва. Одним з індикаторів підприємницької активності у світі є індекс глобального підприємництва [1].

Індекс глобального підприємництва (GEM) є щорічним індексом, який вимірює стан здоров'я підприємницьких екосистем у кожній з 137 країн. За отриманими результатами у кожній країні вибудовується рейтинг на основі порівняння та співставлення. Такий рейтинг відображає як кожна з

досліджуваних країн, зокрема відповідні підприємства, використовує внутрішні та зовнішні можливості розвитку.

Методологія GEM збирає дані про підприємницьке ставлення, здібності та прагнення місцевого населення, а потім оцінює їх у порівнянні з переважною соціальною та економічною «інфраструктурою» – це включає такі аспекти, як широкосмуговий зв'язок та транспортні зв'язки з зовнішніми ринками. Цей процес створює 14 «стовпів», які GEM використовує для вимірювання стану здоров'я регіональної екосистеми.

Завдяки широкому координованому міжнародному виконанню зусиль зі збирання даних, GEM може надавати високоякісну інформацію, всебічні звіти та корисні аналізи, що значно покращує розуміння підприємницького явища. Також досліджуються спільноти, що відзначають трансформаційні переваги підприємництва.

GEM є надійним ресурсом з питань підприємництва для ключових міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Всесвітній економічний форум, Світовий банк та Організація економічного співробітництва та розвитку, надаючи власні набори даних, спеціальні звіти та експертні висновки.

Ці важливі органи використовують масштабні дослідження GEM, випробувану методологію та мережу місцевих експертів з метою просування доказової політики щодо підприємництва у всьому світі.

У кожній економіці GEM розглядає два елементи:

1. Підприємницька поведінка та ставлення людей.
2. Національний контекст і його вплив на підприємництво.

Інформація, отримана та ретельно проаналізована дослідниками GEM, дозволяє сформуванню глибоке розуміння середовища для підприємництва та надає цінну статистику.

GEM розпочався у 1999 році як спільний проект між Бабсон коледж (США) та Лондонською бізнес-школою (Великобританія). Мета полягала в тому, щоб розглянути, чому деякі країни є більш «підприємницькими», ніж інші. Сьогодні GEM є найпотужнішим ресурсом інформації із зазначеної проблематики, публікуючи низку глобальних, національних та «спеціальних тем» звітів на щорічній основі.

У GEM кожна країна представляє «національну команду», очолювану академічною чи дослідницькою установою, яка відповідає за збір даних та звітування про їхні висновки. Проект знаходиться під контролем Глобальної асоціації досліджень підприємництва (GERA), приватної обмеженої неприбуткової компанії у Великобританії.

Використання зазначених даних, а саме індексу глобального підприємництва, дозволяє зрозуміти особливості ведення бізнесу у кожній представленій країні, що полегшує моніторинг перед виходом глобального підприємства на новий ринок.

Підприємництво стимулює економічні зміни та інновації, одночасно розширюючи можливості та вивільняючи ініціативу громадян. Підприємці мають вирішальне значення для побудови процвітаючих суспільств, які дають можливість усім. У країнах, що розвиваються, інтерес до підприємництва в даний час вище, ніж коли-небудь. На жаль, у багатьох країнах, що розвиваються, перешкоди у бізнес-середовищі призводять до зменшення підприємницьких можливостей. Ці бар'єри доповнюються звичайними проблемами, з якими стикаються підприємці щодо розвитку потенціалу, фінансування та доступу до ринку. Безперечно, деякі підприємці перемагають, незважаючи на перешкоди. Більшість потенційних підприємців стикаються з обмеженими можливостями, оскільки їм не вистачає зв'язків, статусу та ресурсів, якими користуються діючі підприємства.

Проаналізувавши різні механізми підтримки розвитку глобального підприємництва розуміємо, що сьогодні існує надзвичайно велика кількість сприятливих можливостей для розвитку.

Підприємницькі ініціативи, особливо ті, що мають актуальний технологічно-інноваційний характер, сприймаються позитивно на міжнародному ринку. Саме міжнародна торгівля збільшує продажі та прибутки, підвищує престиж компанії, створює нові робочі місця та пропонує можливі напрями розвитку для власників бізнесу, щоб знизити сезонні коливання. Але одне стає хитким: які фактори слід розглянути або розвинути перед тим, як йти глобально.

Як і в будь-якому новому бізнес-плані, першим кроком, який потрібно зробити перед перетином кордонів, є виконання низки завдань – необхідно врахувати низку факторів.

Фактор 1: Визначте зобов'язання компанії. Кожен співробітник повинен бути життєво необхідним членом вашої міжнародної команди, від виробництва до обслуговування клієнтів через інжиніринг, купівлю, виробництво та доставку.

Фактор 2: Визначте свій бізнес-план для доступу до глобальних ринків. Міжнародний бізнес-план є важливим для визначення поточного статусу вашої компанії та внутрішніх цілей та зобов'язань, але це також необхідно, якщо ви плануєте оцінювати свої результати.

Фактор 3: Визначте, скільки ви можете дозволити собі інвестувати у ваші міжнародні зусилля щодо розширення. Чи буде він базуватися на десяти відсотках вашої власної комерційної прибутковості або на процедурі оплати праці?

Фактор 4: Плануйте, принаймні, двічі на рік, вихід на світовий ринок. Це вимагає часу і терпіння, щоб побудувати відмінне, міцне глобальне підприємство, тому необхідним є витримка і включення до планів роботи довгострокових проектів.

Фактор 5: Створюйте веб-сайт і реалізуйте свій міжнародний план розумно. Багато компаній пропонують недорогі пакети для створення веб-сайту, але ви повинні вирішити, на якій мові ви будете спілкуватися. Англійська мова безперечно є найважливішою мовою у світі, але лише 28 відсотків європейського населення можуть її прочитати. У Південній Америці та Азії цей відсоток навіть нижчий. З плином часу краще повільно будувати сайт, який дозволяє розумно і ефективно спілкуватися зі світом.

Фактор 6: Виберіть продукт або послугу для виходу на міжнародний ринок.

Фактор 7: Проведення маркетингових досліджень для визначення основних цільових ринків. Ви хочете дізнатись, де у світі ваш продукт буде користуватись найбільшим попитом? Маркетингове дослідження є потужним інструментом для вивчення та визначення найбільш швидкозростаючого, найбільш проникливого для вашого продукту ринку.

Фактор 8: Пошук даних, необхідних для прогнозування продажу вашого товару в певній географічній локації.

Фактор 9: Підготуйте ваш продукт для експорту. Ви повинні забезпечити щоб ваш товар був певною мірою адаптований до продажу за межами ваших внутрішніх ринків, перш ніж ви здійсните перший продаж. Упаковка відіграє важливу роль у забезпеченні міжнародних зв'язків. Зробіть представлення вашого товару найкращим у своєму класі, і ви зможете продати його в будь-якій точці світу.

Фактор 10: Пошук іноземних клієнтів. У вас немає бізнесу за кордоном, якщо ви не зможете спочатку знайти клієнтів.

Фактор 11: Налагодження прямих чи опосередкованих каналів експорту. Це все зводиться до стратегії експорту та того, наскільки ви хочете контролювати здійснення своїх заходів. З іншого боку, готовність скористатися можливістю важливіша, ніж попередня стратегія.

Фактор 12: Найміть хорошого юриста, розважливого банкіра, розумного бухгалтера та досвідченого логіста, кожен з яких спеціалізується на міжнародних операціях. Ви можете вважати, що ви не можете дозволити собі ці професійні послуги, але ви дійсно не можете дозволити собі не скористатися ними.

Фактор 13: Підготуйте ціноутворення та визначте свої витрати. Будьте готові перевірити свою ціну на своєму клієнту. Подивіться, яку реакцію ви отримаєте, а потім передивляйтесь ціну.

Фактор 14: Створення умов та інших варіантів фінансування. Погодьтеся із умовами оплати заздалегідь.

Фактор 15: Необхідно покращити документацію та процедури ліцензування експорту. Якщо ви не можете знайти на це часу, необхідно наймати експедитора, який може замінити вас на місці. Задавайте багато запитань. Використовуйте їх експертизу на свою користь.

Фактор 16: Впровадження надзвичайного плану післяпродажного обслуговування. Відносини між вашою компанією та закордонним клієнтом не повинні закінчуватися, коли здійснюється продаж. Це має бути лише початком довгострокових відносин, що потребує більше вашої уваги. «Догляд і годування» ваших клієнтів визначатимуть, чи продовжують вони повертатися наступного разу.

Фактор 17: Персональний контакт з вашими новими партнерами, озброєний специфічною для певної країни інформацією, професіоналізмом та послідовністю. Ваша мета – вивчити інші культурні особливості, пристосуватися до них і зробити її вашими.

Фактор 18: Дослідження міжнародних бізнесів.

Таким чином, сучасні ринкові умови з розширенням комунікаційних можливостей дозволяють підприємцям виходити на нові ринки незалежно від загальнодержавних домовленостей. Однак, для формування глобального підприємства необхідним є проведення попереднього тривалого якісного аналізу всіх потенційних можливостей розвитку, загроз та сприятливих аспектів. Для проведення ефективного моніторингу можливе використання низки загальнодоступної інформації щодо аспектів ведення глобального підприємництва та наявності стокхолдерів.

Література:

1. Global Entrepreneurship Monitor // What is gem? // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.gemconsortium.org>.
2. Sustainable Business Transformation // HPA Perspective on Sustainability: FAQs // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hemantputhli.com/tag/stakeholder-ecosystem/>.

УДК 332.1

**Коломицева О.В. – д.е.н., професор,
завідувач кафедри економічної кібернетики та маркетингу**

Черкаський державний технологічний університет

АКТИВНЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ РЕГІОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В умовах глобалізації світової економіки, посилення конкуренції на національному та міжнародних ринках формування й утримання регіоном конкурентних переваг є базовою умовою для збереження соціальної та економічної стабільності, недопущення зниження якості агровиробничого та промислового потенціалу й ефективності галузевої структури економіки регіону. Тому, умовою ефективного застосування технології активного

позиціонування регіону є підсилення та інтенсифікація економіки регіону шляхом організації активної підтримки, супроводу та стимулювання діяльності провідних підприємств регіону, пошуку нового інноваційно-інтелектуального потенціалу з метою його подальшої трансформації у малі інноваційні підприємства, їх підтримки на стартовому етапі, просування майданчиків для бізнесу, розвитку інфраструктури.

Постійний супровід бізнесу є не менш значущим, ніж створення умов для залучення нових видів бізнесу, оскільки підприємства, що працюють у регіоні, вже створили робочі місця і сплачують податки до регіонального бюджету. Тому чекати від них нових інвестицій імовірніше, ніж залучити новий бізнес у регіон.

Крім того, постійний супровід діючого бізнесу необхідний з ряду важливих причин:

1. Підприємства регулярно оцінюють своє місце розташування і порівнюють його з альтернативними варіантами

2. Постійний супровід діючих підприємств і залучення нових бізнесів все тісніше сплітаються один з одним: мережі, потенціал постачальників і партнерів по бізнесу і кооперації підсилюють своє значення як критерії вибору місця розташування; вже залучені підприємства є вагомим аргументом на користь регіону і засобом його подальшого розвитку; систематична підтримка контактів з підприємствами є засобом розкриття потенціалу регіону.

Ефективним засобом підтримки контактів з підприємствами є їх анкетування, опитування і взаємодія через регіональні спілки промисловців і підприємців, торговельно-промислові палати регіонів. Крім того, мають використовуватися стандартні процедури і заходи щодо виходу на нові ринки і залучення інвесторів: дні економіки, економічні й інвестиційні форуми, професійно-тематичні заходи, біржі ділових контактів, економічні делегації, технічні симпозиуми, виставки, ярмарки і презентації усередині регіону і за його межами.

У ході контактів особливе місце займає виявлення думок суб'єктів підприємницької діяльності щодо важливості для них різних аспектів послуг, які надаються їм органами виконавчої влади регіону, а також ступеня задоволеності такими послугами. У ході цього процесу оцінюються: швидкість обробки інформації і час, що витрачається бізнесом на оформлення дозвільних процедур; розуміння потреб підприємств; забезпеченість кваліфікованою робочою силою; перевірюваність обґрунтованості рішень, що ухвалюються владою; готовність влади брати загальну відповідальність за рішення щодо розвитку бізнесу; доступність, повнота, своєчасність і достовірність інформації від органів влади для бізнесу; ініціативність управлінських кадрів; ділова активність контактних осіб; прозорість управлінських процесів і рішень, що ухвалюються.

Постійний супровід бізнесу з боку органів влади повинен включати такі аспекти: підтримка в процедурах узгодження при реалізації інтересів бізнесу в регіоні, посередництво при контактах з потенційними партнерами бізнесу; інформування про економічні тенденції; співпраця організацій з підтримки бізнесу; поліпшення пропозиції виробничих майданчиків і приміщень; розвиток консалтингових послуг; інформування про консультаційні служби; інтенсивна підтримка контактів.

Для забезпечення активного залучення підприємницьких структур в процеси активного позиціонування та просування регіону на рівні стратегічного управління регіоном повинні використовуватися vision-методологія, принципи синергізму, а також діяльнісно-функціональний підхід як в організації системи регіонального управління економікою, так і у використанні маркетингу для досягнення цілей стійкості і генерування стратегічних конкурентних переваг.

Важливим фактором успіху регіонального управління, лояльного до бізнесу, є діалог з представниками пріоритетних підприємницьких структур регіону, забезпечений шляхом налагодження ефективного зворотного зв'язку. Визначений фактор забезпечує діагностування ступеня розуміння і погодження підприємницьких структур регіону з поставленими завданнями активного позиціонування регіону, виявлення можливостей надання підтримки з боку регіональних органів влади у вигляді певних преференцій тощо.

Таким чином, регіональне управління, лояльне до бізнесу і зацікавлене в просуванні інвестиційного образу регіону в рамках активного позиціонування, має орієнтуватися на такі цільові настанови:

- визначення основних пріоритетів інвестиційних відносин (розвиток матеріально-технічної бази підприємств; вдосконалення соціальної та інженерної інфраструктури регіону, капітальне будівництво);
- забезпечення інформаційної підтримки учасникам інвестиційних відносин, інформаційної відкритості для потенційних інвесторів;
- моніторинг потреби в інвестиціях як окремих міст і районів, так і регіону в цілому;
- аналіз і можливості вдосконалення системи податкових пільг для інвесторів (зниження ставок по податках в частині, що зараховується в регіональний бюджет на період фактичної окупності інвестицій, зниження податку на майно та ставок податку на прибуток, введення пільг по місцевих податках);
- аналіз і вдосконалення заходів щодо страхування ризиків інвесторів;
- удосконалення інвестиційної поведінки провідних сільськогосподарських та промислових підприємств Черкаського регіону;
- надання консультаційної допомоги учасникам інвестиційних відносин.

Інструментами в цьому випадку можуть бути:

- публічне представлення і громадські обговорення активного позиціонування та просування регіону шляхом реалізації комплексу інвестиційних програм Черкаського регіону із залученням громадських лідерів, стратегічних інвесторів, представників Черкаської обласної державної адміністрації і науково-освітніх структур;

- оперативна інформація про розвиток інвестиційного потенціалу регіону на сайті Черкаської обласної державної адміністрації;

- участь в інвестиційних форумах, що проводяться в регіоні, Україні чи за кордоном, ярмарках і виставках, присвячених впровадженню сучасних інноваційних технологій у сільському господарстві, промисловості, особливо хімічній, харчовій і машинобудівній;

- проведення ярмарків інвестицій із залученням вітчизняних та іноземних інвесторів для встановлення прямих контактів із замовниками;

- проведення рейтингів ключових інвесторів Черкаського регіону, підприємств, які залучили інвестиції та реалізували інвестиційні програми в руслі обраних пріоритетів; проведення зустрічей з інвесторами;

- проведення семінарів, спрямованих на підвищення економічної грамотності та корекції інвестиційної поведінки суб'єктів малого та середнього підприємництва регіону;

- проведення консультацій з учасниками інвестиційних відносин по страхуванню ризиків в інвестиційних проектах.

Література:

1. Захарченко В. І. Динаміка інвестиційно-інноваційних процесів у нестабільному середовищі : [монографія] / В. І. Захарченко, М. О. Акулюшина. – Херсон : Олді-плюс, 2013. – 212 с.

2. Мельник І. Ю. Інноваційний процес: наукові підходи та проблеми реалізації [Електронний ресурс] / І. Ю. Мельник, К. О. Бояринова. – Режим доступу : <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2012-14.pdf>.

3. Рудь Н. Т. Моделювання інноваційних процесів регіону [Електронний ресурс] / Н. Т. Рудь – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18786/1/13-52-59.pdf>.

УДК 332.135

Кулик Ю.С. – викладач кафедри економічної кібернетики та маркетингу

Черкаський державний технологічний університет

МІЖРЕГІОНАЛІЗМ ЯК ФОРМА СПІВПРАЦІ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Успішна програма сталого розвитку вимагає партнерства між урядом, приватним сектором та громадянським суспільством. Ці глобальні, регіональні, національні та місцеві рівні потребують партнерських стосунків, що ґрунтуються на принципах та цінностях, спільному баченні та спільних цілях, які ставлять населення та планету вцілому на перше місце.

Регіональні мережі та регіональні партнерства, у тому числі за участю уряду, субрегіональних та регіональних організацій, а також місцевих та регіональних мереж громадянського суспільства, стають ключовими учасниками міжрегіональної взаємодії. Проте, на сьогоднішній день зв'язки між тими, хто працює на місцевому рівні з місцевими експертами, та тих, хто працює на регіональному або глобальному рівні, загалом були слабкими. Ці зв'язки можна посилити шляхом створення офіційного механізму, який полегшить координацію та співпрацю між окремими особами та організаціями, залученими до запобігання конфліктам на цих різних рівнях.

Міжрегіоналізм відноситься до регулярних форм співпраці між регіонами або суб'єктами різних регіонів і є результатом паралельних явищ глобалізації та регіоналізму. Міжрегіональні зв'язки швидко розвиваються по всьому світу та формують новий рівень глобального характеру управління. Сьогодні регіони, що розвиваються є більш активними та помітними учасниками міжрегіонального співробітництва.

У Статуті Асамблеї європейських регіонів міжрегіональне співробітництво визначається як будь-які зв'язки, встановлені між регіонами, що належать до різних держав.

Поняття «міжрегіональне» та «міжтериторіальне» можна вживати як ідентичні, якщо визначитися з поняттям регіон. Якщо під територією розуміти різного рівня адміністративно-територіальні одиниці держави (рис.1), включаючи й 2-й рівень безпосередньо після державного (тобто, за європейським визначенням – регіон), то поняття «міжтериторіальне» буде включати і «міжрегіональне» співробітництво [1, с.61-74.].

«Міжтериторіальне співробітництво» означає будь-яку взаємоузгоджену діяльність, спрямовану на започаткування відносин між територіальними общинами та властями двох або більше договірних

сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми органами влади, включаючи укладання міжтериторіальними общинами та органами влади інших держав угод про співробітництво [2].

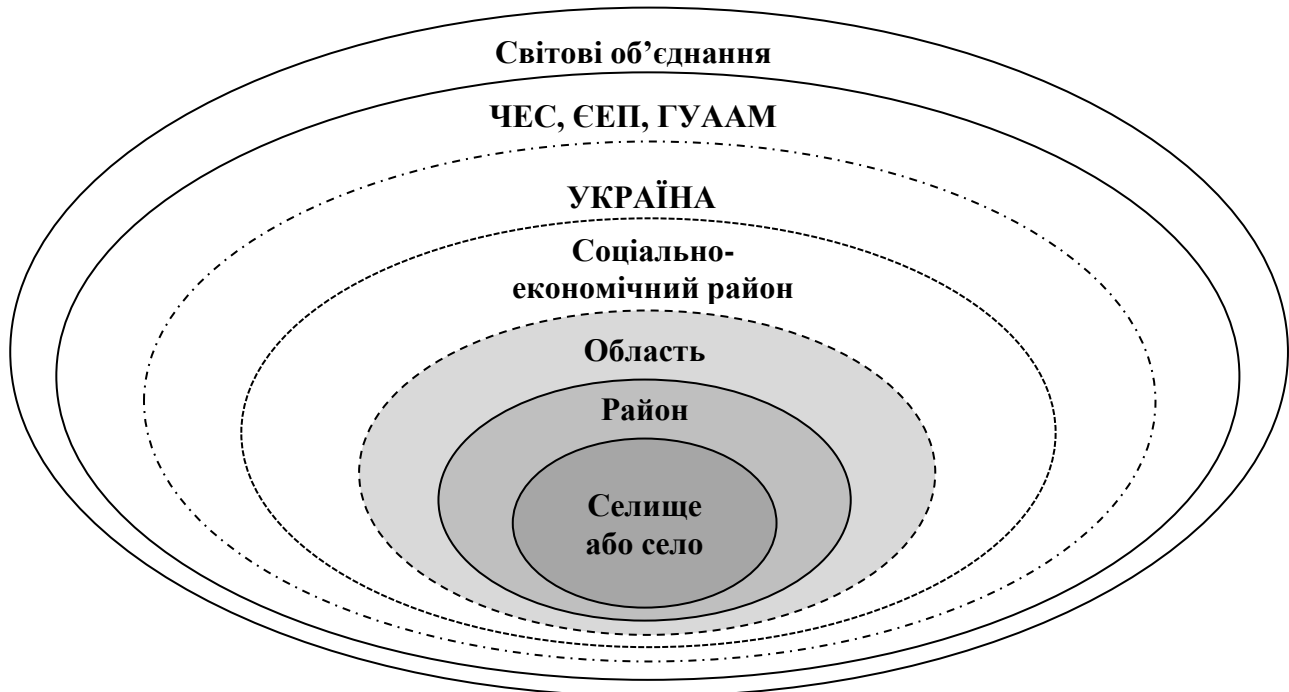

Рис. 1. Регіони України у світовій системі регіонів

Таким чином, найбільш широким поняттям є міжтериторіальне співробітництво, яке визначає право територіального органу влади будь-якого рівня співпрацювати з відповідними територіальними органами влади інших держав (для України – АРК, області, райони, селищні ради, міста). Міжрегіональне співробітництво окреслює правові рамки територій, що стоять на другому після центрального рівня (для України – це області та Автономна республіка Крим, м. Київ та Севастополь).

На даний час достатньо часто вживається поняття міжрегіонального співробітництва до співпраці між державами у окремих регіонах світу – так звані інтеграційні міжрегіональні об'єднання (наприклад, ЧЕС, ЄС, НАФТА тощо) [3].

Регіони України є членами міжнародних організацій у різних країнах. Залучення регіонів України до діяльності європейських регіональних асоціацій, зокрема, Асамблеї європейських регіонів, Ради європейських муніципалітетів та регіонів, Конференції європейських законодавчих асамблей, Асоціації європейських прикордонних регіонів, Конференції периферійних морських регіонів, Конференції президентів регіонів із законодавчими повноваженнями, Європейської асоціації представників місцевого самоврядування гірських регіонів та

європейських міст визначаються завданнями Міністерства міжнародних справ України [4].

Іншою важливою формою співпраці між країнами є партнерські та сестринські зв'язки між містами. Термін «сестринські зв'язки» використовується для визначення довгострокових та активних відносин між двома містами в різних сферах суспільного життя, тоді як «партнерські зв'язки» в основному обмежуються співпрацею в одній чи кількох сферах. Створення прямих контактів між регіонами, містами та районами України та інших країн створює ефективний механізм розвитку ділових та громадських зв'язків та сприяє подальшому поглибленню стратегічного партнерства. Розвиток партнерських та сестринських зв'язків дозволяє розширювати географічні межі міжнародного міжтериторіального співробітництва, поширюючи його за іншими напрямками, крім традиційних партнерів (Ближчий Схід, Азіатсько-Тихоокеанський регіон тощо). Встановлення таких відносин особливо актуальне для регіонів України, які не беруть участь у транскордонному співробітництві.

Практична реалізація в Україні нової регіональної політики передбачає новий формат відносин регіонів з центром, нові важелі та механізми впливу на регіональну політику, які ґрунтуються на зростанні ініціативи та посиленні відповідальності регіональної влади. Інноваційність міжрегіонального співробітництва у контексті сучасної регіональної політики в Україні визначена орієнтацією цього механізму на синергетичний ефект: досягнення стабільного збалансованого соціально-економічного розвитку на загальнонаціональному рівні завдяки підвищенню конкурентоспроможності регіонів.

Література:

1. Беленький П.Ю, Мікула Н.А. Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні.// Регіональна економіка – 2001.- №.3.- С.61-74.
2. Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва 5.05.1998. Страсбург.
3. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.
4. Регіональне співробітництво між Україною та ЄС. Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/aboutukraine/european-integration/eu-regional-cooperation>
5. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року: затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 385 від 06.08.2014 р. // Урядовий кур'єр [Текст]. – 2014. - № 160.

УДК 351/354:339.924

**Марущак Д.Ю. – к.е.н.,
викладач кафедри міжнародної економіки та бізнесу**

Черкаський державний технологічний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У сучасних умовах трансформації широкого поширення набули системи показників для моніторингу світових та регіональних економічних процесів. Проте, комплексної методики дослідження процесу інтеграції на всіх етапах їх здійснення не розроблено.

Дослідження існуючих підходів оцінки ефективності інтеграційних процесів господарюючих суб'єктів свідчить про відсутність цілісної методології, що враховує вплив на результативність інтеграції сукупності чинників зовнішнього і внутрішнього економічного середовища.

Важливо вимірювати дані показники в динаміці, фіксуючи якісні відхилення, що виникають в процесі інтеграції.

У таблиці 1 представлені показники першої групи дослідження. До цієї групи показників відносяться показники розвитку кожної національної економіки окремо, що входить до інтеграційного об'єднання. Значна відкритість національних економік зовсім не веде до стрімкого розвитку конкурентоспроможності інтеграційного об'єднання і його країн, а навпаки – все залежить від поточного рівня розвитку ключових галузей країн об'єднання в порівнянні з іншими країнами.

Таблиця 1

Дослідження розвитку процесів регіональної інтеграції

№	Сукупні показники міжнародної економічної діяльності основних країн-членів об'єднання:
1	Обсяг експорту, імпорт товарів і послуг (по відношенню до ВВП); частка кожної країни учасниці у світовій торгівлі; темп приросту.
2	Обсяг залучених іноземних інвестицій; частка в світових інвестиціях; темп приросту
3	Обсяг ВВП. Відношення ВВП на душу населення, темп приросту.
4	Частка кожної форми міжнародної економічної діяльності країни – учасниці на душу населення.
5	Показник еластичності кожної форми міжнародної економічної діяльності країни.
6	Експортний потенціал.

*складено автором

Показники другої групи свідчать про масштаб, інтенсивність, галузеву структуру міжнародних економічних зв'язків, розвиток спільного підприємництва, взаємозалежність та взаємодоповнюваність країн, що

дозволяють виявити країни-локомотиви, середній клас та аутсайдерів внутрішньо регіональної активності.

Показники другої групи відображають вплив регіональних процесів інтеграції на економічний розвиток об'єднання та його країн-членів (табл.2). Посилення регіональної взаємодії не є самоціллю держав учасників. Поєднання внутрішнього і зовнішнього чинників якісної інтеграції повинні призводити до позитивної зміни макроекономічного результату регіональної інтеграції в масштабах об'єднання і національних господарств: підвищення рівня соціально-економічного розвитку, росту регіонального ВВП і ВВП держав-учасників, доходу на душу населення, продуктивності економіки, диверсифікації виробництва та експорту, зайнятості, впровадження інновацій.

Таблиця 2

Дослідження розвитку процесів регіональної інтеграції

№	<i>Рівень внутрішньо регіональної економічної взаємодії</i>
1	Обсяг внутрішньо регіонального експорту, імпорту товарів і послуг; частка в сукупному експорті та імпорті товарів і послуг; частка в світовій торгівлі; темп приросту
2	Обсяг зовнішньоторговельного обороту об'єднання; темп приросту
3	Частка торгівлі країн об'єднання між собою в сукупному зовнішньоторговельному обороті
4	Обсяг внутрішньо регіонального експорту, імпорту іноземних інвестицій; частка в світових інвестиціях; темп приросту
5	Показник випередження темпів зростання внутрішнього експорту окремих країн об'єднання темпів зростання взаємного експорту товарів, послуг і факторів виробництва групи країн даного об'єднання
№	<i>Рівень взаємної доповнюваності економік країн об'єднання</i>
1	Показник здатності насичення імпорту товарів, послуг і факторів виробництва
2	Показник Герфіндаля-Хіршмана географічної концентрації експорту товарів, послуг і факторів виробництва
3	Показник внутрішньогалузевої зовнішньої торгівлі Грубеля-Ллойда
4	Показник маркетингового потенціалу об'єднання (рівня розвитку спільного підприємництва)

*складено автором

Показники третьої групи відображають вплив регіональних процесів інтеграції на економічний розвиток об'єднання та його країн – членів (табл. 3).

Поєднання внутрішнього і зовнішнього чинників якісної інтеграції повинні призводити до позитивної зміни макроекономічного результату регіональної інтеграції в масштабах об'єднання і національних господарств: підвищення рівня соціально-економічного розвитку, зростання регіонального ВВП і ВВП держав-учасників, доходу на душу населення, продуктивності економіки, диверсифікації виробництва та експорту, зайнятості, впровадження інновацій.

Таблиця 3

**Дослідження економічного та інноваційного розвитку
інтеграційного блоку**

№	<i>Рівень розвитку економіки об'єднання та складових його країн</i>
1	Чисельність населення об'єднання; частка в населенні світу
2	Рівень безробіття в країнах-учасниках по відношенню до середньорегіонального
3	Середня ставка за депозитами, середня ставка за кредитами
4	Показник територіальної диференціації країн-учасниць
5	Показник внутрішньої галузевої спеціалізації
6	Показник експортної спеціалізації
7	Показник диверсифікації експорту
8	Темп зростання курсу регіональної (національної валюти) до долара США, євро за рік і середньорічний рівень інфляції
№	<i>Рівень розвитку інноваційної діяльності</i>
1	Частка державних витрат на НДДКР від обсягу ВВП
2	Частка витрат бізнесу на НДДКР від обсягу ВВП
3	Частка витрат на ІКТ від обсягу ВВП
4	Частка підприємств, які отримують державне фінансування на інновації
5	Частка інноваційної продукції в загальному обсязі товарної продукції
6	Частка зайнятих у високотехнологічному виробництві від зайнятих в промисловості
7	Показник експортної ефективності інноваційної діяльності
8	Частка імпорту технологій та послуг технічного характеру в загальному обсязі імпорту
9	Показник зовнішньоторговельної ефективності інноваційної діяльності

*складено автором

Для вирішення завдання інтеграції країн з різним рівнем розвитку економік необхідно модернізувати економіки слабких країн, використовуючи їх соціальний і культурний капітал. Під соціальним капіталом ми розуміємо суспільні зв'язки, соціальні норми і довіру, що полегшують взаємодію між людьми, під культурними – цінності та переконання, що передаються з покоління в покоління і повільно змінюються в часі. Різні набори культурних характеристик можуть бути для модернізаційних процесів як продуктивними, так і контрпродуктивними. Крім того, щоб модернізувати країну необхідна довгострокова орієнтація на майбутнє. Таким чином, можна виділити п'ять вищезазначених універсальних культурних характеристик, які супроводжували модернізаційні процеси [1].

У міру вичерпання екстенсивних джерел економічного зростання і ослаблення їх дії, інноваційний процес стає головним чинником соціально-економічного розвитку і зумовлює конкурентоспроможність країни, включаючи конкурентоспроможність підприємств і випуск конкурентоспроможної продукції, що користується попитом на внутрішньому ринку і дозволяє завойовувати нові міжнародні ринки.

Показники четвертої групи характеризують масштаб, інтенсивність, географічну та галузеву структуру взаємодії регіонального об'єднання та взаємозв'язки з третіми країнами (табл.4).

Таблиця 4

Дослідження залучення об'єднання в світове господарство

№	<i>Рівень міжнародної конкурентоспроможності</i>
1	Показник ринкової конкуренції Херфіндаля-Хіршмана
2	Показник концентрації іноземних фірм на ринку об'єднання
3	Показник покриття імпорту експортом товарів, послуг і факторів виробництва
4	Показник участі інтеграційного об'єднання в міжнародній економічній діяльності
5	Інтегральний показник конкурентоспроможності

*складено автором

Таким чином, запропонований комплекс індикаторів оцінки регіональної і глобальної економічної інтеграції дозволяє виміряти економічну інтеграцію, оцінити її ефективність і якість, виявити проблеми в розвитку інтеграційного союзу, а також визначити перспективи та намітити подальші шляхи вдосконалення об'єднання країн. Використовуючи відповідні показники, важливо виявити кількісні і якісні зміни внутрішньої регіональної торгівлі та руху факторів виробництва, а також тенденції, що намітилися і структурні зрушення.

Література:

1. Троекурова И.С., Нехорошева Е.А. Направления торгового сотрудничества в рамках БРИКС / Материалы XIII Апрельской международной научной конференции «Модернизация экономики и общества» М.: ГУ-ВШЭ. 2012.
2. Система Індикаторів Євразійської Інтеграції / Є. Ю. Винокуров, А. М. Лібман, Ф. де Ломберде, Н. В. Максимчук, Е. М. Молдабеков. - Алмати: САБР, 2009. - 160 с.
3. OECD Economic, Environmental and Social Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.htm
4. UNCTADSTAT: Methodology and Classification [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/UnctadStatMetadata/Classifications/Methodology&Classifications.html>.
5. WTO International Trade Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its_e.htm.
6. Concepts and definitions [Електронний ресурс] // Eurostat metadata. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM&StrGroupCode
7. World Economic Forum report [Електронний ресурс] // WEF. – Режим доступу: www.weforum.org.

УДК 338.121

Овечкина Е.А. – к.е.н., доцент

Восточноукраинский национальный университет им. В. Даля

РАЦИОНАЛИЗАЦИЯ ХОЗЯЙСТВЕННО-УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В АСПЕКТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РАЗНОУРОВНЕВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СТРУКТУР

Как известно, в процессе реализации управленческих решений важнейшими принципами их разработки выступают: экономичность, целеполагание, иерархичность (целей и средств их достижения), достижение рациональности состояния управляемого объекта, оптимальность затрат и результатов, срочность реализации решений, их альтернативность и т.д. В перечне данных принципов-критериев особое место занимает рациональность, которую многие специалисты в сфере маркетинга и проектного менеджмента называют интегральной оценкой эффективности управленческой деятельности предприятия. Обращаясь к понятиям «рациональность» и «рационализация», ученые-экономисты решают исследовательские проблемы: оценки результативности и эффективности принимаемых решений, определения текущего состояния анализируемого объекта, проектирования моделей его дальнейшего развития [1, с. 33]. В то же время традиционно сложившееся понимание критериев рациональности хозяйственных процессов предприятия ограничивалось поиском в основном моноэкономической выгоды, не ассоциируя ее с необходимостью достижения: экономической выгоды коммерческих партнеров-стейкхолдеров; социальной и экологической выгоды общества (духовности, культуры потребления, экологической культуры и самосознания). При этом наблюдалось практически отождествление понятий «рациональность» и «рационализация», что значительно «сужало» понимание содержания и значимости процесса рационализации хозяйственно-управленческой деятельности предприятий в создании условий для их устойчивого развития. Учитывая сказанное, целью данной работы является характеристика сущности и этапов процесса рационализации деятельности предприятий как микроэкономических субъектов устойчивого развития.

Для достижения поставленной исследовательской цели необходимо прежде выявить взаимосвязь понятий «рациональность» и «рационализация». Исследователи проблем эффективного функционирования предприятий с позиций системного подхода отмечают, что: 1) понятие «рациональность» характеризует сложившееся состояние целостности микроэкономической системы (уровень ее самоорганизации и саморазвития, адаптивности и самосохранения, равновесности и

хаотичності, стабільності і гнучкості, сбалансованості і согласованості); 2) в результаті процесу функціонування підприємства відбувається послідовна зміна його станів (від нерационального стану до рационального); 3) збільшення часу перебування підприємства в стані нерациональності веде як до зниження здатності до самовиробництва і підтримки тривалого (стійкого) внутрішнього і зовнішнього рівноважності, так і до углибоу конфліктів системи «підприємство» з більш складними мезо-, макросистемами, «запускаючи» в них деструктивні процеси. Рациональність пов'язана з прийняттям управлінських рішень, реалізація яких дозволить досягти рационального стану управляемого суб'єкта (забезпечити певними перетвореннями (заходами) прогресивні зміни в техніко-технологічній, комерційній, соціально-трудовій, інституціональній підсистемах) без нанесення матеріального, економічного, соціального, екологічного шкоди іншим суб'єктам (індивідам, підприємствам, організаціям, державі).

В аспекті сказаного в понятті «раціоналізація»: по-перше, розкривається цілеполагаемый, динамічний процес досягнення нових рівнів рациональності управляемого об'єкта. [2, с.35]; по-друге, представляється єдність суб'єктивного (цілі, вибрані стратегії розвитку, організаційна культура, моделі побудови внутрішніх зв'язків і зовнішніх взаємовідносин) і об'єктивного (конкретно-історичні умови функціонування, діяльність об'єктивних економічних законів) в господарській діяльності підприємства; по-третє, в концентрованому вигляді виражаються основні ідеї проектного менеджменту, побудованого на принципах економічності, цілесобразності, альтернативності прийоманих рішень. Змістовну базу процесу раціоналізації складають таким чином рішення, пов'язані з: а) визначенням строків цілей, які повинні відповідати дійсності і бути оптимальними з точки зору найкращого варіанта їх постановки на даному відрізку часу і при складових умовах; б) вибором найбільш ефективних (з точки зору витрат і результатів) засобів досягнення цілей; в) створенням економічної і інтерактивної системи моніторингу за процесом раціоналізації з розробкою комплексу оціночних методик.

Слід відзначити, що серед інших перетворювальних процесів, до яких відносять диверсифікацію, інтеграцію, реструктуризацію, реорганізацію, значущість раціоналізації діяльності підприємства в останні часи зростає, що пов'язано з зміною характеру його функціонування: від кількісного, «об'ємного» зростання (розширення) до якісного зростання (зміненню) і далі до системного зростання (справді розвитку) [3]. Якісний зростання підприємства як

микроэкономической системы связан как раз с процессом рационализации деятельности, что предполагает реализацию мероприятий интенсивного характера (прогрессивное изменение, совершенствование определенных производственно-коммерческих, логистических систем, технологических процессов производства и управления, отдельных операций с целью повышения их качества (производительности, результативности, эффективности). Очевидно, что процесс рационализации непосредственно связан с инновационным процессом, обеспечивая новое качество (внутреннее и внешнее) системы «предприятие». Качество в аспекте устойчивого развития предприятия представляется таким образом как сбалансированная система существенных свойств (конкурентоспособность, адаптивность/гибкость, безопасность, инновационность, эффективность, результативность, ресурсосбережение), обуславливающих способность и возможность системы достигать и поддерживать в долгосрочном периоде направленный необратимый процесс качественных изменений состояния всех ее сфер (технологической, экологической, институциональной, социальной) [4, с. 7-9].

Подводя итог сказанному, необходимо отметить, что: во-первых, рационализация деятельности предприятия является достаточно сложным понятием, характеризующим управление процессом рациональных преобразований интенсивного характера системы «предприятие», ее внутренних составляющих и элементов, моделей взаимодействия с внешними системами; во-вторых, следуя логике проектного и инновационного менеджмента, можно выделить такие этапы процесса рационализации хозяйственной деятельности предприятия как микроэкономической системы: 1) идентификация и оценка уровня рациональности/нерациональности состояния предприятия; 2) выявление рациональных условий функционирования; 3) разработка и реализация инновационных проектов с целью достижения: а) внутреннего рационального состояния системы «предприятие – внутренние структурные элементы и подсистемы»; б) внешнего рационального состояния систем: «предприятие – предприятие», «предприятие – мезохозяйственные структуры», «предприятие – макроэкономическая система»; 4) оценка эффективности и результативности реализации проектов; 5) мониторинг рациональности состояния объекта с тем, чтобы выявить позитивные/негативные тенденции процесса его функционирования, спроектировать соответствующие мероприятия по восстановлению траектории устойчивого развития.

Литература:

1. Самочкин В.Н. Гибкое развитие предприятия. Анализ и планирование/ В.Н. Самочкин. – М.: Дело, 1999. – 336 с.

2. Чижова Е. Н. Теория и методология рационализации деятельности промышленного предприятия. Дисс....докт. экон. наук/ Е.Н. Чижова. - Белгород: БГУ, 2004. – 448 с.

3. Клейнер Г.Б. Микроэкономические факторы и ограничения экономического роста [Электронный ресурс]/ Г.Б. Клейнер//Проблемы теории и практики управления. – 2004. – №№ 5,6. – Режим доступа: http://kleiner.ru/wp-content/uploads/2014/12/mikrofaktor_2004.pdf

4. Горбачова О.Н. Цикличность как объективная предпосылка существования и развития экономико-организационных систем/ О. Н. Горбачова// Вестник МГОУ. Серия «Экономика». Раздел 1. «Социальные проблемы трансформации экономики России». – 2013. – № 3. – С. 5-15.

УДК 339.94

**Паламарчук Д. М. – к.е.н.,
старший викладач кафедри міжнародної економіки та бізнесу**

Черкаський державний технологічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ВАРТОСТІ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ КРАЇН-НОВИХ ЧЛЕНІВ ЄС

Розвиток світового виробництва останніх десятиліть пов'язаний з поширенням глобальних ланцюгів створення вартості, та відповідно, фрагментацією виробництва. Тобто, відбувається зростання використання таких способів виробництва, коли створення продукції та її реалізація, управління виробництвом і т. д. здійснюється за участю фірм з різних країн. За такого способу виробництва, продукція проходить шлях від компонентів чи напівфабрикатів до товарів готових для кінцевого споживання, причому значна частина таких компонентів імпортується, а різні технологічні стадії виробництва можуть відбуватися в різних країнах.

Високотехнологічні виробництва, до яких належить виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції характеризуються досить високим рівнем фрагментації виробництва та, відповідно, високою питомою вагою імпортованої вартості в загальній вартості виробленої продукції [1, с. 10]. Перевагами такого способу виробництва є підвищення ефективності шляхом використання відмінностей економік різних країн (дешевші фактори виробництва, доступ до технологій, ємний ринок і т. д.). Глобальні ланцюги створення вартості досить поширені на європейському континенті, а країни ЄС є їх активними учасниками.

Для країн НЧ ЄС на протязі періоду, що аналізується була характерною висока питома вага імпортованої вартості (вартості імпортованої продукції) в структурі вартості випущених комп'ютерів, електронної та оптичної продукції. В 2000 р. вона становила 49 %, в 2004 р. – 52 %, в 2014 р. – 61 %, що свідчить про стійку тенденцію до зростання питомої ваги іноземної доданої вартості в структурі вартості зазначеної продукції, що випускається в країнах НЧ ЄС. В той же час, відбулося скорочення питомої ваги доданої вартості створеної іншими галузями (мається на увазі скорочення проміжного споживання продукції інших галузей галузями, що виробляють комп'ютери, електронну та оптичну продукцію) країн НЧ ЄС в структурі вартості випущених цими країнами комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, з 23 % у 2000 р. до 15 % у 2014 р., та скорочення частки доданої вартості створеної галузями, що досліджуються (табл. 1).

Щодо найбільших виробників комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, з числа країн НЧ ЄС – Чеської Республіки, Польщі та Словаччини, то тенденції зміни структури вартості випущеної ними продукції відповідають вищеописаним тенденціям характерним для всієї групи країн НЧ ЄС. Тенденції, що спостерігалися у структурі вартості зазначеної продукції випущеної в Угорщині мають відмінний характер від вищезазначених, так частка імпортованої Угорщиною вартості була досить високою протягом всього періоду, що досліджувався (від 60 % в 2004 р. до 70 % в 2014 р.), відповідно частки інших компонентів вартості були значно нижчими ніж в середньому по країнах НЧ ЄС. Втім, в Угорщині протягом 2000-2014 рр. відмічалось поступове зростання частки доданої вартості створеної галузями, що випускають комп'ютери, електронну та оптичну продукцію.

В ЄС-15 питома вага імпортованої вартості в структурі вартості випущених комп'ютерів, електронної та оптичної продукції була значно нижчою ніж в країнах НЧ ЄС, і хоча було зафіксовано зростання питомої ваги цього компоненту вартості, в ЄС-15 воно було суттєво нижчим ніж в країнах НЧ ЄС. Основною відмінною тенденцією для зазначених груп країн було стійке зростання частки доданої вартості створеної досліджуваними високотехнологічними виробництвами в ЄС-15, з 34 % у 2000 р. до 37 % у 2004 р. та до 41 % у 2014 р. на фоні зниження відповідного показника для країн НЧ ЄС з 23 % у 2000 р. до 19 % в 2004 та 2014 рр.

Таблиця 1

Структура вартості комп'ютерів, електронної та оптичної продукції виробленої в країнах-нових членах ЄС, %

Країна/показник	2000			2004			2014		
	Проміжне споживання		Додана вартість	Проміжне споживання		Додана вартість	Проміжне споживання		Додана вартість
	вітчизняної продукції	імпортованої продукції		вітчизняної продукції	імпортованої продукції		вітчизняної продукції	імпортованої продукції	
Болгарія	50	24	23	38	29	29	24	32	41
Кіпр	16	41	39	20	50	23	7	24	67
Чеська Республіка	25	42	29	25	55	15	15	61	20
Естонія	12	47	38	9	53	33	8	76	11
Угорщина	16	66	13	19	60	15	8	70	17
Литва	42	17	37	35	21	40	13	27	56
Латвія	19	37	39	13	34	48	18	36	43
Мальта	18	60	18	19	57	20	11	54	32
Польща	35	31	30	38	34	23	24	53	19
Румунія	31	22	45	32	25	40	34	23	40
Словаччина	19	44	31	11	66	16	8	74	11
Словенія	31	26	40	23	28	46	22	34	40
Країни НЧ ЄС	23	49	23	24	52	19	15	61	19
ЄС-15	48	14	34	48	12	37	38	18	41
ЄС	47	15	34	46	16	35	35	25	38

*розраховано автором за даними: [2]

Якщо більш детально розглянути структуру вартості вироблених в країнах НЧ ЄС комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, то можна зробити висновок, що збільшення питомої ваги імпортованої доданої вартості в структурі вартості зазначеної продукції відбулося за рахунок збільшення проміжного споживання з Китаю, з країн НЧ ЄС та Інших країн світу (рис. 1).

Середньорічні темпи приросту обсягів проміжного споживання імпорту з Китаю в 2000-2004 рр. становили 185 % в рік, з країн НЧ ЄС – 142 %, з Інших країн – 75 %, в 2004-2014 рр. середньорічні темпи приросту знизились до 44 % для проміжного споживання імпорту з Китаю, 34 % – з країн НЧ ЄС, 20 % – з Інших країн. В той же час відбулося значне скорочення питомої ваги імпорту з ЄС-15 в структурі вартості зазначеної продукції, з майже третини в 2000 р. до чверті в 2014 р.

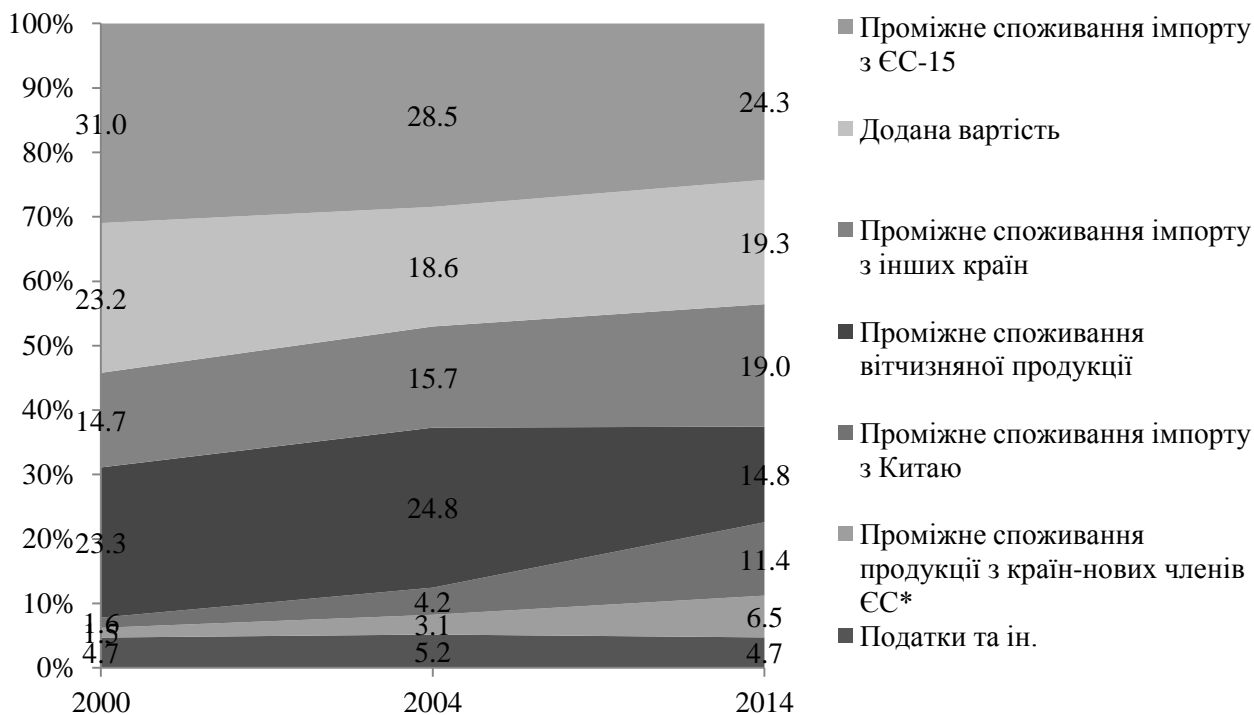

Рис. 1 Динаміка структури вартості комп'ютерів, електронної та оптичної продукції виробленої в країнах-нових членах ЄС, %
*Розраховано автором за даними: [1]

Тобто, насамперед, процес європейської інтеграції країн, що нині є НЧ ЄС позитивно вплинув на зростання обсягів їх взаємної торгівлі товарами, що використовуються для подальшого виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції. Збільшення частки імпортованої доданої вартості з країн із поза меж ЄС, зокрема, з Китаю стало наслідком збільшення їх ролі в світовому виробництві та досить ліберальною політикою ЄС щодо міжнародної торгівлі промисловою продукцією.

Література:

1. European Commission. Computers, electronic and optical products: Comprehensive sectoral analysis of emerging competences and economic activities in the European Union. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4137&langId=en>
2. World Input-Output Database: World Input-Output Tables, 2016 Release. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wiod.org/database/wiots16>

УДК 351/354

**Паламарчук Н. О. – к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу**

Черкаський державний технологічний університет

ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Міжрегіональне співробітництво – це узгоджена діяльність, що здійснюється для реалізації економічних, соціальних, екологічних та інших цілей розвитку. Концептуальною основою для міжрегіонального співробітництва є модель ендogenous розвитку регіону, що передбачає максимально ефективного використання регіональних ресурсів для забезпечення соціально-економічного зростання. Але не всі регіони забезпечені достатніми ресурсами, тому актуальним засобом вирішення проблем розвитку є участь в інтеграційних процесах та розвиток міжрегіонального співробітництва.

Головною метою міжрегіонального співробітництва є забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів на основі взаємовигідної співпраці між регіонами. Зосередження на пошуку та активізації «полісів зростання» регіонів, розширення можливостей залучення капіталу для реалізації регіональних проектів та програм, об'єднання ресурсів для економічного зростання, покращення рівня життя населення регіонів.

Міжрегіональне співробітництво є інструментом для забезпечення економічного зростання як на регіональному, так і на державному рівні. На державному рівні вона сприяє поглибленню взаємозв'язків між регіонами, а на регіональному – дозволяє активізувати участь регіону у процесах соціально-економічного розвитку.

Актуалізація міжрегіонального співробітництва викликана тим, що міжрегіональна інтеграція стає важливою складовою сучасного регіонального розвитку, основою для розширення міжнародної співпраці регіону, а також дозволяє залучати всі регіони країни до процесів соціально-економічного зростання.

Основними перевагами для регіонів від участі у міжрегіональному співробітництві є:

- розширений доступ до матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, що забезпечують соціально-економічний розвиток,
- активізація участі у науково-технічному співробітництві, що стимулюють інноваційну діяльність регіонів,
- можливість доступу на різні регіональні ринки, для регіональних виробництв це є можливістю для зростання прибутковості,
- зростання конкурентоспроможності продукції та послуг,

– перспектива участі у світових інтеграційних процесах та доступ до світового ринку товарів та послуг,

– можливість вирішення проблем економічного, соціального та екологічного характеру.

В сучасних умовах розвитку необхідно реалізовувати цілісний підхід до розвитку міжрегіональної співробітництва. В процесі розробки комплексного підходу важливо сформулювати основні пріоритети міжрегіонального співробітництва. До них слід віднести: забезпечення економічного зростання та розвиток регіональних ринків, раціональне використання природних ресурсів, вирішення соціальних проблем регіонів, науково-технічне співробітництво і трансфер інновацій, вдосконалення інфраструктури.

Основними етапами розвитку міжрегіонального співробітництва є:

1. Пошук партнерів для міжрегіонального співробітництва, що дозволить забезпечити вигідну взаємодію та ефективну організацію відносин. Ґрунтується на обміні інформацією між регіонами та підборі партнерів, що дозволять реалізувати пріоритети розвитку регіону.

2. Формулювання основ міжрегіонального співробітництва, передбачає встановлення міжрегіональних відносин на якісно новому рівні відповідно до змісту міжрегіонального співробітництва. На цьому етапі є важливим визначення конкурентних переваг кожного регіону та створення умов для їх нарощення.

3. Визначення цілей та завдань міжрегіонального співробітництва, розробка регіональних проектів та програм, що забезпечують комплексний регіональний розвиток. Має базуватись на дослідженні потреб регіону з врахування можливостей міжрегіонального співробітництва.

4. Реалізація механізму міжрегіонального співробітництва з коригуванням відповідно до особливостей реалізації регіональних проектів та програм. Включає весь комплекс інституційного, економічного, торгівельного, соціального, культурного, екологічного та науково-технічного забезпечення.

5. Оцінка результатів виконання регіональних проектів та програм, а також визначення подальших перспектив співпраці. Передбачає досягнення поставлених цілей міжрегіонального співробітництва та аналіз основних соціально-економічних показників розвитку регіону.

На основі кооперації, спеціалізації, концентрації та комбінування на різних рівнях можуть розвиватись різноманітні форми міжрегіонального співробітництва. Їх використання створює умови для раціонального використання матеріальних, трудових, фінансових та інноваційних ресурсів регіонів. Кожна з цих форм має свої особливості, що сприяє підвищенню ефективності міжрегіональної співпраці та стимулює регіональний розвиток. Реалізація цих форм відбувається за допомогою інфраструктури міжрегіонального співробітництва, до якої відносять

інформаційні та логістичні центри, торгово-промислові палати, бізнес-центри, регіональні агентства розвитку тощо.

На макрорівні спільні підприємства, злиття, поглинання та реорганізація підприємств є основою для розвитку малого та середнього бізнесу. Всі процеси зміни та появи різних форм міжрегіональної співпраці на цьому рівні відбуваються динамічно та з врахуванням кон'юнктури ринку. Основою для їх успішного функціонування є високий рівень конкурентоспроможності товарів та послуг, а також високий рівень інноваційного забезпечення.

На мезорівні кластери дозволяють підвищити ефективність використання науково-технічного потенціалу, сприяють підвищенню продуктивності праці та скорочують витрати виробництва. Технополіси та технопарки сприяють реалізації науково-технічного потенціалу підприємств та забезпечують реалізацію інноваційного підходу в усіх сферах діяльності. Агломерації формуються у промислових районах та великих містах, активізують інвестиційні процеси та сприяють підвищенню рівня життя населення регіону. Регіональні мережі сприяють налагодженню міжрегіональної взаємодії, зміцнюють торгівельні зв'язки та забезпечують розвиток інфраструктури. Транспортні коридори є основою для розвитку торгівлі, сприяють розвитку взаємодії між регіонами, а також є важливою умовою для соціально-економічного розвитку регіону. Асоціація передбачає координацію господарської діяльності за допомогою оптимізації виробничих або управлінських функцій. Корпорації дозволяють на договірній основі забезпечити реалізацію спільних виробничих, комерційних і наукових інтересів підприємств. Міжрегіональні союзи дозволяють на основі узгодженої спільної політики досягати поставлених завдань розвитку та долати певні проблеми. Регіональні угоди та проекти є практичним втіленням міжрегіонального співробітництва, вони мають чітко визначену мету економічного, соціального, екологічного чи іншого характеру та передбачають реалізацію механізму по її досягненню.

На макрорівні стратегічні альянси є основою для реалізації комерційних цілей підприємств, забезпечує синергетичний ефект та раціональне використання ресурсів. Фінансово-промислові групи за допомогою об'єднання виробничих, торгових та фінансово-кредитних установ створюють масштабну господарську систему, що здатна реалізувати спільну економічну стратегію розвитку. Франчайзинг дозволяє отримувати прибутки на основі використання відомого бренду та значно скоротити підприємницький ризик. Аутсорсинг дозволяє використовувати провідний досвід та знання у вдосконаленні бізнес-процесів на підприємстві. Лізинг сприяє проведенню технічного оновлення виробництва в умовах дефіциту власних коштів підприємства. Транснаціональні корпорації у межах всього світового господарства

забезпечують реалізацію виробничих, комерційних та наукових функцій підприємства. Єврорегіони координують діяльність в економічній, соціальній та інших сферах суспільного життя у межах географічного простору, що включає територію кількох країн.

Література:

1. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих змін. Аналітична доповідь. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/regionu-4adb9.pdf>

2. Європейська регіональна політика: натхнення для країн, що не входять до ЄС. Застосування принципів та обмін досвідом / Office of the official publications of the European Union. – Luxembourg, 2009. – 16 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_uk.pdf.

3. Розвиток міжрегіонального співробітництва: [монографія] / І.В. Заблудська, О.М. Татарченко, А.С. Алексеев, А.В. Сивоконь. – Чернігів : Десна Поліграф, 2015. – 152 с.

УДК 339.92:316.42

**Петкова Л.О. – д.е.н., професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки та бізнесу**

Черкаський державний технологічний університет

**ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
ГЛОБАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА**

Порядок денний глобального сталого розвитку базується на здобутках попередніх двадцяти років реалізації ідеї збалансованості і довгостроковості та посиленій принципами універсальності та інклюзивності. За нинішнього етапу глобалізації єдність економічних, екологічних та соціальних аспектів розвитку світового господарства – не лише теоретична конструкція, але складова успішного управління всіх рівнів. На рівні міждержавних та міжрегіональних зв'язків також посилюються зміни, що вимагає нових підходів щодо інтеграції та кооперації і бере за основу концепцію «глобального партнерства».

Роль науки, техніки та інновацій (НТІ) в реалізації цілей сталого розвитку є визначальною. Створена Європейською комісією незалежна експертна група призначена для моніторингового та консультативного супроводу реалізації нового «Порядку денного 2030» в реалізації глобальної політики сталого розвитку. Визначається, що саме НТІ стануть основним інструментом реалізації нового порядку денного глобального

розвитку, оскільки вони здатні посилити ефективність як в економічній, так і в екологічній складових розвитку, винайти нові та більш комфортні умови задоволення потреб людини, розширення прав і можливостей людей на власне майбутнє. Успішне використання науково-технологічного, інноваційного потенціалу потребує зміщення фокусу уваги на проблематику сталого розвитку та переорієнтація від вже звичної передачі технології до формування інноваційного простру; посилення партнерських зв'язків різних за рівнем розвитку країн із залученням всіх зацікавлених сторін, в тому числі, – приватного сектору, індивідуальних ініціатив; запровадження «walk the talk» – вищого рівня узгодження політики учасників для усунення недоліків, забезпечення внутрішньої інтеграції, створення можливостей отримати вигоду від інноваційних та технологічних проривів [1].

Використання новітніх інноваційних технологій дозволяє створити засади для забезпечення високого і стійкого рівня ринкової конкурентної спроможності товарів та послуг національних економік. Останнє десятиріччя характеризується значними змінами в географічній структурі високотехнологічного виробництва та експорту. Склад країн – провідних експортерів високотехнологічної продукції зазнає суттєвих змін, лідерські позиції розвинутих країн доповнюються новими країнами із зростаючими ринками. Так, порівнюючи із середньосвітовим показником частки високотехнологічної складової в структурі промислового експорту, що склала в 2015 р. 18,5 %, лідерами стали не лише розвинуті – Великобританія 21 %, Ісландія 20 %, Ірландія 27 %, Ізраїль 20 %, Мальта 32 %, Норвегія 21 %, Республіка Корея 27 %, Сінгапур 49 %, США 19 %, Франція 27 %, Швейцарія 27 %, але і країни, що розвиваються – Китай 26 %, Казахстан 41 %, Малайзія 43%, Палау 41 %, Сан-Томе і Принсіпі 42 %, Таїланд 21 %, Філіппіни 53 % [2]. Країни із зростаючими економіками (Індонезія, Малайзія, Південна Корея, В'єтнам) значно посилюють свої позиції в області розвитку високих технологій і світового експорту високотехнологічної продукції, та починають конкурувати на експортному ринку високих технологій. За рахунок нижчої, ніж у розвинених країнах, вартості факторів виробництва країнам, що розвиваються, вдалося значно покращити свої позиції як виробників високотехнологічної продукції.

Виробництво продукції, яка б була конкурентоспроможною на національному та світовому ринках залежить, звичайно, від створення новітніх технологій та їх впровадження, здійснення наукових досліджень розробок, інноваційної діяльності корпорацій, інвестицій в галузь, державної інноваційної політики. Запровадження принципів глобального партнерства спрямоване, в тому числі, на виправлення ситуації, коли більшу вигоду від інноваційної інтеграції отримують країни – лідери, у той час як учасники з низьким рівнем інноваційного потенціалу залишаються на периферії глобальної інноваційної системи. На сьогоднішній день

країни з більш високим інноваційним потенціалом залучають до різнорівневих інтеграційних процесів учасників, які мають потенційні конкурентні переваги, і отримують доступ до нових ринків для продукції обробної промисловості на стадії зрілості, подовжуючи її життєвий цикл; притягують до себе продуктивні ідеї, інтелектуальні ресурси; розвивають ресурсну базу, скорочують витрати виробництва та підвищують продуктивність за рахунок припливу кваліфікованих кадрів розумової праці на менш витратних умовах. Актуальна потреба країн із зростаючими ринками у зменшенні відставання від лідерів та створення конкурентних переваг за рахунок ефективного використання потенціалу інноваційного зростання буде реалізована ефективніше при повноцінній реалізації запропонованих заходів підтримки глобального партнерства [1]. Вони поєднують механізми підтримки та регулювання у фінансовій, технологічній, зовнішньоторговельній площині, а також, що важливо, – підвищення рівня глобальної макроекономічної стабільності, посилення узгодженості національних та міжнародної політики сталого розвитку, забезпечення поваги до політичного простору та права на лідерство кожної країни, що здійснює політику подолання бідності та сталого розвитку.

Література:

1. The Role of Science, Technology and Innovation Policies to Foster the Implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs). Report of the Expert Group “Follow-up to Rio+20, notably the SDGs” [Electronic Resource]. – Mode of access: <https://ec.europa.eu>

2. The World Bank Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/>

УДК 339.9:658.8

**Тимошенко А.С. – студентка 4-го курсу
Науковий керівник – к.е.н., доцент Паламарчук Н.О.**

Черкаський державний технологічний університет

БЕНЧМАРКІНГ ТНК ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток є однією з пріоритетних цілей більшості корпорацій, і більше того, нині особливе значення надається «активній сталості», тобто здатності не просто витримати випробування, а й не допустити різкого падіння обороту, зберегти свою частку ринку, певний рівень рентабельності тощо. Саме ТНК стали поштовхом для досягнення сталого

розвитку, оскільки вони забезпечують передачу технологій підтримки у країни, що розвиваються.

Існує велика кількість методів забезпечення сталого розвитку ТНК, однією з яких є інноваційна методика запозичення передового досвіду (бенчмаркінг). Даний метод включає в себе аналітичний процес детального порівняння та оцінки підприємства в розрізі операцій з кращими компаніями окремої галузі чи навіть іншого напрямку діяльності [1]. В результаті даного процесу розробляють заходи, спрямовані на перекриття розриву між підприємством, яке реформується, і лідером. Взагалі діагностика є першим і дуже важливим кроком на шляху до будь яких змін і для того, щоб здійснити такий процес необхідно знайти об'єкт для порівняння, справи якого йдуть краще. Таким чином бенчмаркінг дає можливість застосувати найефективніші практики учасників міжнародного ринку. Але і цього недостатньо: після знаходження кращого способу управління і ведення справ, необхідно самостійно спланувати стратегію застосування дослідженого досвіду у власній корпорації. При цьому слід зазначити, що бенчмаркінг не включає в себе звичайне копіювання, навіть якщо галузь та діяльність еталонної компанії є ідентичною. Основне завдання полягає в тому, щоб навчитися кращого на ринку конкурента і адаптувати засвоєний досвід у власній компанії.

Бенчмаркінг в процесі дослідження реалізується в певній послідовності та вміщує в собі наступні етапи [3]:

1. Визначення предметних областей бенчмаркінгу (областей порівняння).

Бенчмаркінг складається з традиційних (рівень запасів, незавершене виробництво, кількість відходів, кількість і причини браку) та сучасних предметних областей (продуктивність праці (включаючи торговий персонал), задоволеність клієнтів, система обслуговування клієнтів та якість продукції). Цей перелік може бути ширшим, оскільки гіпотетично можна порівнювати будь-які бізнес-процеси, тільки по решті областей можуть існувати складності збору інформації від конкурентів.

2. Аналіз власних бізнес-процесів в обраній предметній області (наприклад, існуючий рівень задоволеності клієнтів, заміри їх лояльності, вивчення системи компанії, аналіз постійних клієнтів, які повертаються в компанію, структура клієнтів за рівнем лояльності, її перерозподіл з плином часу, аналіз минулих клієнтів з проведенням опитування про причини їх відходу від компанії і т.д.).

3. Виділення еталонної організації – лідера для проведення порівняльного аналізу, оскільки в бенчмаркінгу не можна порівнювати з конкурентами в цілому, а потрібно вибирати конкретні конкурентні компанії по кожному бізнес-процесу (бажано не більше трьох, причому за різними бізнес-процесам назви компаній – конкурентів, що беруть участь в порівнянні, можуть відрізнятися).

4. Збір зовнішньої інформації про бізнес - процеси об'єктів порівняння з метою визначення способів досягнення еталонної компанією високого рівня ефективності.

5. Аналіз зібраних даних по компанії – лідеру, а саме те як і за допомогою яких методів вони були досягнуті та наскільки великою є різниця між порівнюваними компаніями.

6. Розробка програми заходів щодо поліпшення бізнес-процесів (так званий реінжиніринг бізнес-процесів) та власне реалізація розроблених заходів.

Таким чином, можна запевнити, що процес бенчмаркінгу є досить непростим, а його проведення вимагає тривалого часу та значних зусиль, проте результат того вартий і на підтвердження цього хотілося б навести приклад корпорації Ford, яка на початку 80-х років перебувала у критичному стані і її керівництво наважилось на бенчмаркінг [2]. Було проведено масштабне дослідження автомобільних корпорацій з точки зору того, як їм вдається досягати таких характеристик продукції, які цікавлять покупців (обрана еталонна компанія є таємницею). Після цього отримані результати було співставлено з власними характеристиками і врешті решт відбувся процес усунення недоліків. В результаті проведеної організаційної діагностики автомобільна корпорація стала безумовним лідером на автомобільному ринку.

Крім цього процес бенчмаркінгу є корисним не лише для корпорацій, що знаходяться на стадії кризи чи банкрутства, а й для компаній, що стабільно розвиваються, але хочуть збільшити свій дохід чи вийти на новий рівень розвитку.

Отже, можна зробити висновок, що пріоритетною метою більшості корпорацій є забезпечення сталого розвитку будь якими можливими методами. І розглянувши в даному контексті бенчмаркінг, можна стверджувати, що дана методика є досить ефективною, навіть у випадку, якщо її застосовують, коли стан корпорації є критичною. Проте для недопущення такої ситуації необхідно регулярно проводити певні заходи порівняння з метою оцінки позиції корпорації на міжнародному ринку, щоб приховані проблеми не стали серйозною проблемою у майбутньому.

Література:

1. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності корпорації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.management.com>.

2. Офіційний сайт корпорації Ford [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ford.ua>.

3. Дячок І., Тепла М. Бенчмаркінг як інструмент вдосконалення бізнесу: суть, види та особливості проведення / І. Дячок, М.Т Тепла // Вісник ЛНУ. Серія екон. – Львів: ЛНУ, 2013. – Вип. 44. – С. 595-605.

**СЕКЦІЯ 2.
МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

УДК 368:330.34

Гончаренко І.Г. – д.н.д.упр, професор, завідувач кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет

**СТРАХУВАННЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК ПІДСИСТЕМИ
ЗАГАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ**

Інтеграція України в світове економічне співтовариство диктує необхідність переходу до нових принципів регулювання природоохоронної діяльності та розробки нормативно-правової системи, спрямованої на зниження масштабів промислового забруднення довкілля. Досвід розвинених країн засвідчив, що найбільш ефективним інструментом екологічної політики та гарантій безпеки життєдіяльності людей є використання ринкових механізмів захисту здоров'я громадян та навколишнього середовища. Фінансування витрат щодо ліквідації наслідків аварій і надзвичайних ситуацій за рахунок коштів бюджету знижує ефективність природоохоронних програм, що обумовлює потреби пошуку та мобілізації принципово інших джерел компенсації заподіяної шкоди.

Страховий ринок набуває нових рис у зв'язку з поширенням глобалізаційних тенденцій в контексті сталого розвитку, що значно звужує ефективність використання традиційних і відпрацьованих методів впливу на його безпечний розвиток.

Побудова дієвої моделі регулювання страхового ринку є необхідною передумовою для висхідного розвитку вітчизняного страхового ринку з прийнятним рівнем безпеки та його успішної інтеграції у світове страхове середовище. забезпечення реалізації концепції сталого розвитку здійснює вплив на макроекономічне середовище держави, складовою якого є страховий ринок. Крім того, забезпечення сталого розвитку вимагає певних змін в економічному середовищі держави, що обумовлює появу та розвиток нових форм економічних відносин, в тому числі нових видів страхування. Тобто сталий розвиток країни є важливою умовою функціонування страхового ринку країни і страхування в цілому. З іншого боку, стабільність та ефективність реалізації концепції сталого розвитку багато в чому залежить від надійності страхового ринку, його ефективного

функціонування. Страхування виступає як один із інструментів реалізації концепції сталого розвитку, виступаючи суб'єктом у відносинах «страхування – сталий розвиток» здійснює вплив на сталий розвиток, а саме:

- формує систему відповідальності економічних суб'єктів за можливі збитки внаслідок порушення сталості розвитку;

- створює резервні фонди для відшкодування можливих збитків внаслідок порушення сталості розвитку;

- забезпечує економічну захищеність економічних суб'єктів, які можуть зазнати шкоди в результаті порушення сталості розвитку;

- сприяє необхідності прийняття обґрунтованих економічних рішень щодо актуарних розрахунків та правильного визначення страхових тарифів та компенсацій;

- адресний характер страхування акумулює фінансові потоки на шляху від платника до адресата, що дозволяє використовувати їх на реальні потреби;

- є однією зі складових фінансової, соціальної, економічної та екологічної безпеки держави в контексті сталого розвитку. Оскільки страхування досить різноманітне за видами та об'єктами застосування, воно використовується в усіх основних сферах економіки, розвиток яких впливає на реалізацію концепції сталого розвитку;

- страхові компанії володіють значними запасами ліквідних фінансових ресурсів, а використовуючи можливості перестрахування фінансові можливості збільшуються, а ризики перерозподіляються;

- як система відносин по перерозподілу національного доходу сприяє спрямуванню коштів спеціальних страхових фондів саме в ті сфери, які вимагають компенсації втрати доходу населення внаслідок певних соціальних або екологічних ризиків;

- страхування є важливою сферою як економічних, так і суспільних відносин, яка є базисом сучасного суспільства і вирішує цілий ряд задач держави (пенсійне забезпечення, медицина, контроль за екологією та нейтралізація негативних зовнішніх факторів);

- зростання страхових капіталів призводить до того, що страхові компанії непомітно перетворюються в спеціалізовані кредитні установи, які відіграють важливу роль в опосередкованому фінансовому забезпеченні реалізації інвестиційних проектів і програм соціальної та екологічної спрямованості;

- визначаючи форму організації страхових відносин, держава встановлює певні організаційно-правові умови для управління різними за масштабами, спустошеністю і соціальною значущістю ризиками, в тому числі ризиками порушення сталості розвитку суспільства.

- сутність процесу страхування формує фундаментальне підґрунтя для реалізації концепції сталого розвитку, виступаючи як один із засобів

забезпечення економічної свободи і прав особистості в умовах ринкової економіки, а також реалізує основні засади філософії сталого розвитку.

Страховання є цілком ринковим механізмом, що є результатом еволюції ринкових відносин. Використовуючи послуги добровільного страхування, суб'єкти господарювання самостійно вирішують страхувати їм свої ризики чи ні. В той же час саме завдяки компенсаціям страхових компаній у разі настання страхових випадків нівелюється негативний вплив на навколишнє середовище, завдяки цьому забезпечується право особистості на екологічно чисте середовище.

Акцентуємо увагу, що страхові компанії, здійснюючи операції у фінансовому секторі економіки зацікавлені у стабільних ринковому, соціальному та екологічному середовищах, що стає можливим при ефективній реалізації концептуальних положень сталого розвитку. а ефективність реалізації цієї концепції залежить від надійності страхового ринку. Таким чином, страхування та сталий розвиток як підсистеми загального економічного простору, здійснюють взаємний вплив одна на одну.

Страхові продукти, що розроблені на законодавчому рівні щодо охорони навколишнього середовища є першим серйозним досвідом застосування в Україні ринкового механізму вирішення екологічних проблем [3]. Найбільш доступним та зручним для контролю способом підтвердження платоспроможності суб'єктів господарювання є страхування відповідальності.

Треба зазначити, що страхування відповідальності за забруднення навколишнього природного середовища найбільш ефективно захищає інтереси підприємств щодо отримання прибутків, суспільства щодо захисту здоров'я людей та держави через створення сприятливого інвестиційного клімату, гарантій податкових надходжень та соціальну стабільність [2].

Екологічне страхування є одним із інструментів забезпечення переходу людства до концепції сталого розвитку на основі створення системи інтеграції економіки з навколишнім природним середовищем, дія якого реалізується через проведення відповідної державної еколого-страхової політики та перетворення екологічних нормативів у ринкові можливості страховиків і страхувальників.

Екологічне страхування реалізується через проведення відповідної державної еколого-страхової політики та перетворення екологічних нормативів у ринкові можливості страховиків і страхувальників.

В умовах трансформаційних перетворень концепція національного ринку екологічного страхування пов'язується із загальними питаннями впорядкування державної політики сталого розвитку. У зв'язку з цим важливим завданням стає адаптація методів соціально-економічного захисту населення до вимог, що висувають розвинені економіки світу,

передусім Європейське Співтовариство. Розвиток ринку екологічного страхування і використання його в інтересах сталого розвитку національної економіки – важливий компонент загальної національної безпеки. В цьому аспекті загострюється питання формування внутрішніх інвестиційних ресурсів розвитку, адже на ринок екологічного страхування покладаються великі сподівання. Ринок екологічного страхування потребує вдосконалення в контексті становлення новітніх соціально-економічних відносин в Україні, пов'язаних з децентралізацією системи управління територіями [1].

В Україні вплив ринку екологічного страхування кореспондується із соціальним, економічним й екологічним напрямками забезпечення сталого розвитку територій, а екологічне страхування стимулює процеси зменшення екодеструктивного тиску на довкілля за рахунок регулювання розміру страхових платежів, що спонукає суб'єктів господарювання до усунення збитку, завданого навколишньому природному середовищу, або здійснення рівноцінних природоохоронних заходів, тобто до відновлення довкілля.

Література:

1. Аналитический обзор за 2016. Страховой рынок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua>.
2. Журавка О. С., Бочкарева Т. О Фінансова безпека сучасного страхового ринку України [Текст] / О. С. Журавка // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – №6/1. – С. 57-65.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд.: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилияєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.

УДК 332.1

Лега Н.Ю – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ**

Проблемним аспектом діяльності державних закладів та установ соціальної сфери є їх фінансове забезпечення. Фінансування бюджетних закладів та установ соціального сектору здійснюється на основі кошторису доходів та видатків. А кошторисне фінансування, як правило, породжує залишковий метод виділення фінансових ресурсів. І важко визначитися: чи

збільшити фінансування освіти, чи охорони здоров'я? Це є дуже складним питанням, особливо в період обмеженості фінансових ресурсів.

Останніми роками заклади та установи соціально-культурної сфери, які перебувають на бюджетному утриманні, знаходяться у скрутному становищі, тому виникає потреба у багатоканальній системі фінансування.

Стосовно системи освіти можна навести приклади із зарубіжного досвіду, коли приватні навчальні заклади, отримуючи гранти від уряду чи місцевих бюджетів, потрапляють під контроль органів державної освіти, а державні навчальні заклади, отримуючи фінансування з недержавних джерел, стають, в свою чергу, суб'єктами часткового управління спонсорів – приватних осіб чи фондів, громадських організацій тощо.

Заклади охорони здоров'я поряд з державним фінансуванням використовують і інші фінансові джерела – страхові, благодійні платежі, надання платних послуг. Так, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) рекомендує формувати бюджети галузі охорони здоров'я за такою структурою: з держбюджету – 60% коштів; з коштів медичного страхування, що виділяються роботодавцями – 30%; з особистих коштів громадян – 10% [1]. Нині в Україні переважна частка дошкільних закладів перебувають у комунальній (58%) і колективній (40%) власності. Приватні дошкільні заклади складають 2%. Переважна більшість (99%) загальноосвітніх середніх навчальних закладів є державними. А сектор приватних загальноосвітніх закладів складає лише 1%. Малий відсоток учнів у приватних школах України пов'язаний з тим, що через несприятливі законодавчі умови останні поставлені на межу виживання. Тому в розвинених демократичних країнах передбачена фінансова підтримка приватних шкіл, що автоматично впливає на якість і кількість приватних учбових закладів у країні. Для порівняння: у США 10-13% від загальної кількості середніх шкіл – приватні, у Новій Зеландії – 95%. [2].

Серед ВНЗ I-II рівнів акредитації переважна більшість (88,3%) перебуває у державній власності, 11,7% – у приватній. Серед ВНЗ III-IV рівнів акредитації переважну більшість становлять державні – 70,8%, а приватні – 29,2%. [2] А у Японії, наприклад, склалася наступна система вищої освіти: з 446 вузів – 96 є державними, тобто статус недержавних мають 80% вузів. Але потрібно відзначити, що майже в усіх країнах Західної Європи кількість приватних університетів незначна у порівнянні з кількістю публічних університетів [3].

Специфікою соціальної сфери є домінуюча частка державної участі в її фінансуванні. На рис. 1 представлено умови фінансового забезпечення сталого розвитку соціальної сфери регіону, що враховують особливості її функціонування та розвитку. Дослідження джерел та методів фінансового забезпечення соціальної сфери регіонів України дає можливість дійти висновку, що за сучасних умов пріоритетне місце належить бюджетній системі та державним страховим фондам.

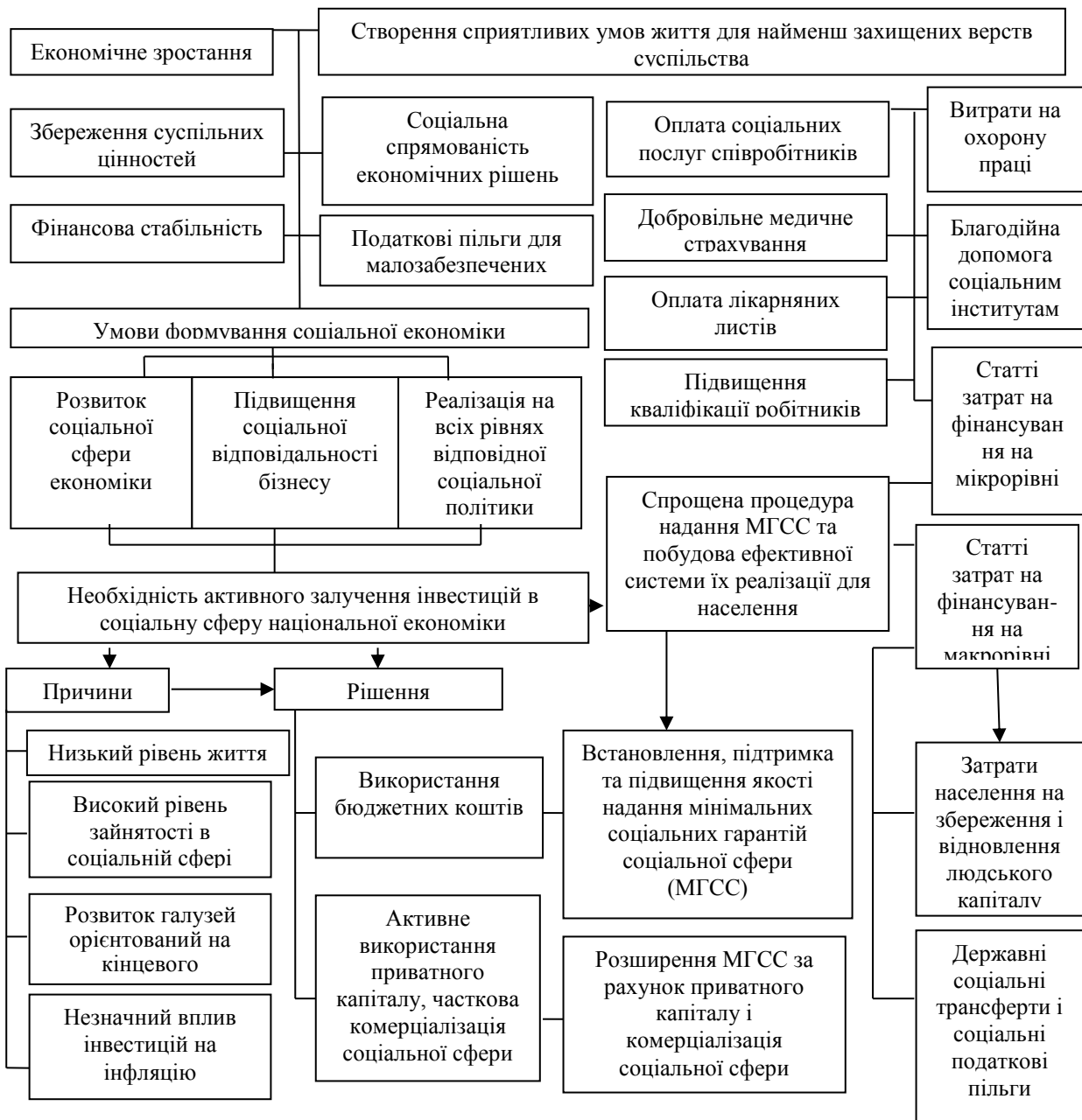

Рис. 1. Умови фінансового забезпечення сталого розвитку соціальної сфери регіону

Проте і бюджетний механізм фінансування суспільних потреб потребує вдосконалення. Недержавні методи фінансування (недержавні страхові фонди, ресурси приватного сектору, благодійних інституцій) розвинуті поки що слабо, серед головних причин цього: мізерні доходи більшості населення та не усвідомлення власниками бізнесу необхідності фінансової участі у вирішенні суспільних проблем. За цих обставин, виникає потреба законодавчого вдосконалення бюджетного механізму фінансування соціальної сфери та участі місцевої влади щодо активного залучення бізнесу і благодійних інституцій у вирішенні соціальних проблем регіонів. Останнім часом на території України важко знайти вузи

та коледжі, гімназії і ліцеї, які зберігають повну фінансову залежність від бюджету. Економічні труднощі останніх років посилили процеси комерціалізації навіть в стінах державних вузів, де започатковано платне навчання для так званих контрактників.

Обмеженість бюджетних джерел фінансування вищої освіти, зміни ринкового попиту на окремі спеціальності, види освітніх послуг, напрями освіти зумовили виникнення в Україні численних приватних учбових закладів. Навчання в закладах освіти недержавної форми власності нині здійснюється як за рахунок фізичних, так і юридичних осіб.

Законодавство України у сфері охорони здоров'я декларує однакові вимоги для всіх закладів охорони здоров'я. На сьогодні недержавні лікувальні заклади фактично можуть надавати всі види медичної допомоги на рівні з лікувальними закладами державної та комунальної форми власності. Але до приватних медичних закладів ставлять більш жорсткі вимоги, ніж до державних. Також існують певні обмеження діяльності приватних медичних закладів. Наприклад, це стосується права видачі лікарняних листів, обмеження щодо використання цілого ряду лікарських засобів, які віднесені до Переліку наркотичних засобів та психотропних речовин. Існує постанова КМУ від 6 травня 2000 р. № 770, яка встановлює таке обмеження по застосуванню препаратів, а, як відомо, без їх використання багато видів надання медичної допомоги стає майже неможливим. Тому можна констатувати, що існуючі нормативно-правові акти певним чином перешкоджають діяльності приватної медицини в Україні й не сприяють її розвитку. А наявність розвинутого приватного сектора медичних послуг дає змогу суттєво зменшити навантаження на бюджет.

Проте, як показує досвід різних країн світу співвідношення між державним та приватним сектором медицини суттєво різняться між собою (таблиця 1).

Таблиця 1

Джерела витрат на охорону здоров'я, %*

Країна	Державний сектор	Приватний сектор
США	44,0	56,0
Австрія	66,0	34,0
Німеччина	72,5	27,5
Японія	73,8	26,2
Франція	74,0	26,0
Канада	75,0	25,0
Великобританія	85,0	15,0

* джерело: [1, с.151]

Останніми роками в більшості областей поруч із державно-комунальними закладами існує недержавна інфраструктура культури. Це

головним чином концертні організації, мистецькі галереї, видавництва, а також недержавні засоби масової інформації – теле- та радіостанції. Однак конкуренції між державними та недержавними організаціями практично немає – вони здебільшого посідають різні «ніші» культурно-дозвільного ринку. Можливо, засоби масової інформації слід вважати чи не єдиною сферою культурної діяльності, де спостерігається реальна конкуренція, боротьба за споживача й рекламодавця.

Фактично немає й конкуренції за фінансові ресурси, бо недержавні організації майже не одержують фінансової підтримки від держави, а державні – підтримки від благодійних культурних фондів. Однією з форм підтримки є пільгові умови оренди (знижена орендна плата) комунальних приміщень для приватних закладів культури. Однак загальний стан недержавних культурних організацій, на погляд місцевих керівників, складніший, ніж у державних та комунальних: податкові пільги для них незначні, власних приміщень, як правило, нема (доводиться орендувати), а спонсорська чи меценатська підтримка у регіонах практично відсутня.

Література:

1. Панорама охорони здоров'я населення України / А.В. Підаєв, О.Ф. Возіанов, В.Ф. Москаленко, В.М. Пономаренко та ін. – К.: Здоров'я, 2016. – 396с.
2. Приватна освіта – «приватні» проблеми [Електронний ресурс] – <http://www.osvita.org.ua/articles/308.html>
3. Місце та роль приватних загальноосвітніх закладів у сучасних умовах [Електронний ресурс] – <http://ua.textreferat.com/referat-12818-1.html>

УДК 658.152

Мархоцький С.Ю. – студент 4 курсу
*Науковий керівник – Ткаченко Ю.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів*

Черкаський державний технологічний університет

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Системні кризові процеси, що охопили всі, без виключення, сфери національної економіки, продемонстрували значні дисбаланси розвитку світогосподарської системи та структурну відсталість української економіки, її неспроможність забезпечити стабільність розвитку. У зв'язку із цим, проблема розробки та побудови ефективної концепції фінансового

забезпечення стійкого розвитку підприємства сьогодні набула особливої актуальності.

Суттєвими перешкодами сталому розвитку підприємств є також стагнаційні тенденції в інвестиційній сфері та сфері банківського кредитування, зниження основних фінансових результатів діяльності підприємств, падіння реальних доходів та купівельної спроможності населення. Відтак, незбалансований та неконтрольований розвиток економіки держави практично вичерпує потенціал екстенсивного розвитку та характеризується кумулятивним процесом, за якого падіння інвестиційного та споживчого попиту призводить до зниження виробництва, зменшення використання ресурсів [1].

Традиційними джерелами фінансування сталого розвитку підприємства традиційні є внутрішнє та зовнішнє фінансування. Головним внутрішнім джерелом фінансування діяльності підприємства є самофінансування, пов'язане з реінвестуванням (тезаврацією) прибутку у відкритій чи прихованій формі, зовнішнім – інвестиції та банківське кредитування.

Водночас, для забезпечення сталого розвитку підприємства лише власних джерел недостатньо. Згідно із даними Державної служби статистики України, у 2016 році підприємства України отримали прибутку на загальну суму 28583,4 тис. грн. (загальний рівень рентабельності склав 7,4 %). Найбільш рентабельним було сільське, лісове та рибне господарство (31,6). Достатніми показниками рентабельності для забезпечення розширеного відтворення ще характеризувались професійна, наукова та технічна діяльність (17,6 %) та оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (15,0 %). Прибутковість інших видів діяльності була на низькому рівні (таблиця 1) [2].

Розмір власного капіталу підприємств України станом на 1 січня 2017 року становив 1863641,7 тис. грн., довгострокових зобов'язань і забезпечення – 1182354,6 тис. грн., поточні зобов'язання і забезпечення – 3078938,4 тис. грн. [2].

Одним із важливих, водночас недостатніх на даному етапі розвитку економічної системи в Україні, є капітальні вкладення, що є основою розширеного виробництва на підприємствах, структурної перебудови суспільного виробництва і збалансованого розвитку господарського комплексу. Недостатній обсяг таких вкладень зумовлює неможливість процесів відтворення та оновлення основних засобів підприємств [3].

У 2016 році підприємствами та організаціями освоєно 326,2 млрд гривень капітальних інвестицій, що у порівнянних цінах на 18% більше, ніж за відповідний період 2015 року. При цьому головним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно 69,4% загального обсягу. Частка залучених та запозичених коштів, а саме кредитів банків і

коштів іноземних інвесторів, становила 10%. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 9,4% капітальних інвестицій [2].

Найвагомішу частку капітальних інвестицій (96,7% загального обсягу) освоєно у матеріальні активи, з яких у будівлі та споруди – 48,4% усіх інвестицій, у машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби – 44,3%. У нематеріальні активи вкладено 3,3% загального обсягу капітальних інвестицій. На капітальний ремонт активів спрямовано 25,6 млрд. гривень капітальних інвестицій (7,8% від загального обсягу) [2].

Таблиця 1

Показники прибутковості діяльності підприємств України за видами економічної діяльності у 2016 р., тис. грн.*

	Рівень рентабельності (збитковості), %
Усього	7,4
сільське, лісове та рибне господарство	31,6
промисловість	4,2
будівництво	0,0
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотransпортних засобів і мотоциклів	15,0
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	5,0
тимчасове розміщування й організація харчування	-0,2
інформація та телекомунікації	8,3
фінансова та страхова діяльність	-4,9
операції з нерухомим майном	-7,3
професійна, наукова та технічна діяльність	17,6
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-6,6
освіта	5,8
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4,7
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-16,0
надання інших видів послуг	5,5

*джерело: [2]

Таким чином, фінансове забезпечення сталого розвитку підприємства на сучасному етапі здійснюється в основному за засадах самофінансування, що уповільнює та певним чином обмежує та звужує перспективи розвитку виробничого сектор економіки. Важливим є залучення різних джерел ресурсів та їхня диверсифікація, що створює можливості досягнення підприємством нового еволюційно-інноваційного стану та виходу на траєкторію сталого розвитку.

Література:

1. Економічні засади забезпечення сталого розвитку промислових підприємств / Н. С. Поповенко, І. С. Лапіна, М. В. Кула // Праці Одеського політехнічного університету. – 2013. – Вип. 3. – С. 315-319. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Poru_2013_3_64
2. Офіційний веб-сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Гуцул М. О. Концепція фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства [Текст] / М. О. Гуцул // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. 7 – Ч. 1. – С. 102–106.

УДК 631.16

**Мережко О.А. – студент 4 курсу
Науковий керівник – Ткаченко Ю.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів**

Черкаський державний технологічний університет

**ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Агропромислова сфера є особливою та унікальною складовою господарського комплексу України. Її складові – сільське господарство та переробна промисловість не лише забезпечують продовольчу безпеку держави, розвиток сільських територій та відповідний рівень життя значної частини населення України, але і формують потужний експортний потенціал та визначають спеціалізацію країни в міжнародному поділі праці.

Агропромисловий комплекс належить до базових, життєзабезпечуючих галузей, стан та ефективний розвиток яких безпосередньо впливає на функціонування всієї національної економіки. Історично Україна має потужний агропромисловий комплекс, який завжди забезпечував близько 90 % її продовольчих потреб [1].

Упродовж останніх років вітчизняна економіка тримається здебільшого за рахунок аграрного сектора. Підприємства сільського господарства потребують коштів для фінансування своєї поточної діяльності, впровадження новітніх технологій, страхування існуючих ризиків, розбудови торговельної та транспортної інфраструктури. З цією метою використовуються власні та залучені фінансові

ресурси: інвестування та кредитування. Однак аграрний бізнес потрапив у пастку обмеженого доступу до ресурсів за наявності значної кількості фінансових інструментів на ринку України.

Дослідження фінансового забезпечення підприємств АПК, у тому числі сільськогосподарських товаровиробників, свідчить про те, що вони здебільшого працюють за рахунок власних ресурсів. Хоча частка самофінансування господарської діяльності значна, проте її недостатньо для забезпечення всіх потреб. Акумуляування власних фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств з метою технічного переоснащення на сьогоднішньому етапі розвитку сільського господарства є вкрай проблематичним, адже за результатами 2015 року 11,1% сільськогосподарських підприємств є збитковими. Хоча за підсумками 2016р. рівень рентабельності виробництва підприємствами продукції сільського господарства у цілому склав 37,3% (у 2015р. – 45,6%), у тому числі виробництва продукції рослинництва – 44,3% (у 2015р. – 50,6%), продукції тваринництва – 7,7% (у 2015р. – 22,1%) [3] (рис. 1).

Досвід різних країн підтверджує, що для забезпечення розширеного відтворення, сільськогосподарські підприємства використовують залучені фінансові ресурси, серед яких значне місце займає державна підтримка. Оскільки аграрний бізнес має певні особливості, це накладає відбиток на інструменти накопичення та використання фінансових ресурсів у цьому секторі економіки [2].

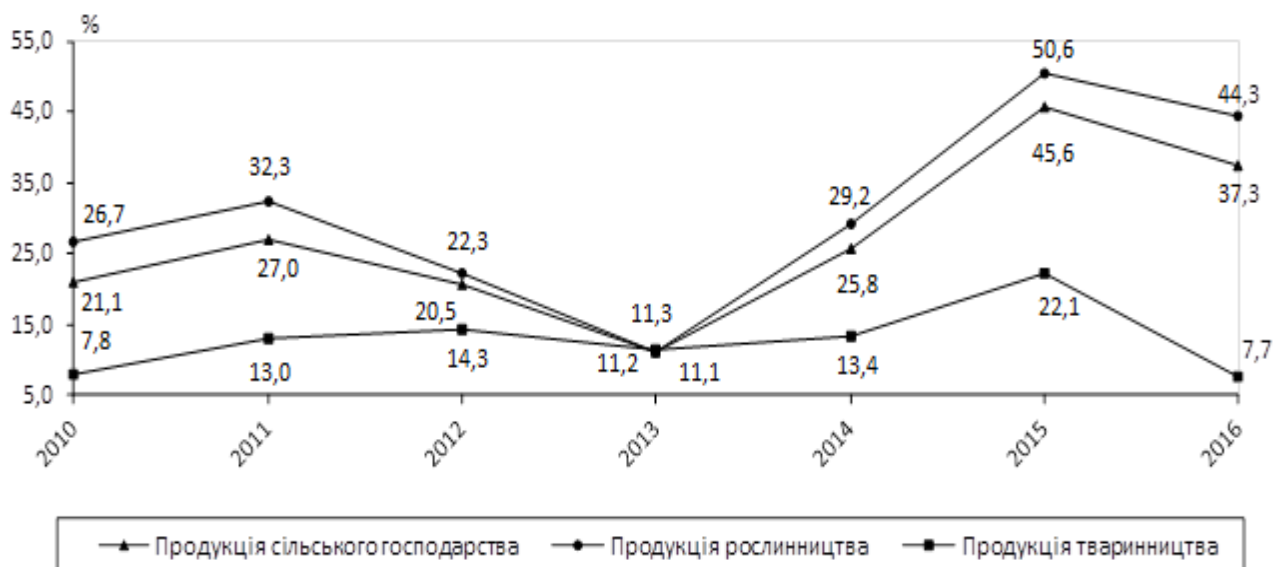

Рис. 1. Рівень рентабельності виробництва продукції підприємствами сільського господарства [3]

Одним із важливих, проте на сьогодні недостатньо залучених джерел фінансування діяльності аграрних підприємств, є інвестиції. За даними

Державної служби статистики України, загальний обсяг капітальних інвестицій, освоєних в аграрному секторі економіки у січні-березні 2017 року, склав 10,9 млрд. грн., що на 4,0 млрд. грн. або 57,9% більше порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Зросла частка аграрного сектору в загальних обсягах інвестицій у економіку держави – з 13,5% до 16,8%. Практично увесь приріст капітальних інвестицій в аграрний сектор економіки досягнуто за рахунок сільського господарства. У структурі загального приросту інвестицій у економіку воно займає 35% [3].

У системі фінансової підтримки аграрного виробництва сільськогосподарських підприємств також значну роль відіграє банківське кредитування, що забезпечує 25-26% фінансових ресурсів і посідає друге місце після внутрішнього самофінансування. За даними Національного банку України (НБУ), залишки кредитів на рахунках банків станом на кінець лютого 2016 року становили майже 842 млрд грн (станом на кінець грудня 2015 року – 787,8 млрд грн), з яких 40,6% – кредити, надані в національній валюті, 59,4% – в іноземній. З них лише 50,5 млрд грн (6,0%) – кредитні кошти, надані підприємствам сільського, лісового та рибного господарств (станом на кінець грудня 2015 року – 48,4 млрд грн, або 6,1% [4].

ТОВ «Баришівська Зернова Компанія» – один із провідних агрохолдингів України, що функціонує в Україні з 1998 року та має структурні підрозділи у Київській, Полтавській, Чернігівській та Полтавській областях. Основним джерелом залучення фінансових ресурсів є власні кошти, за рахунок яких забезпечується задоволення 50-60 % потреб. Компанія також залучає короткострокові кредити, як правило, в термін до 1 року.

Інші можливості залучення фінансових ресурсів для ТОВ «Баришівська Зернова Компанія» є малопривабливими, оскільки розміщення пропозиції компанії на міжнародних фондових майданчиках є недоцільним у зв'язку з високими ризиками в країні та високою вартістю залучення коштів [5].

Таким чином, ефективність фінансування аграрних підприємств є однією із ключових проблем розвитку економіки країни. Недостатність власних коштів для фінансування своєї діяльності у сільськогосподарських підприємствах обумовлює пошук додаткових зовнішніх джерел фінансування, найбільш доступними із яких є банківське кредитування.

Література:

1. Безус Р. М. Особливості банківського фінансування аграрних підприємств / Р. М. Безус, А. В. Маніло // Агросвіт. – 2014. – № 1. – С. 27-30. – Електронний ресурс – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2014_1_7.

2. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://propozitsiya.com/ua/finansove-zabezpechennya-silskogospodarskih-pidpriemstv>.

3. Державна служба статистики України – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Національний банк України – Електронний ресурс – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.

5. Зерновий альянс – Баришівська зернова компанія – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.grainalliance.com/ua>.

УДК 336:316.4

Пріхно І.М. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Функціонування соціальної сфери безпосередньо залежить від моделі соціальної політики, яку обрала держава. Світовий досвід налічує значну кількість таких моделей, кожна з яких має певні характеристики, в т.ч. й особливості фінансування.

Проблеми класифікації моделей соціальної політики досліджували такі науковці-економісти: З. Калов, Ф. Куршаєва, А. Михненко, Л. Хациєва, А. Шевчук, Н. Щур та інші.

На основі узагальнення досліджень науковців [1; 2; 3], виокремимо моделі соціальної політики залежно від певних критеріїв.

Залежно від суб'єкта відповідальності виділяють такі моделі соціальної політики: ліберальна, корпоративістська і соціал-демократична моделі.

В основі ліберальної моделі лежить особиста відповідальність кожного члена суспільства за свою долю, роль державних структур у реалізації соціальної політики мінімізована. Фінансову основу реалізації соціальних програм становлять приватні заощадження і приватне страхування. Фінансування соціальних виплат і послуг здійснюється за рахунок страхових внесків працівників та роботодавців.

При корпоративістській моделі відповідальність за долю своїх працівників несе корпорація, підприємство, організація чи установа, де даний працівник трудиться. Підприємство, стимулюючи працівників до внесення максимального трудового вкладу, пропонує йому різні види соціальних гарантій у вигляді пенсійного забезпечення, часткової оплати

медичних, рекреаційних послуг та освіти (підвищення кваліфікації). Фінансовою основою при такій моделі є кошти підприємств і корпоративних соціальних фондів. Соціальні виплати здійснюються за рахунок державних і недержавних фондів соціального страхування.

Соціал-демократична модель передбачає відповідальність усього суспільства за долю його членів. Це перерозподільна модель соціальної політики, за якої багатий платить за бідного, здоровий за хворого, молодий за старого. Основним суспільним інститутом, що здійснює такий перерозподіл, є держава. При даній моделі фінансовими механізмами перерозподілу служать державний бюджет і державні соціально-страхові фонди.

Залежно від ступеня участі держави моделі соціальної політики діляться на такі види: благодійна, адміністративна і стимулююча моделі.

При благодійній моделі кошти на благодійну допомогу, здійснювану державою, складаються в основному з приватних пожертв у державні благодійні фонди і на утримання державних соціальних установ, а також частково на кошти державної скарбниці. Фінансування здійснюється за рахунок бюджетних коштів, але їх джерелом є цільові внески приватних осіб.

Адміністративна модель передбачає пряме, активне державне втручання в ринок, наявність розвинених систем перерозподілу доходів, а також механізмів втручання в ціноутворення, тарифного регулювання, забезпечення зайнятості. Також для цієї моделі характерним є використання виключно бюджетних джерел фінансування, що сформовані солідарним способом, значна роль міжбюджетних трансфертів та місцевих розпорядників.

При стимулюючій моделі держава приймає непряму участь у розв'язанні соціальних проблем. Для такої моделі характерним є створення таких систем оподаткування та громадської підтримки, які роблять вигідним для всіх суб'єктів господарювання вкладення та інвестиції як в окремі соціальні проекти і програми, так і в соціальну сферу в цілому. Подібна модель соціальної політики може реалізовуватися в ситуації високого рівня економічного розвитку, розвиненої інфраструктури громадянського суспільства і ринкового господарства. Ця модель передбачає паритетне фінансування соціальної сфери за рахунок коштів бюджету на солідарній основі (для фінансування системи соціальних послуг) та коштів недержавних і державних фондів соціального страхування на індивідуальній основі (для фінансування соціальних виплат).

Класифікувавши моделі соціальної політики та визначивши особливості їх фінансування, можемо виокремити основні моделі фінансування соціальної сфери: модель самофінансування, модель бюджетного фінансування та комбінована модель.

Різниця в даних моделях полягає у джерелах залучення коштів, об'єктах та суб'єктах залучення коштів, каналах їх перерозподілу, одержувачах коштів та формах їх виплати.

Модель самофінансування не може автономно існувати в демократичному суспільстві, оскільки не охоплює ті верстви населення, що не здатні накопичувати необхідні страхові фонди від народження або по причині втрати працездатності в молодому віці. У зв'язку з відсутністю такої форми соціального захисту як послуги або пільги не виконується функція демографічного розвитку, стимулювання інтелектуального, культурного та духовного розвитку. Виникають диспропорції соціальної справедливості в частині доступу до освіти, медицини та соціальної інклюзивності людей з особливими потребами. В умовах кризи економічної ситуації або посткризового періоду соціально-незахищені верстви населення виявляються – за межею бідності.

Перевагами такої моделі є стимулювання розвитку трудових відносин, рівня оплати праці, соціального діалогу профспілок та роботодавців, небанківського сегменту фінансового ринку, прагнення до професійного та кар'єрного зростання населення, розвантаження видаткової частини бюджету.

Модель бюджетного фінансування соціальної сфери є більш складною, оскільки охоплює додатково рівні надання соціальної допомоги та державні канали руху коштів, як централізовані, так і децентралізовані. При цьому класична модель бюджетного фінансування соціального захисту передбачає централізоване здійснення бюджетних виплат та децентралізоване фінансування соціальних послуг або пільг.

Перевагами такої моделі є можливість охоплення соціальним захистом усіх верств населення, що цього потребують, забезпечення соціальної рівності та початкових умов соціального, інтелектуального та духовного розвитку населення, дотримання гуманістичних, гомоцентричних основ та принципу соціальної справедливості.

До недоліків такої моделі варто віднести відсутність стимулів розвитку систем і форм оплати праці, культури трудових відносин, недосконалість бюджетних трансфертів, громіздка структура органів соціальної допомоги, значне навантаження на видаткову частину бюджету.

Найбільш прогресивною моделлю фінансування соціального забезпечення є комбінована модель. Вона ґрунтується на накопичувальних способах фінансування низки соціальних виплат, а решта, на ряду із соціальними послугами та пільгами, фінансуються за рахунок бюджету. Перевагами даної моделі є розвантаження бюджету із дотриманням принципу соціальної справедливості, забезпечення рівних вихідних умов розвитку особистості в частині освіти та медицини, стимулювання кар'єрного та особистісного розвитку працівників з метою накопичення достатніх страхових внесків, розвиток корпоративної соціальної культури

серед роботодавців при збереженні їх автономії, підвищення якості соціальних послуг в частині їх комерціалізації. До недоліків моделі варто віднести: територіальні диспропорції центрів соціальної допомоги у віддалених громадах та територіальних одиницях, високий рівень централізації, вплив недоліків системи міжбюджетних трансфертів.

Проте в сучасних умовах розвитку країн Європейського Союзу проявляють себе і інші недоліки такої моделі: значне збільшення видатків пенсійного страхування через несприятливу демографічну ситуацію, складність забезпечення своєчасного та повного внесення страхових внесків, неефективність контролю при управлінні фондами соціального страхування через механізм соціального партнерства. Проблема загострилася через значне зростання кількості інвалідів. Відповідно, посилення повноважень держави в частині примусу та контролю за своєчасним надходженням внесків до страхових фондів стало вимушеною мірою.

Таким чином, комбінована модель фінансування соціальної сфери є найбільш прийнятною для нинішніх умов господарювання в Україні. Також, зауважимо, що альтернативою може бути розробка власної моделі фінансування соціальної сфери, яка об'єднає позитивні моменти усіх перелічених моделей та сприятиме досягненню економічної ефективності та соціальної справедливості.

Література:

1. Калов З.А. Особенности реализации моделей социальной политики / З.А. Калов, Ф.М. Куршаева, Л.У. Хациева. – Ч. 1 // Современные проблемы науки и образования. – 2009. – № 2. – С. 106-108.
2. Михненко А. Світові моделі соціальної політики: уроки для України / А. Михненко, Н. Щур // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2011. – Вип. 2. – С. 219-227.
3. Шевчук А.П. Формування моделей соціальної політики як складова державного управління в соціально-економічній сфері / А. П. Шевчук // Унів. наук. записки. – 2006. – № 2 (18). – С. 310-317.

УДК 336.02:330.34

**Рудь О.В. – старший викладач кафедри фінансів
Рудь М.П. – к.т.н., доцент кафедри технології та обладнання
машинобудівних виробництв**

Черкаський державний технологічний університет

КРАУДФАНДИНГ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ СТАРТАПІВ

Забезпечення сталого розвитку економіки України та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародній арені неможливе без вдосконалення інноваційно-інвестиційної політики держави. У економічно розвинутих країнах світу сталий розвиток здебільшого базується на малих та середніх підприємствах, що у свій час були стартапами.

Дефіцит фінансових ресурсів для реалізації стартапів в Україні актуалізує необхідність дослідження механізму їх фінансування на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки.

Одним із методів фінансування стартапів на перших його етапах може виступати краудфандинг.

Краудфандинг – співпраця людей, які добровільно об'єднують свої гроші або інші ресурси разом, як правило, через інтернет, щоби підтримати зусилля інших людей або організацій [1]. Краудфандинг сприяє створенню прозорого та ефективного механізму для народного фінансування стартапів. Тому кошти зібрані на краудфандинговій платформі як лакмусовий папірець дозволяють визначити потенційні можливості реалізації стартапу, віднайти його «слабкі» місця. Механізм фінансування на краудфандингових платформах може суттєво відрізнятися за обсягом зобов'язань перед інвесторами та відповідальністю за реалізацію стартапу. Відрізняють три основні способи: 1) фінансування без повернення вкладень, коли відбувається колективне фінансування стартапу, без зобов'язань зі сторони підприємця-новатора; 2) збір коштів на виробництво конкретного товару від зацікавлених осіб у його одержанні (термін надання товару інвесторам обумовлюється, але не є обов'язковим); 3) розподіл результатів проекту відбувається пропорційно частці інвестованих коштів у стартап. Останній тип краудфандингу нещодавно отримав особливу увагу з боку американських посадових осіб, як наслідок, у квітні 2012 року в США було прийнято новий закон, спрямований на дерегуляцію колективного фінансування та спрощення процедури залучення інвестицій (JOBS Act (Jumpstart Our Business Startups Act) [2]). Цей закон дозволяє стартап-компаніям збирати до \$1млн. методом краудфандингу, без подання

паперів та реєстрацій на продаж акцій, як це відбувалося раніше [3]. Подальші поправки в американське законодавство сприяли легалізації використання краудфандингу в якості джерела повноцінного інвестування в компанію не лише для підприємців із високим доходом, а і для всіх громадян. Як наслідок, кількість краудфандингових платформ (які здебільшого зареєстровані в США), як і залучені на них фінансові ресурси з кожним роком збільшуються. Це сприяє створенню як нових високотехнологічних стартапів, так і компаній у сфері фінансових послуг із використанням сучасних технологій (використання відкритої архітектури, смарт-технологій та одночасного поєднання декількох джерел фінансування). Існує думка, що до 2020 року загальна сума інвестицій, отриманих проектами внаслідок краудфандингу у світі, сягне \$500 млрд на рік [4].

Краудфандингові платформи можуть суттєво відрізнитись між собою залежно від кола потенційних учасників, встановлених до них вимог, спектру наданих їм послуг та їх вартості, обсягу залучених коштів та можливості ними розпоряджатися. Зокрема, краудфандингові платформи можуть бути універсальними, тобто здійснювати збір коштів для фінансування стартапів за різними напрямками та спеціалізованими – за одним визначеним напрямком. До універсальних американських краудфандингових платформ належать Kickstarter (фінансує різноманітні стартапи, що об'єднуються в 13 категорій (від музики до технологій)), RocketHub (платформа, орієнтована на залучення інвестицій для проектів із різних сфер, таких як мистецтво, наука, бізнес і соціально значущі проекти) та ін. Ці платформи надають можливість працювати будь-яким проектам, без обов'язкової прив'язки до конкретного регіону. Прикладами спеціалізованих платформ є: Appsplit (здійснює збір коштів на розробку мобільних додатків для різних операційних систем), Pledgemusic (мобілізує кошти на підтримку музичних проектів), Gambitious (фінансує незалежні проекти розробки комп'ютерних ігор). Краудфандингові платформи відрізняються й за рівнем вимог до стартапів, так, одна з найпопулярніших у світі платформ Kickstarter має досить жорсткі вимоги до стартапів: обов'язкова наявність прототипу на момент подання заявки, наявність обмежень за видами стартапів, у той час, як Indiegogo – другий за популярністю після Kickstarter краудфандинговий сайт, має переваги для підприємців-новаторів – порівняно з останнім не такі складні вимоги до проектів. Наприклад, PeerBackers – класична краудфандингова платформа, призначена для збору коштів на будь-які проекти без будь-яких обмежень (це може бути ідея, винахід, прототип, готовий проект, готовий бізнес), окрім фінансових (підприємцям не рекомендується встановлювати фінансову мету вище \$ 25 тис., тому здійснюється фінансування невеликих бізнесів).

Краудфандингові платформи надають підприємцям-новаторам

широкий спектр консалтингових (як правило, частково безоплатно) та посередницьких послуг (на умовах комісійної винагороди). Відсоток комісійної винагороди розраховується за результатами збору коштів, від загальної суми, зібраної на платформі. Однак на окремих платформах у випадку не зібрання заявленого обсягу коштів, фінансування стартапу не здійснюється, а кошти повертаються жертводавцям. Саме на таких умовах працює Kickstarter, у той час як краудфандингова платформа RocketHub зібрані кошти в будь-якому випадку передає підприємцю. Однак, у разі, якщо фінансова мета не досягнута, платформа забирає собі не 4% комісійних, а 8%. На таких умовах фінансування стартапів функціонує і платформа Indiegogo (якщо стартап вчасно не набирає бажаної суми, то сервіс бере комісію 9%, якщо набирає – 4%).

В Україні краудфандинг знаходиться в початковому стані розвитку. На сьогодні функціонують такі краудфандингові майданчики, як Спільнокошт або BigIdea (найбільша вітчизняна краудфандингова платформа, орієнтована на проекти з розвитку сильного й відкритого суспільства, ініціативи активних громадян); Na-Starte (платформа, що дозволяє зібрати кошти на фінансування різноманітних стартапів, у випадку отримання необхідного обсягу фінансування для реалізації проекту, винагорода платформи складає 8% від зібраних коштів); Сім зірок (платформа для взаємного фінансування між приватними особами, де можна вкласти гроші в цікавий проект та отримати додатковий прибуток або позику від приватних осіб без відсотків). Але цей метод фінансування не є достатньо популярним у нашій країні, зокрема, у зв'язку з відсутністю в нашій країні законодавчого забезпечення механізму їх функціонування, недостатньою фінансовою грамотністю та низьким рівнем доходів населення.

Отже, аналіз механізму функціонування краудфандингових платформ у світовій практиці дає можливість зробити такі висновки: краудфандингові платформи для багатьох стартапів можуть виступати привабливим методом фінансування, в той же час суттєвим їх недоліком є орієнтація на стартапи, які можуть бути реалізованими в найкоротші строки. Також на багатьох майданчиках має місце обмеження в розмірі суми інвестицій, а це означає, що технологічно складні інвестиційні проекти мають обмежені можливості залучення фінансових ресурсів на них. Крім того, слід враховувати, що застосування краудфандингу для фінансування стартапів не базується на безоплатній основі. Інвестори розраховують на отримання кінцевого продукту (інвестиція виступає як передоплата зниженої вартості продукту), або частки в майбутньому бізнесі. Якщо засновники стартапу не продумують систему заохочення інвесторів, то він має вкрай низькі шанси зібрати необхідні кошти для фінансування проекту. Ще однією нагальною проблемою, яка потребує вирішення на законодавчому рівні, є необхідність захисту прав інвесторів

стартапів на краудфандингових платформах унаслідок ризиків не виконання підприємцями взятих на себе зобов'язань.

Література:

1. Артамонов В. Коли в Україні з'явиться краудфандинг? [Електронний ресурс] / В. Артамонов // Сайт журналу «Forbes Україна». – Режим доступу: <http://forbes.ua/opinions/1334049-kogda-v-ukraine-rozavitsya-kraudfanding>.

2. Jumpstart Our Business Startups Act [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Jumpstart_Our_Business_Startups_Act.

3. Перспективы краудфандинга: у США – закон, у Росії – мошенничество [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://republic.ru/future/perspektivy_kraudfandinga_v_ssha_zakon_v_rossii_moshennichestvo-875352.xhtml.

4. Краудфандинг у розмірі \$500 млрд на рік та інші тренди fintech-стартапів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imena.ua/blog/fintech-future/>.

5. Портал крауд-сервисов [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://crowdsourcing.ru/>.

УДК 368.111

Strielkowski W. – Ph.D., associate professor

Institute of Economic Studies, Faculty of Social Sciences Charles University in Prague, Prague (Czech Republic)

INSURANCE SERVICES AND FINANCING OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The insurance company is a contractual financial intermediary, which specializes in providing insurance services to individuals or legal entities. The insurance service consists in transferring the risk from the insurer to the insurance company for a certain payment, called an insurance premium. The essence of the insurance procedure is to redistribute the risk and, thus, to reduce its possible consequences for the insured. The economic activities of the insurance company are significantly different from other types of commercial activities. On the basis of contracts concluded with the insured, the insurance company assumes the risks of the insured to replace the contribution made. Part of the full contribution of the insured in the form of an insurance premium is

credited to an insurance fund designed to cover future insurance payments. In the event of insured events, the insurance amount is paid according to the insurance tariff [1; 2]. Unlike other activities, the terms and amounts of the obligations of the insurance company are known in probabilistic terms, which implies a high degree of admission. Hence, the most important aspect of insurance activity is risk assessment and management. Perfection of methods for assessing the risks of an insurance company and the correct formation of an insurance premium largely determines its financial stability and level of competitiveness. Therefore, when justifying management decisions in an insurance company, a special role is played by simulation models based on probability-statistical methods. At the same time, the risk of bankruptcy is considered as an insurance risk measure. The study of insurance activity on probability statistical models allows performing calculation of such indicators as the size of the insurance premium, the size of the insurance reserve, the probability of ruin under different scenarios of the occurrence of insured events, which in the end makes it possible to work out the optimal management of the insurance company [2; 4]. The mathematical theory of the risk of an insurance company is based on the concept of a claim, which is the final sum of all insurance payments under the insurance contract [1; 3]. The claim is regarded as a random variable that takes on a zero value, if the contract was not paid (that is, in the absence of insurance events), and is different from zero if payments to the insured were made. The conditional value of the claim with its non-zero value forms the loss of the insurance company. There are two classical risk models for the insurance company [4; 5]: an individual risk model; Collective risk model. The individual risk model is a static insurance model describing the situation in which insurance premiums are collected simultaneously at the time of the insurance portfolio formation, the validity period of all insurance contracts is the same, and during this period there are insurance events that lead to insurance payments - a claim. The insurance portfolio is the total number of insurance contracts for which the insurance company is liable to the insured [5]. The collective risk model is a dynamic insurance model. Insurance contracts are concluded at times, forming a random process, and are characterized by their duration. During the validity of the contract, insurance events may occur, leading to losses of the insurance company. The dynamic model assumes the existence of an initial equity capital (hereinafter - the initial insurance reserve) allocated by the insurer for the formation of an insurance fund [5]. This insurance model is more approximate to the description of the real economic activity of the insurance company, in connection with this, we will focus on it further. The collective risk model assumes the solution of the following problems [4; 5]: determination of the law of distribution of the claim, i.e. the sum of all insurance payments on the insurance portfolio during the considered period of time; Calculation of insurance premiums to ensure the financial stability of the insurance company, i.e., a low probability of ruin. Under the

probability of ruin we will understand the quantitative assessment of the possibility of occurrence of an event in which an insurance claim at some point in time will be greater than the amount of the reserve of the insurance company and collected insurance premiums. In the collective risk model, the probability of ruin can be considered at a selected point in time, on a finite and infinite time interval. The definition of the probability of ruin and its time of onset is one of the key tasks of the classical theory of risk [3; 5].

The probability of ruin is influenced by the following factors of the economic activity of the insurance company [4; 5]: the size of the initial insurance reserve - the initial capital of the insurance company, deducted to the insurance fund; Insurance rate, defined as the size of the insurance premium from the unit of the insured amount; Restriction of insurance risk of the insurance company through reinsurance, i.e., transferring part of the responsibility for the insurance portfolio to other insurers; Insurance conditions determining the intensity of insurance payments. The collective risk model allows to "lose" in time the interaction of these factors and obtain an assessment of their impact on the probability of ruin of the insurance company in the period under consideration. It is assumed that the insurance company operates in a stable environment, the distribution of the occurrence of insured events is known on the basis of analysis of past experience [4; 5]. The onset of insurance liabilities can occur both at long intervals (for example, pension insurance) and be uncertain (for example, accident insurance, when the period and amount of insurance payments is unknown). Theoretical forecasts obtained on the simulation model allow the insurance company to develop a system of measures designed to correct the situation if there are suspicions about the unfavorable development of the insurance process and to fulfill obligations to the insured in any unfavorable confluence of circumstances. The predictive model estimate of the probability of ruin of an insurance company operating in a stable environment largely depends on the chosen theoretical distributions of the size of insurance payments and the number of insurance cases corresponding to empirical distribution functions compiled on the basis of analysis of past experience. The choice of these distributions is determined by external factors, their incomplete accounting can lead to qualitatively incorrect predictions with all the ensuing consequences for the insurance company.

References:

1. Trieschmann J., Hoyt R., Sommer D. Risk Management and Insurance. Thomson/South-Western, 2005. 512 p.
2. Davis E. Debt, financial fragility and systemic risk. Oxford: Clarendon Press, 1992. 406 p.
3. Asmussen S., Albrecher H. Ruin Probabilities. Singapore: World Scientific Publishing, 2010. 621 p.
4. Embrechts P., Klüppelberg C. Some aspects of insurance mathematics // Theory of Probability and Its Applications. 1993. Vol. 38. P. 262–295.

5. Khan P. An introduction to collective risk theory and its application to stop-loss reinsurance // Transactions of Society of Actuaries. 1962. Vol. 14. № 40. P. 400–425.

УДК657:336

**Тростенюк Т.М. – аспірант
Науковий керівник – д.е.н., професор С.В. Свірко**

Житомирський державний технологічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСТТРАЖДАЛИХ ТЕРИТОРІЙ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Збройний конфлікт, який виник на території Донецької та Луганської областей значно погіршив соціально-економічний стан не лише цих регіонів, але й держави в цілому. Підприємства зупинили свою роботу, значна їх частина була зруйнована, зменшилась велика кількість важкого машинобудування, знизилась обсяги виробництва, це спричиняє зниження ВВП та загрозу втратити тисячі робочих місць. Житлові будинки було пошкоджено та зруйновано, тисячі сімей залишилися без даху над головою, значна кількість населення немає засобів для подальшого існування, тому єдиний їх вихід це покинути рідні домівки та втікати за межі конфліктних територій.

Ситуація, яка склалася в наслідок неоголошеної війни на сході України, спричинила значні втрати соціального та економічного характеру. За даними Міністерства оборони України з початку антитерористичної операції на Донбасі загинуло понад 2,5 тисячі українських військових. За словами речника Міноборони з питань АТО Андрія Лисенка: «Загальні бойові втрати наших військових у цій війні – 2629 осіб. З них 2220 військовослужбовці Збройних сил України, решта – представники Нацгвардії, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Держприкордонслужби, Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Майже за три роки на сході України зазнало поранень 9 тисяч 453 учасники АТО, з яких 7 664 – це військовослужбовці Збройних сил України» [5].

Не слід залишати поза увагою і екологічну складову сталого розвитку. Будь-які бойові дії завдають важкого удару навколишньому середовищу, не є винятком і збройний конфлікт на території України. Промисловий регіон Донбасу був досить забрудненим ще за мирних часів, однак бойові дії ще більше погіршили екологічне становище. Внаслідок збільшення рівня води в покинутих шахтах може виникнути їх об'єднання з

грунтовими водами, що спричинить отруєння питної води. Значного удару по довкіллю завдає хімічна промисловість, яка забруднює повітря хімічними речовинами та газами, а в умовах надзвичайних ситуацій даний ризик значно зростає. Вибухи та пожежі в ході війни зруйнували степи та лісові насадження, розриви снарядів роблять ґрунт практично непридатним в подальшому його використанні. Дані екологічні наслідки відбиваються і на людському здоров'ї, таким чином суспільство завдаючи збитків навколишньому середовищу та створюючи негативну екологічну ситуацію і сама стає її жертвою.

Економічне становище нашої країни не дозволяє повністю забезпечити підвищення соціально-економічного та екологічного розвитку країни та постраждалих територій зокрема. В наслідок цього виникає нагальна необхідність державної підтримки та фінансового забезпечення кожної складової сталого розвитку, які є взаємопов'язаними, і негативний вплив хоч на одну із них спричиняє зміни в двох інших складових. З метою реалізації стратегії фінансового забезпечення Т. Бондарук наголошує на взаємодії суб'єктів – держави, органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій, суб'єктів підприємництва, які уособлюють економічні, екологічні й соціальні інтереси [1, с. 12].

Загалом під концепцією сталого розвитку розуміють покращання і зростання економіки та поліпшенням екологічної ситуації, а також ефективного використання природних ресурсів в таких обсягах, щоб можна було забезпечити їх використання майбутніми поколіннями. Таким чином виникає необхідність відновлення та підтримання взаємодії економічної, екологічної та соціальної складових сталого розвитку, оскільки збройний конфлікт на сході України здійснив негативний вплив на кожну із них.

З вище сказаного, ми бачимо, що без втручання держави поліпшення ситуації, яка склалася, не відбудеться, таким чином Постановою Верховної Ради України N 1359-XIV від 24 грудня 1999 року було схвалено Концепцію сталого розвитку населених пунктів.

Дана концепція визначає основні напрями державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів, правові та економічні шляхи їх реалізації. Концепцію розроблено на засадах Конституції України стосовно адміністративно-територіального устрою України, повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, прав громадян з урахуванням Концепції державної житлової політики, Концепції державної промислової політики, Концепції соціального забезпечення населення України, а також відповідно до законодавства і з урахуванням умов соціально-економічного розвитку, історичних, санітарно-гігієнічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей регіонів України [3].

Концепцією передбачено поняття сталого розвитку населених пунктів, під яким розуміється соціально, економічно і екологічно збалансований

розвиток міських і сільських поселень, спрямований на створення їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини [3].

Загострення соціально-економічної та екологічної ситуації постраждалих територій характеризується руйнуванням виробничої, транспортної та інженерної інфраструктури; неповноцінним життєвим середовищем, поганими санітарно-гігієнічними умовами проживання та відсутністю житла взагалі; нераціональним використанням природних ресурсів та завданням екологічної шкоди навколишньому середовищу.

Мета концепції передбачає вихід з кризи і створення умов для сталого розвитку населених пунктів у період, на який розрахована Концепція. Такими населеними пунктами безумовно є східні регіони України, які як ніхто інший потребують негайної державної допомоги.

В своїх дослідженнях І.М. Вахович розглядає поняття регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку, під яким розуміє систему стратегічних та тактичних заходів та інструментів, за допомогою яких органи управління виконують покладені на них функції із забезпечення збалансованого розвитку регіонів шляхом мобілізації фінансових ресурсів, їх оптимального розподілу та ефективного використання за пріоритетними напрямками сталого розвитку [2, с. 12].

Незадовільний соціально-економічний та екологічний стан постраждалих територій потребує негайної державної підтримки у вигляді фінансового забезпечення. Оскільки державне фінансування здійснюється з державного бюджету, це викликає необхідність визначення механізму фінансового забезпечення, під яким розуміють «сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність територіальних одиниць та господарських суб'єктів» [4, с. 6-7]. В наш час дефіцит фінансових ресурсів сповільнює сучасний соціально-економічний розвиток, що в свою чергу розширює поле наших подальших досліджень, зокрема розробка механізму фінансового забезпечення, визначення напрямів та пошук додаткових джерел фінансування економічної реабілітації постраждалих територій.

Література:

1. Бондарук Т.Г. Регулювання та фінансове забезпечення розвитку місцевого самоврядування : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец.

08.00.03 – економіка та управління національним господарством / Т.Г. Бондарук. – К., 2010. – 36 с.

2. Вахович І.М. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку : автореф. дис ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.05 розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / І.М. Вахович. – Одеса, 2008. – 35 с.

3. Концепція сталого розвитку населених пунктів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>

4. Москаль О.І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області): автореф. дис. ... канд. екон. наук / О.І. Москаль. – К., 2001. – 16 с.

5. Страшні цифри війни: в Міноборони озвучили нові дані про загиблих і поранених військових / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/strashni_tsifri_viyeni_v_minoboroni_ozvuchili_novi_dani_pro_zagiblih_i_poranenih_viyskovih_n795672.

УДК 65.012.7

Шевченко А.М. – к.е.н., доцент кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет

КОРУПЦІЙНА СКЛАДОВА ТА ОБМЕЖЕННЯ ЇЇ ВПЛИВУ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК В СТРАТЕГІЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Корупційні фінанси, які сформувалися як системний феномен, обслуговують ринок тіньових послуг, тісно взаємопов'язаний з іншими суспільними відносинами – політичними, економічними, культурологічними. Сучасні корупційні фінанси характеризуються наявністю регулярних і довгострокових соціальних відносин, які реалізуються в різних тіньових схемах, схемах злочинної економічної діяльності та фінансових махінацій, які використовуються злочинцями для відмивання «брудних грошей», а також здійснення інших протиправних діянь.

Вирішальне значення на шляху України до сталого розвитку має обмеження корупції як фактору, що дезінтегрує суспільство та деформує дію інститутів сталого розвитку. Обговорення необхідності сталого розвитку держави у контексті глобалізації, актуалізує проблему боротьби з корупцією на різних рівнях економічної системи, і в першу чергу у фінансовому секторі, який формує основу будь-якої сучасної економіки.

Україна має практику наслідування позитивного досвіду, зокрема в 2015 році було створено Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [1], агентство має превентивну функцію, зокрема щодо перевірки декларацій державних службовців і стилю їх життя, розкриття будь-якої інформації з приводу фактів корупції чи зловживання посадою. Україна має законодавчий досвід регулювання корупції: перший законодавчий акт було запроваджено в 2011 році (Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [2]), в 2014 році йому на зміну прийнято ЗУ «Про запобігання корупції» [3]. Попередній проект стратегії та планів реалізації боротьби з корупцією має лише НАЗК, що має бути реалізовано впродовж квітня 2017 р. – квітня 2020 р., попередня стратегія була прописана в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». Однак, наразі відсутня стратегія боротьби з корупційними проявами, яка на державному рівні має конкретизувати вектори боротьби з корупцією та сприяти досягненню цілей сталого розвитку через механізми якісного управління, суспільної підтримки. Відповідно належне управління, чесна та прозора влада, участь населення у прийнятті рішень та контролюванні їх виконання мають враховуватись при формулюванні стратегічних цілей, серед яких для викорінення корупції пропонуємо наступні заходи:

- створення ефективною та дієвою системи антикорупційного правосуддя з залученням іноземних фахівців, як активних учасників процесу відбору суддів для цих судів;

- максимальна активізація всіх можливостей для ефективного розслідування та доведення до суду корупційних справ;

- залучення бізнесу, як українського так і міжнародного, до встановлення нових прозорих правил взаємовідносин у трикутнику «суспільство-влада-бізнес»;

- методами дерегуляції, прогнозованості податкового законодавства, верховенства права забезпечення стабільних умов для ведення бізнесу, змінення його ставлення до України;

- здійснення аудиту і зниження ступеня секретності в секторі безпеки і оборони в статтях державного бюджету, річних планах держзакупівель, інформації про проведення закупівель і укладеними контрактами;

- налагодження системної комунікації з антикорупційної реформи з суспільством і міжнародними партнерами на базі реальних фактів і досягнень;

- залучення іноземних фахівців для створення ефективною системи антикорупційного правосуддя;

- інформаційна транспарентність на всіх рівнях влади;

- модернізація та удосконалення системи контролю майна чиновників;

- запровадження Кодексу поведінки державних громадських службовців, заснованого на зразок Модельного кодексу поведінки державних цивільних службовців Ради Європи за порушення норм якого буде встановлено відповідальність.

Таким чином, цілі сталого розвитку та фінансова стабілізація можуть бути досягнені після подолання корупції, мета якої – фінансова вигода. Розпочинати боротьбу з цим явищем варто через контроль за рівномірним справедливим розподілом фінансових ресурсів, протидії та запобіганню будь-яким проявам порушення законодавства про корупцію, підвищенню загальної суспільної свідомості, крім того варто акцентувати увагу на співпрацю та взаєморозуміння між владою провідних економічних держав.

Література:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://nazk.gov.ua/antukorupciyna-strategiya>
2. Про запобігання корупції Верховна Рада України; Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII
3. Про засади запобігання і протидії корупції Верховна Рада України; Закон, Форма типового документа, Декларація від 07.04.2011 № 3206-VI

СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 321.01:304.4

Бережна Л.В. – студентка
Науковий керівник – д. н. держ.упр., проф. О.В. Долгальова

*Донбаська національна академія будівництва і архітектури
(м. Краматорськ)*

КУЛЬТУРА ВЛАДИ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ: ВІДКРИТІСТЬ, ДОСТУПНІСТЬ, ПРОЗОРИСТЬ

Важливу роль у розвитку українського суспільства відіграє достовірна проінформованість громадськості про ті процеси, які відбуваються в державі. Влада є необхідним механізмом регулювання життя суспільства, забезпечення його єдності. Вона також є головним елементом, який пов'язує все політичне в суспільстві в єдину політичну систему і який визначає зміст поняття «політика» [1, с 115].

Оскільки політика знаходить свій вияв у керівництві, управлінні, організації, примусі та в інших явищах, спрямованих на упорядкування життя суспільства, то влада, як змістовний складовий елемент, має своєчасно забезпечувати громадськість інформацією про свої дії та наміри.

Ефективна комунікація між законодавчою і виконавчою владами всіх рівнів та громадськістю набирає все більшого значення для розвитку громадського суспільства.

На тему зв'язків органів державної влади з народом вийшло чимало публікацій. Загальновідомими є дослідження таких українських вчених: В. Авер'янова, М. Головатого, В. Князева, В. Лугового, В. Олуйко, Є. Тихомирової.

Багато є також і зарубіжних вчених, які зосередили свої дослідження на цій темі: С. Блек, І. Вікент'єва, Ф. Джефкінс, П. Джексон, Д. Грунінг, С. Катліп.

На даний момент в нашій країні є дуже важливою проблема комунікації між владою у трансформаційному, тобто перехідному, періоді та громадськістю, а також втілення програм для досягнення відкритості, прозорості та доступності з народом, тому тема культури влади є беззаперечною.

Перехідне (трансформаційне) суспільство – це суспільство, що здійснює свою еволюційну трансформацію від одного якісного стану до

іншого. Таке суспільство постає тоді, коли в ньому виникають відносини якісно нового типу, які утверджуються не раптово, а поступово, набуваючи нових інституційних та системних якостей [2].

Зв'язки з громадськістю – це наука і мистецтво управління процесом комунікації між організацією та її цільовими групами громадськості з метою формування громадської думки за підтримки засобів масової комунікації. Зміни у сприйнятті влади в суспільній свідомості висувають нові завдання перед органами державного управління.

Принцип відкритості передбачає повну відкритість управління для зовнішніх перевірок. Можна стверджувати, що відкритість у діяльності органів державної влади забезпечують участь громадян через політичні партії, громадські об'єднання та організації, інші недержавні громадські установи не тільки у виборі керівництва держави та представництво в органах законодавчої влади, й у в самому процесі державного управління.

Прозорість влади націлена на повний доступ інформації про внутрішню діяльність органів влади та забезпечення високого рівня обізнаності суспільства про діяльність влади.

Доступність поєднує ці два принципи між собою та означає можливість вільного доступу громадян до здійснення управління державними справами за допомогою засобів масової інформації.

Сьогодні ці принципи дозволяють кожному дізнатися про механізми прийняття управлінських рішень та створюють умови органам нагляду для проведення зовнішніх перевірок.

Доказом того, що Україна прагне до змін на користь суспільства є Закон України «Про доступ до публічної інформації», який вийшов ще у 2013 році і який забезпечує прозорість та відкритість суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації. Це означає, що кожна людина може у відкритому доступі мати відомості про заробітну платню, особисту інформацію та ін. про людей, що управляють державою [3].

Дотримання принципу відкритості і прозорості забезпечує реалізацію двох важливих функцій: захисту інтересів суспільства шляхом підвищення ефективності управління і посилення боротьби з корупцією та є важливим інструментом захисту головної конституційної норми, за якою «людина – основна цінність суспільства» і «джерело влади».

Поняття прозорості, відкритості та доступності означають відносно необмежений доступ до всіх видів інформації, документів, діяльності і мотивів, а також мають не лише юридичне, а й психологічне та соціальне значення, оскільки втілюють відсутність заборони на оприлюднення інформації та руйнують бар'єр між потребою в інформації і реальним доступом до неї [4].

Отже, пошук шляхів вдосконалення державного управління та активізація громадського суспільства є дуже важливими в житті нашої

держави та неодмінно призводять до необхідності вирішення питання щодо зв'язків з громадськістю, які, в свою чергу, діагностують як ефективність управління, так і стан суспільства. Необхідною умовою інформаційної взаємодії є забезпечення реальної прозорості управління та дієвих механізмів співпраці, яка здійснюється системою й послідовно за умови відкритості та здатності до критичного мислення, чітко визначених інтересів та готовності до відповідальності.

Література:

1. Тадевосян Э. В. Словарь-справочник по социологии и политологии. – М. : Знание, 1996. – 272 с.
2. Ребкало В. А., Шкляр Л. Є. Політичні інститути у процесі реформування системи влади: Навч.-метод. посіб. – К.: Міленіум, 2003. – С. 46-62.
3. Відкритість та прозорість органів державної влади – [http://www.center.gov.ua/component/k2/item/download/143_6ab64d8c7cf9bd7e44bb44623f96ce1a].
4. Принцип відкритості та прозорості – [<http://economics.studio/derjavne-upravlinnya-munitsipalne/printsip-vidkritosti-prozorosti-78944.html>].

УДК 338.49:332.12

**Богуславська С. І. – к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки та управління**

ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи»

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

Найважливішими серед характеристик, що формують економічні і соціальні орієнтири розвитку регіону як системи, є галузева структура економіки і трудові ресурси. При цьому економічний розвиток дозволяє поліпшити рівень і якість життя населення, створити умови для кількісного та якісного нарощування людського потенціалу. Одним з інструментів досягнення такої мети є розвиток соціальної інфраструктури.

Розвиток соціальної інфраструктури регіону трактується як процес зміни галузевої та / або об'єктної структури в напрямку реалізації її основних характеристик: вдосконалення територіальної локалізації; поліпшення галузевої та об'єктної структури; концентрація результатів функціонування на адекватність інтересам споживача, що забезпечує розвиток людського потенціалу населення регіону [3]. В результаті

розвитку соціальної інфраструктури як підсистеми регіону виникає нова якість стану системи, що сприяє формуванню синергетичних ефектів, що проявляються при взаємовпливі підвищення забезпеченості об'єктами соціальної інфраструктури на розвиток людського потенціалу і їх спільному впливі на економічні умови в регіоні, прискорення його соціально-економічного розвитку.

Методологічною основою дослідження розвитку соціальної інфраструктури є комплексний підхід, заснований на використанні системного, еволюційного і синергетичного підходів, які застосовуються як до дослідження регіонів, так і до дослідження соціальної інфраструктури. Територіальна локалізація соціальної інфраструктури як одна з її характеристик розкрита в наступних теоретичних положеннях [2]:

–соціальна інфраструктура як підсистема регіону, обмежена адміністративними межами регіону, має властивість територіальної відповідності;

–життєдіяльність людей характеризується територіальним розміщенням та «прихильністю», як з позиції проживання, так і здійснення трудової діяльності. Послуги, що надаються за допомогою соціальної інфраструктури регіону, орієнтовані на населення, яке є основним споживачем інфраструктурних послуг, які, відповідно, повинні бути територіально доступні місцевому населенню.

–обмежена транспортабельність послуг, що надаються соціальною інфраструктурою; тобто всі об'єкти повинні знаходитися в рамках територіальної доступності для населення (локалізовані в регіоні).

Галузева і об'єктна структура як характеристика соціальної інфраструктури розглядається в наступному контексті [1]:

–соціальна інфраструктура є самостійною сукупністю галузей, що задовольняють потреби кінцевого споживача (населення), платоспроможність якого стимулює зростання ВРП, на відміну від виробничої, що відіграє у відтворювальному процесі допоміжну роль;

–потреби населення різноманітні, відповідно різноманітні і галузі соціальної інфраструктури;

–об'єкти соціальної інфраструктури формують матеріально-речову базу як основу функціонування галузей соціальної інфраструктури, що постачають соціальні послуги населенню регіону;

–послуги, надані соціальною інфраструктурою, не є взаємозамінними, більша їх частина надається на індивідуальній основі, відповідно галузі та об'єкти інфраструктури взаємодоповнюють, в силу чого для розвитку людського потенціалу вся сукупність галузей має бути присутня в регіоні.

Орієнтація на споживача послуг соціальної інфраструктури є характеристикою, яка визначає динамізм соціальної інфраструктури:

–зміна потреб у часі призводить до розширення видового різноманіття об'єктів соціальної інфраструктури;

–розвиток людського потенціалу зумовлює розширення вибору послуг, що надаються соціальною інфраструктурою, і підвищення їх доступності для жителів регіону.

Враховуючи той факт, що розвиток соціальної інфраструктури орієнтований на споживача, недостатньо оцінити територіальні та об'єктно-галузеві особливості її розвитку, необхідна оцінка безпосереднього споживача послуг цієї інфраструктури. У зв'язку з чим існує інтегрований показник доступності соціальної інфраструктури, що дозволяє врахувати потреби населення. «Доступність» (що припускає наявність об'єкта і можливість його використання) досліджується в галузевому розрізі (у сфері охорони здоров'я та освіти) і оцінюється за допомогою включення трьох складових: територіальної, фінансової та об'єктної доступності. При оцінці доступності соціальної інфраструктури в сфері охорони здоров'я повинна враховуватись наявність і можливість отримати послуги лікарняних та амбулаторно-поліклінічних установ; в сфері освіти - наявність і можливість отримати послуги наступних освітніх установ: дошкільних, загальноосвітніх установ початкової, середньої та вищої професійної освіти.

Оцінка доступності соціальної інфраструктури для споживачів включає кілька етапів:

- 1) проведення моніторингу думки населення регіону для отримання первинної інформації про доступність соціальної інфраструктури;
- 2) оцінка трьох виділених параметрів доступності в балах (по кожній сфері);
- 3) визначення зведеного (інтегрованого) показника доступності соціальної інфраструктури за допомогою підсумовування бальних оцінок приватних параметрів (по кожній сфері);
- 4) визначення рівня доступності на основі введеної оціночної шкали.

Так як етапи і методичний підхід до визначення бальної оцінки доступності для сфери освіти та охорони здоров'я аналогічні, то для отримання загальної оцінки досить підсумовувати результати. За необхідності проводиться оцінка та порівняльний аналіз в динаміці.

Література:

1. Данилишин Б.М. Сфера послуг у контексті соціальної модифікації суспільства: [монографія] / Б.М. Данилишин, В.І. Куценко, Я.В. Остафійчук – К.: ЗАТ «Нічлава», 2005. – 328 с. – Бібліограф.: С. 318 – 326.
2. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): Монографія / За наук. ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина / РВПС України НАН України. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 813 с.
3. Куценко В.І., Удовиченко В.П., Остафійчук Я.В. Соціальна держава (проблеми теорії, методології, практики): Монографія. За ред. В. І. Куценко. – К., «Заповіт» 2003. – 228 с.

УДК 37:316.42

**Бойко А.І. - доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософських і політичних наук**

Черкаський державний технологічний університет

ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток суспільства забезпечується в тому числі і через передачу певного (вибраного і ефективного) соціального досвіду прийдешнім поколінням. Сталість суспільства реалізується саме через соціальний досвід і властива суспільству з моменту його формування як певної єдності індивідів та існує на всіх етапах його розвитку. Провідну роль у розвитку людини саме в контексті передачі досвіду відіграє освіта.

Під освітою зазвичай розуміють процес і результат засвоєння знань, умінь і навичок, формування на їхній основі світогляду, моральних та інших якостей особистості, розвиток її творчих сил і здібностей [1, с. 21] або спеціально організовану систему зовнішніх умов, яка створюється в суспільстві для розвитку людини [2, с. 377]. Освіта може розумітися як суспільне явище, так і педагогічний процес. Освіта як соціальне явище представляє собою суспільну систему, мета якої є навчання, виховання, передача певних знань, ідейно-моральних цінностей, умінь, навичок, норм поведінки членам суспільства. Якість сучасного суспільства безпосередньо пов'язана з якістю освіти. Освіта надає людині для подальшої реалізації систему інтелектуальних та практичних навичок і вмінь.

Сучасні українські філософи освіти тлумачать освіту як суспільний процес розвитку і саморозвитку особистості, пов'язаний з оволодінням соціально-значущим досвідом, утіленим у знаннях, уміннях і навичках творчої діяльності, чуттєво-ціннісних формах духовно-практичного освоєння світу [3, с. 7].

Така постановка питання відповідає вимогам сталого розвитку, оскільки сенс освіти полягає в формуванні здатності людини до безперервності в накопиченні знань та самовдосконаленні. У процесі освіти людина набуває знання про суспільство, формуються способи мислення та діяльності, які дозволяють їй зайняти певне місце в соціумі, досягати конкретних цілей та результатів у професійній діяльності.

Система освіти суперечлива і діалектична. По-перше, освіта повинна (може, здатна) гнучкіше та динамічніше адаптуватися до соціально-економічних змін у суспільстві. По-друге, освіта в певному розумінні може (повинна, здатна) виконувати прогностичну функцію [4]. Освіта постає визначальним чинником розвитку сучасного суспільства. Освіта покликана бути інструментом адаптації до змін у суспільстві і для збереження сталості самого суспільства. При цьому освіта має і виконує прогностичну

функцію, яка і є формою поєднання сталості суспільства та вимоги його перспективного розвитку.

Освіта як соціальний процес формує у людини значущі соціальні риси шляхом спадкоємного засвоєння минулого досвіду та свідомого виконання певних суспільних функцій у різних сферах діяльності.

В умовах глобалізації і розвитку інформаційної сфери набувають актуальності соціальні технології. Соціальна технологія виникає як результат запиту суспільства для вирішення термінових питань, які виникають в системі організації діяльності соціальних груп та управління ними.

Сьогодення характеризується інтенсивним розвитком освіти та усвідомленням її важливої ролі для економічного та соціального і, врешті решт, сталого розвитку. Інформаційні та комунікаційні технології активно інтегруються в усі сфери діяльності людини та суспільства, в тому числі і освіти, вони стають визначальним джерелом їх об'єктивного розвитку.

Інформатизація освіти є невід'ємною складовою інформатизації суспільства, де загальні тенденції глобалізації світових процесів розвитку виступають як визначальний інформаційний і комунікаційний базис розвитку системи освіти та соціально-економічних систем суспільства.

Будь-яка епоха відповідно до завдань соціально-економічного, культурного чи сталого розвитку відчуває потребу особистості з певним рівнем знань. На сьогоднішній день відбувається зміна парадигми (концептуальний підхід) людського прогресу в зв'язку із глобалізаційними процесами, які тривають у суспільстві і пов'язані з переходом до нових інформаційних технологій.

Глобалізація є важливою особливістю сучасного світового розвитку. Інтеграційні процеси, які відбуваються у світі, дозволяють акцентувати увагу на тому, що освіта з категорії національних пріоритетів переходить у категорію світових пріоритетів. Освіта є одним з найважливіших національних пріоритетів і повною мірою відображає напрямок розвитку держави.

Отже, при розгляді освіти як соціальної технології в основу береться принцип сталості і соціальної спадковості. Результатом освіти як соціальної технології є розвиток людини певного суспільства.

Література:

1. Фіцула М. М. Педагогіка: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти] / М. М. Фіцула. – К.: «Академія», 2001 – 528 с.
2. Столяренко Л. Д. Психология и педагогика в вопросах и ответах / Л.Д. Столяренко, С.И. Самыгин. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 576 с.
3. Александров В. Освітня послуга: суть та моделі якості / В. Александров // Освіта і управління. – 2006. – № 1. – С. 156–164.

4. Сластенин В. А. Педагогика: [Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В. А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.

УДК 338.46:352:004

**Василенко І.А. – к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту**

ПВНЗ «Європейський університет»

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ МІСТА

Важливим аспектом у побудові інтегрованої системи управління соціальною сферою міста має стати інформаційно-аналітичне забезпечення, яке сприяє оперативності, достовірності, конфіденційності, а також підвищенню ефективності в системі управління.

За нинішніх умов інформаційно-аналітичне забезпечення місцевих органів влади перебуває в незадовільному стані. Серед основних несприятливих чинників слід відзначити відсутність:

- сучасної аналітичної бази, що заснована на узгодженій системі показників та надійних методиках їх розрахунку;
- належного оснащення потужними апаратними засобами і ліцензованим спеціалізованим програмним забезпеченням;
- розробленого і наповненого інформаційного фонду з довідковим апаратом.

Пріоритетне місце у побудові інтегрованої інформаційно-аналітичної системи має належати органам місцевого самоврядування. Політика впровадження зазначеної системи повинна передбачати:

- нормативно-правове забезпечення створення та функціонування інтегрованої інформаційної системи;
- сприяння підготовці наукових та інженерно-технічних кадрів для розробки, експлуатації та розвитку систем інформаційно-аналітичної діяльності;
- забезпечення інформаційної безпеки всіх учасників інформаційних процесів в державі;
- сприяння доступу та використання інформаційно-аналітичних матеріалів персоналом місцевих державних адміністрацій.

Слід зазначити, що інтегрована інформаційно-аналітична система соціального розвитку міста повинна будуватися на основі наступних принципів:

- принцип поступовості і неперервності – дана інформаційна система є масштабним проектом, що потребує значних витрат, тому повинна створюватися поступово, але постійно й неухильно, охоплюючи усіх учасників соціального розвитку (не тільки органи управління, але й комерційні та некомерційні структури, громадські об'єднання та ін. структури, що займаються питаннями соціального забезпечення населення);

- принцип єдності – означає єдність та взаємозв'язок інформаційно-аналітичних систем всіх учасників соціального розвитку, інтеграція яких забезпечує швидкий доступ та використання необхідної інформації для прийняття управлінських рішень;

- принцип підтримки програмно-цільового управління – даний принцип передбачає, що інформаційно-аналітичні системи учасників соціального розвитку міста повинні будуватися на основі цільових програм. Ці взаємопов'язані цільові програми, які є об'єктом стратегічного планування, дозволять ефективну реалізацію управлінських взаємодій;

- принцип розмежування доступу до інформації – означає забезпечення захисту інформації шляхом обмеження доступу до неї (тобто інформація може бути відкритою, для службового використання, таємною тощо).

До ключових напрямків діяльності в інтегрованій інформаційно-аналітичній системі можна віднести наступні:

1. Електронізація документообігу передбачає, що документообіг повинен переноситися з паперового на електронні носії, зменшуючи ймовірність підробки даних, підвищуючи тим самим ефективність системи управління.

2. Збір та систематизація інформації. Основними джерелами інформації для розробки і реалізації програм та проектів соціального розвитку є: результати фундаментальних досліджень; матеріали, підготовлені різними структурними підрозділами і службами; дані державних і недержавних (комерційних) структур; аналітичних центрів та інформаційних служб; звітність суб'єктів економічної діяльності та інша інформація, яку подають громадяни до державних установ.

3. Автоматизований моніторинг передбачає нагляд та оцінку стану системи управління на основі вироблених критеріїв і показників роботи за допомогою автоматизованих засобів і технологій, з метою досягнення якомога об'єктивнішого відображення стану справ.

4. Прогнозна діяльність розробка прогнозової інформації для підвищення точності планування соціального розвитку міста.

5. Проведення експертиз при виробленні і прийнятті рішень місцевими органами самоуправління.

6. Проведення фундаментальних досліджень спільно з науковими установами.

7. Проведення соціологічних досліджень через анкетування, опитування з використанням електронних засобів інформації та широкого доступу до Інтернету з метою одержання додаткової інформації та її використання при прийнятті управлінських рішень.

Таким чином, створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи соціального розвитку міста повинно забезпечити якісно новий рівень місцевого самоврядування завдяки:

- оперативності одержання інформації для прийняття управлінських рішень, незалежно від складності вирішуваних питань і обсягів оброблюваної інформації;

- достовірності, повноти та своєчасності одержуваної інформації для прийняття рішень;

- підвищення прозорості та управлінської культури персоналу органів місцевого самоврядування;

- підвищення ступеня розмежування функціональних обов'язків структурних підрозділів та зменшення дублювання в їх роботі;

- систематичному проведенню соціологічних досліджень з використанням електронних засобів інформації та широкого доступу до Інтернету;

- програмно-цільовому управлінню, за допомогою якого можна оцінити ефективність соціальної програми чи проекту, досягнення головної мети та підвищити відповідальність суб'єктів – надавачів соціальних послуг за результативність їх діяльності.

Література:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №24. – С.170

2. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К.: Центр громадської експертизи, 2014. – 104 с.

УДК 364:352

Дудченко Н.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет

РЕГІОНАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Організація життєдіяльності територіальної громади є однією з основних функцій місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування. На них покладено відповідальність за виконання

делегованих державою повноважень, вони мають впливати на організацію роботи підприємств, установ і організацій, розташованих на території громади, контролювати ефективне використання земельних ресурсів, об'єднувати громаду для вирішення місцевих проблем, формувати бюджет, шукати додаткові джерела ресурсів тощо.

З-поміж головних напрямів політики, що стосуються соціального розвитку регіонів, передусім виділяються такі:

- посилення галузевих, регіональних і місцевих підходів щодо вирішення соціальних і екологічних проблем;

- поєднання заходів соціального захисту із заходами, пов'язаними з професійною підготовкою та підвищенням рівня зайнятості, як засобу переходу від виключення із суспільного життя до соціальної інтеграції;

- сприяння соціальному діалогу та зміцненню партнерства на різних рівнях із метою досягнення згоди та розробки ініціатив щодо вдосконалення систем організації праці, включаючи гнучкі схеми роботи, мета яких – підвищити конкурентоспроможність і досягнути потрібної рівноваги між гнучкістю та соціальною безпекою.

Регіональна соціальна політика розвивається під дією великої кількості факторів: (демографічних, економічних, соціальних, етнічних, екологічних, інформаційних тощо). Всі фактори можуть по-різному проявлятися в залежності від рангу соціальної політики: глобальна (наднаціональна або міжнаціональна), національна, регіональна, локальна (місцева) соціальна політика [1].

Так, для України суттєвим є фактор територіальної диференціації рівня розвитку, пов'язаний з процесом регіоналізації, виділення окремих груп дрібних і великих власників капіталу тощо. Останні мають як пряму, так і опосередковану причетність до перерозподілу суспільних багатств, а значить і до формування ефективної регіональної політики. В результаті, регіони України мають не лише різний ступінь готовності до реалізації державної соціальної політики, але й по-різному зацікавлені у виробленні власної соціальної політики.

Окремі адміністративні одиниці в Україні об'єктивно мають меншу доходну базу. Зростає розрив між середньодушовим доходом найбагатших і найбідніших територій. Лідером у податкових доходах на душу населення є Київ, друге і третє місце за показником абсолютного обсягу податкових доходів займають Донецька і Дніпропетровська області. До категорії багатих територій (де середньодушові показники податкових доходів є вищими за середньоукраїнські) належать також Полтавська, Запорізька, Львівська, Сумська, Харківська області. Аутсайдерами є Тернопільська, Івано-Франківська області. Таким чином, досить широка диференціація економічних показників у регіонах стримує перебудову соціальної сфери

Оскільки на сьогоднішній день регіональна політика розглядається тільки як така, що здійснюється державою в регіонах (що цілком

справедливо, адже регіони обмежені (переважно фінансово) щодо самостійного вирішення більшості питань власного розвитку), то РСП по суті повинна спиратися на засади державної соціальної політики, а з іншого боку – враховувати пріоритети державної регіональної політики. Тобто РСП знаходиться на перетині інтересів державної політики як такої взагалі та соціальної політики уряду, що здійснюється в країні.

В той же час, регіональна соціальна політика має формуватися і реалізовуватися виключно регіональними суб'єктами за підтримуючою та консультативною ролі держави [2].

Найбільш точним аргументом щодо регіональної строкатості соціального середовища, в якому виробляються засади регіональної соціальної політики, є порівняльний аналіз ділової активності населення в 6 регіонах: Західному, Центральному, Північно-Східному, Східному, Придніпровському та Південному. Населення вказаних регіонів за статусом економічної діяльності надзвичайно по-різному репрезентує територіальні особливості розвитку системи зайнятості. Так, наприклад, відсоток самозайнятих у загальній кількості зайнятих економічною діяльністю в Західному регіоні майже в 3 рази перевищує відповідний відсоток у Східному, а відсоток безкоштовно працюючих членів сімей в Центральному регіоні в декілька разів перевищує відповідний відсоток у всіх решта економічних районах України. Показовим є і той момент, що відсоток роботодавців у загальній чисельності зайнятих економічною діяльністю є найвищим у Південному економічному районі, який традиційно виступає споживачем робочої сили сільськогосподарського профілю.

Соціальне середовище виступає потужним фактором і своєрідним “замовником” тієї чи іншої моделі соціальної політики. Ця участь враховує виконання трьох основних функцій: надання необхідних соціальних послуг, фінансування та регулювання і покликана забезпечити реалізацію принципів соціальної справедливості, розв'язати проблеми недостатності інформації та нераціональності вибору користувача соціальних послуг, а також поліпшення якості надання соціальних послуг.

Держава має контролювати та регулювати діяльність соціально спрямованих установ, організацій, закладів та підприємств незалежно від форм власності та підпорядкування. Це виявляється у контролі за умовами надання соціальних послуг, висуванні вимог до рівня кваліфікації працівників та якості надання соціальних послуг тощо. Держава через відповідні органи повинна інспектувати діяльність суб'єктів надання соціальних послуг з метою забезпечення відповідності послуг, що надаються, вимогам законодавчої та нормативно-правової бази у соціальній сфері, зокрема, стандартам якості.

Одним з питань перспективного розвитку регіональної соціальної політики є оцінка ефективності та оперативності її заходів. У практичній

роботі з цією метою найчастіше використовують метод порівняння територіальних затрат, пов'язаних з досягненням мети. Очевидно, що оцінка економічної ефективності дій тієї чи іншої конкретно зорієнтованої соціальної системи, а відповідно політики конкретного напрямку (праці та заробітної плати, соціального захисту населення, соціального забезпечення, соціальної роботи) не буде коректною без визначення соціального ефекту заходів. Необхідно не лише оцінювати вплив систем оподаткування на доходи населення, внесків на соціальний захист, субсидій на догляд за дітьми, на оплату комунально-побутових та житлових послуг, вплив податків та трансфертів на бідність тощо, але й розглядати параметри зниження рівня соціальної напруги в суспільстві, його безпеки, забезпечення соціальної активності населення, розвитку фізичного, інтелектуального, культурного рівня людей. Слід наголосити, що оцінка оперативності досягнення соціальної мети завжди пов'язана зі співставленням меж допустимого часового проміжку, відведеного на реалізацію політичного рішення та терміну реального виявлення очікуваного результату. Яскравим прикладом оперативності щодо досягнення поставленої соціальної мети можуть слугувати заходи демографічної політики, що мала місце в Україні на початку 80-х років ХХ століття та реальний приріст народжуваності у 1986 році з певними відмінностями динаміки цього процесу в розрізі регіонів країни. Тобто, аналіз регіональної соціальної політики вимагає обов'язкового врахування факторів простору та часу [3].

Взаємодія органів місцевої виконавчої влади та органів місцевого самоврядування при вирішенні соціальних питань відіграє велику роль. Названі територіальні органи спільно організують систему адресної соціальної допомоги пільговим і незаможним категоріям населення; реалізують програми соціальної допомоги; організують роботу центрів соціального обслуговування, центрів соціальної допомоги родині та дітям, соціальних притулків, фінансованих за рахунок коштів пропорційно державних і місцевих бюджетів; організують і беруть під контроль літній та зимовий відпочинок дітей і підлітків; реалізують міські програми у сфері охорони здоров'я, освіти, соціального захисту населення, культури, фізичної культури та спорту, спортивні бази.

Але, не дивлячись на значні зусилля, більшість завдань у соціальній сфері не вирішуються. Безпосередніми шляхами вирішення цих завдань, виходячи з досвіду, набутого за період суспільної трансформації, на нашу думку, є:

- вдосконалення структур виконавчих органів державної влади з метою оптимізації управління соціогуманітарними галузями (як різновиду соціальної політики);

- децентралізація реалізації соціальної політики на місцевому рівні, що передбачає надання органам виконавчої влади більшої самостійності при прийнятті відповідних рішень;

- пошук і залучення позабюджетних джерел фінансування;

- розвиток нових форм діяльності закладів соціогуманітарної сфери.

Література:

1. <http://old.niss.gov.ua/monitor/November/1.htm>

2. Татаресвька М.Л., Лосікова О.О. Регіональна соціальна політика: особливості формування та реалізації // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2505/1>

3. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К. : Центр громадської експертизи, 2015. – 104 с.

УДК 658.012.32

Орлова Д.В. – студентка

Науковий керівник – д.держ.упр., проф. О.В. Долгальова

*Донбаська національна академія будівництва і архітектури
(м. Краматорськ)*

ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖЕРА

Наш бурхливий час, коли економіка набирає обертів, вимагає енергійних і багатогранних професій. До таких належить одна з найбільш високооплачуваних та складних спеціальностей – менеджер. Дана професія бере свій початок від науки, яка вивчає мистецтво управління – менеджмент.

Мері Паркер Фоллет писала, що менеджмент – це мистецтво добиватися успіху через керівництво людьми [1].

Сучасний менеджер виступає в декількох іпостасях. По-перше, це управлінець, наділений владою, що керує великим колективом людей.

По-друге, це лідер, спроможний вести за собою підлеглих, використовуючи свій авторитет, високий професіоналізм, позитивні емоції.

По-третє, це людина, яка має певні комунікативні здібності, яка постійно встановлює контакти з партнерами і владою, успішно переборює внутрішні і зовнішні конфлікти.

По-четверте, це людина, яка наділена стратегічним мисленням, може формувати цілі, основні види діяльності та напрямок «основного удару», визначати союзників і супротивників, власні переваги та напрямок їх використання.

По-п'яте, це новатор, що розуміє роль науки в сучасних умовах, що вміє оцінити і без зволікання впровадити у виробництво той або інший винахід або раціоналізаторську пропозицію.

По-шосте, це людина, яка має високий рівень культури, чесна, рішуча за характером і водночас розважлива. У практичному менеджменті неабияке значення набуває терпимість, розуміння, що не всі люди однакові.

Сьоме, це вихователь, котрий володіє високими моральними якостями, спроможний створити колектив і спрямувати його розвиток, сформуванню організаційну культуру організації [2].

Успіх організації ми пов'язуємо з ім'ям та діяльністю менеджерів. Вони формують цілі організації, забезпечують її ресурсами, планують і здійснюють контроль, приймають рішення й організують діяльність.

Джон Кейнс у своїй роботі писав: «...менеджеру повинна бути притаманною дуже рідкісна комбінація талантів... Він має вивчати дійсне у світлі минулого для пояснення майбутнього».

Ефективні якості менеджера формуються під впливом різних чинників, які залежать від того, що його оточує. Ідеальний образ сучасного менеджера передбачає наявність у людини відповідних якостей та вмінь.

Якості менеджера – сукупність характеристик менеджера, обумовлених такими чинниками, як генотип людини, вплив соціуму, освіта, досвід.

Генотип людини є підґрунтям для формування таких якостей, як здатність до ризику, лідерські якості, стресорезистентність. Якщо уважно поспостерігати за грою дворічних дітей в пісочниці, то безпомилково можна визначити майбутнього лідера. Лідери не тільки нав'язують свою волю та погляди, змушують йти за собою, вони й забезпечують соціальний захист. Оскільки лідерство закладено біологічно. Посада керівника, особливо топ-менеджера, передбачає велику затрату енергії психічної, емоційної. Із задатками лідера народжуються. Проте не кожний лідер за генотипом стає лідером в житті. Виховання та освіта відіграють не останнє значення [3].

Вплив соціальних факторів обумовлює формування таких якостей менеджера, як відповідальність, прагнення до професійного зростання, авторитетність, внутрішній контроль, толерантність. Соціум формує такі моральні якості менеджера: патріотизм, національна свідомість, державницька позиція, інтелігентність, людяність, порядність, почуття обов'язку, громадянська позиція, чесність, доброзичливість.

Менеджер має мислити масштабно, перспективно. Управлінці можуть демонструвати прекрасні результати і водночас погубити всю компанію, якщо їхня робота не орієнтована на майбутнє. Зрозуміло, компанія повинна отримувати прибуток, але вона повинна отримувати прибуток як можна довше. Якщо ви орієнтовані тільки на прибуток, то не побачите

можливостей, що відкриваються попереду. Мислення менеджера постійно повинно тренуватися на масштабність. Освіта та досвід надають людині спеціальних знань, умінь та навичок.

Ще однією важливою якістю менеджера – є вміння знаходити спільну мову з колегами. Відомий менеджер Л. Якокка вважав: «Головна причина, по якій здатним менеджерам не вдається кар'єра, криється в тім, що вони погано взаємодіють зі своїми колегами і підлеглими». Даний вислів є цілком справедливим, оскільки саме колектив у якому працює менеджер безпосередньо впливає на результати його діяльності. Навіть якщо управлінець володітиме всіма раніше зазначеними якостями, то без розуміння і підтримки колективу всі його дії зводитимуться нанівець [4].

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що менеджер – висококваліфікований спеціаліст, який володіє знаннями щодо механізмів самоорганізації суспільства та його осередків, які приводяться в дію людьми, працює за допомогою людей і, що дуже важливо, здобуває результат в інтересах людей.

Всі раніше зазначені якості ефективного менеджера формуються під впливом середовища, яке його оточує. Таким чином на формування ефективних якостей впливає сім'я, друзі, суспільство, відносини у колективі. Також багато чого залежить від самої людини, адже ефективність роботи менеджера залежить від темпераменту та характеру особистості. Ефективними менеджерами не народжуються, ними становляться в процесі формування особистості.

Література:

1. Поршнев А. Качество, результативность и эффективность менеджмента / А. Поршнев // Менеджмент і менеджер. – 2011. – №6 – С. 44 – 47.
2. Менеджмент. Навчальний посібник / Загальна редакція кандидата економічних наук, професора Мошенка Г. Є. – К.: Кондор, 2009. – 392 с.
3. Столяренко Л. Менеджер: типология и общие психологические требования / Л. Столяренко // Менеджмент і менеджер. – 2011. – №2 – С. 18 – 23.
4. Ли Якокка. Карьера менеджера / Ли Якокка –.: Прогрес, 1991.

УДК 33.012.7-045.52:352

**Приходченко Т.А. – к.е.н., доцент,
докторант кафедри регіональної економіки і туризму**

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Досвід і допомога міжнародних партнерів в частині децентралізації допомагає Україні не лише розвивати свої території, створювати спроможне самоврядування, але й сприяє інтеграції країни в європейський простір. Особливо корисним для українських реформ є досвід Польщі, де подібні зміни теж доводилося проводити в непростих умовах переходу від радянської до європейської системи управління.

Україна багато досягла у процесах децентралізації. Це складна робота, успіх якої значною мірою залежить від новостворених громад. Необхідно дбати про професіоналізацію менеджерів місцевого рівня. Потрібна розумна концепція для фінансового управління і бюджетування територій. При цьому важливий чинник реформи децентралізації – наявність у громадах стратегічного бачення розвитку своїх територій і підтримка цих планів місцевим населенням. Це вкрай важливо для залучення інвестицій у регіони.

Отже, реформа децентралізації сьогодні демонструє безперечні позитивні результати. За останній час Україною досягнуто певних успіхів у питаннях реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Так, у 2015 році доходи місцевих бюджетів зросли на 42% і склали 29,6 мільярдів гривень. За січень – березень 2016 року приріст надходжень до загального фонду проти аналогічного періоду 2015 року склав 46% або 9,5 млрд. гривень. Це стало можливим завдяки впровадженню податкової та бюджетної децентралізації в Україні. Також значні результати є і у створенні спроможного базового рівня самоврядування: менше ніж за рік в країні утворено 172 добровільно об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшло 847 місцевих рад [1].

Ці та інші успіхи не були б настільки швидкими і виразними без експертної, консультативної, донорської допомоги і політичної підтримки партнерів в рамках міжнародних проектів та програм. Попереду ще багато завдань, наступні не менш складні етапи реформи, включаючи зміни до Конституції у частині децентралізації. Зараз потрібні значні ресурси, експертна підтримка для створення в областях агенцій регіонального розвитку, які б допомагали у розробці якісних інфраструктурних проектів,

стратегій розвитку територій. У цих Україна найбільше розраховує на допомогу наших міжнародних партнерів.

В умовах проведення реформи місцевого самоврядування, децентралізації, коли йде процес об'єднання громад, відбувається передача їм значних повноважень, ресурсів і відповідальності, – виникла гостра необхідність переглянути систему територіальної організації влади на рівні районів, яка сьогодні стає неефективною. З цією метою фахівці експертної групи, що діє при Мінрегіоні, запропонували бачення щодо майбутньої оптимізації системи територіальної організації влади на районному рівні.

Зокрема, концепцією, яку пропонує голова правління Центру політико-правових реформ Ігор Коліушко, передбачається створення адміністративних округів, які утворюються на базі декількох існуючих районів. «Ми не можемо зараз в усіх районах – і в дрібних, де мешкає 7 тисяч населення, і в великих, де є 180 тисяч жителів, – мати однакову структуру органів виконавчої влади. Це нерентабельне і неефективно», – вважає експерт. Отже, на його думку, основним критерієм створення майбутніх адміністративних округів повинна стати чисельність населення, яка має бути не меншою за 150 тисяч жителів. Центрами таких округів стануть, відповідно до концепції, найбільші міста області. Такий підхід, на думку експерта, дозволить створити 130 ефективних адміністративних округів замість 490 існуючих нині районів.

За основу поки що взято райони, але в подальшому цей поділ треба буде робити по перспективним планам формування громад областей. Саме громади мають стати основою для організації територій і для встановлення меж майбутніх адміністративних округів.

Натомість директор Інституту розвитку територій Юрій Ганущак вважає, що більш обґрунтовано створювати нові адміністративні округи на базі госпітальних округів, методику формування яких найближчим часом має запропонувати Міністерство охорони здоров'я України. «При створенні адміністративних округів не зовсім правильно орієнтуватися лише на чисельність населення. Треба враховувати також зону обслуговування. Державні адміністрації розташовувати можна де завгодно, а от центри госпітальних округів мають бути лише там, де вже є медична інфраструктура і сформовані потоки пацієнтів. І вже на ці логічне створені госпітальні округи потрібно накладати адміністративні. Навпаки не вийде», – вважає експерт. За його підрахунками, госпітальних округів має бути не більше 100.

Таким чином, обидві думки важливі і будуть враховані в подальшому процесі законодавчого регулювання зазначеного питання. Найближчим часом буде поданий на погодження до центральних органів виконавчої влади законопроект «Про засади адміністративно-територіального устрою України». Питання оптимізації субрегіонального рівня, утворення нової територіальної основи для розміщення органів виконавчої влади можна

було б вирішити в рамках Програми реформування адміністративно-територіального устрою, яку буде підготовлено в розвиток положень зазначеного законопроекту, беручи до уваги запропоновані експертами концепції.

За даними соціологічних досліджень, сподівання українців від реформи місцевого самоврядування лежать у практичній площині. Так, більшість українців вважають, що влада має виконати свої обіцянки і передати місцевим громадам максимум повноважень, залишати у їхньому розпорядженні максимум фінансових надходжень. Отже, Україні потрібна не децентралізація, а створення місцевого самоврядування. Треба, щоб люди дійсно самоврядувались, забрали 80 відсотків влади собі, а 20 відсотків залишили центру.

Соціологи дізналися, як ставляться до децентралізації влади прості українці. Опитування показало, що більшість населення України (59%) вважають за потрібне реформу місцевого самоврядування і децентралізації. 42% українців чекають поліпшення ситуації в Україні після проведення даної реформи. Більше половини населення України, а саме 53%, вважають, що вносити зміни до Конституції потрібно. Вони підтримують основні новації, передбачені цими змінами. Крім того, 43% опитаних вважають, що реформа децентралізації допоможе вирішити військовий конфлікт на сході країни. Отже, народ України чітко показав свій вибір на користь європейського демократичного шляху розвитку і децентралізації влади. Тому завдання влади – забезпечити право громадян на самоврядування та на демократію участі в цьому процесі.

Література:

1. Сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua>.

УДК 331.5

Рубежанська В.О. – здобувач кафедри економіки і підприємництва

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ФІЛОСОФІЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РИНКОМ ПРАЦІ

Процес формування попиту, пропозиції та ціноутворення на РРП знаходиться в тісній залежності від соціально-економічних показників розвитку територій. Тому, при здійсненні управління РРП необхідно

враховувати рівень та динаміку змін зазначених показників, а також позитивні та негативні події, які відбуваються у регіонах протягом останніх років (таблиця 1).

Таблиця 1

Фактори позитивного та негативного впливу на РРП

Фактори позитивного впливу	Фактори негативного впливу
<ul style="list-style-type: none">- переорієнтація процесу інтеграції держави на європейські напрями;- реформування державної політики відносно зайнятості населення;- підвищення соціальних стандартів;- підвищення рівня мінімальної заробітної плати.	<ul style="list-style-type: none">- проведення антитерористичної операції на сході України;- втрата економічних зв'язків з Російською Федерацією;- падіння промислового виробництва;- збільшення показника смертності населення;- ріст внутрішньої міграції кваліфікованого населення зі східних регіонів до центральної, північної, південної або західної частини України;- ріст еміграції фахівців із вузькоспеціалізованими знаннями до країн близького та дальнього зарубіжжя.

Слід зазначити, що в умовах, коли в державі практично не створене підґрунтя для ринкової економіки, не допрацьовано механізм інституціонального регулювання, а елементи інфраструктурної підтримки діють не узгоджено, наявність значних проблем функціонування ринків праці в регіонах обумовлює здійснення саме ефективного управління РРП, яке стає головним завданням керівництва регіонів на шляху до всебічної реалізації існуючого потенціалу РРП.

У зв'язку з вищевикладеним, розглянемо сутність процесу управління РРП. При дослідженні ефективного управління РРП слід враховувати існуючі механізми регулювання ринку праці, а саме: державний, який полягає у нормативно – методичному забезпеченні ринку праці, та регіональний – організаційно-результативне забезпечення ринку праці.

За справедливим твердженням Волкової О.В., нормативно-методичне забезпечення ринку праці проявляється у сукупності документів організаційного, організаційно-методичного, організаційно-розпорядчого, технічного, нормативного, техніко-економічного та економічного характеру, які встановлюють норми, правила, вимоги, характеристики, методи та інші дані, що використовуються при вирішенні завдань щодо управління трудовими ресурсами і затверджені в установленому порядку компетентними відповідними органами [2].

Організаційно-результативне забезпечення ринку праці, за нашим баченням, полягає у вмілому використанні наявного нормативно-методичного забезпечення ринку праці (яке розробляється на державному

рівні) на певній території за конкретних умов розвитку регіону. Такий підхід дозволяє конкретизувати зміст удосконалення механізмів управління РРП за основними об'єктами регулювання.

Таким чином, регулювання РРП проявляється не лише у прямому але й непрямому управлінні конкретним РРП з урахуванням усіх наявних факторів та територіальних умов. Загалом філософія ефективного управління РРП, яка дозволить у повній мірі ефективно реалізовувати існуючий потенціал РРП, на нашу думку, складається із сукупності певних структурних елементів, відображених на рисунку 1.

Рис. 1. Структурні елементи філософії ефективного управління РРП

Структуроване управління РРП є головним фактором, що дає змогу регіону при забезпеченій цілеспрямованій діяльності розвиватися та вдосконалюватися впродовж тривалого часу.

В свою чергу, при управлінні РРП слід враховувати те, що аналіз даних стосовно функціонування ринку праці за регіонами України свідчить про присутність асиметрій, що існують у територіальному розвитку ринку праці. Такі регіональні диспропорції розвитку РРП засвідчують його залежність не лише від наявності природних ресурсів, соціально-економічних умов територій але й від кількісної або якісної ознаки інфраструктурного забезпечення ринку праці.

Література:

1. Немерюк Е.Е. Аникин Л.С. Формирование регионального рынка труда и факторы, влияющие на его развитие / Е.Е. Немерюк, Л.С. Аникин // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия Социология. Политология. – 2007. – № 7 (7). – С. 21-28.

2. Волкова О.В. Ринок праці. Навчальний посібник / О.В. Волкова. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 624 с.

УДК 336:369.04

Серватинська І.М. – к.е.н., викладач кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТРУКТУР ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

У всіх країнах належний рівень соціального страхування для малозабезпечених верств населення є одним з першочергових завдань, для реалізації якого потрібно налагодження не лише ефективної соціальної, але й фінансової політики, адже це потребує ефективного функціонування державних страхових структур, які б сприяли оптимальному використанню фінансових ресурсів, які акумулюються і розподіляються через фонди цільового призначення. В Україні, в умовах перманентного дефіциту бюджетних ресурсів, особливої ваги набуває процес оптимізації надання соціальних допомог з метою підвищення їх ефективності та зосередження на тих верствах населення, які дійсно цього потребують. В сучасних умовах це стає можливим, перш за все, за рахунок налагодження ефективної роботи державних фондів соціального страхування.

Основними проблемами функціонування фондів є: відсутність досконалого теоретичного обґрунтування функціонування фондів, зокрема методики оцінки ефективності їх функціонування; недосконала нормативно-правова база, яка забезпечує їх діяльність; незавершеність організаційної структури фондів; наукова необґрунтованість соціальних страхових нормативів; відсутність комплексного контролю за використанням фінансових ресурсів.

Перелік ризиків або потреб, які можуть призвести до соціального захисту, відповідно до методології ESSPROS є таким: захворювання/медичне обслуговування; інвалідність; похилий вік; утриманці, що пережили годувальників; сім'я/діти; безробіття; житло; соціальна ізоляція [1]. Зважаючи на те, що у вітчизняній фінансовій системі відбуваються трансформації під впливом багатьох чинників, це призводить до кардинальних змін як в її загальній організаційній структурі, так і до відповідних зрушень у всіх сферах, що тісно пов'язані з нею, зокрема і соціальною, оскільки вона найбільш еластична в зазначеному контексті, а отже характеризується високим ступенем

реагування на будь-які зміни, тому, незважаючи на окремі наукові розробки, в сучасних умовах потребує додаткового дослідження проблема ефективного функціонування державних страхових структур.

Відповідно до методології ESSPROS* загальні видатки на соціальний захист в Україні (з урахуванням всіх джерел надходжень і видатків) та видатки на адміністративні затрати наведено на рис 1.

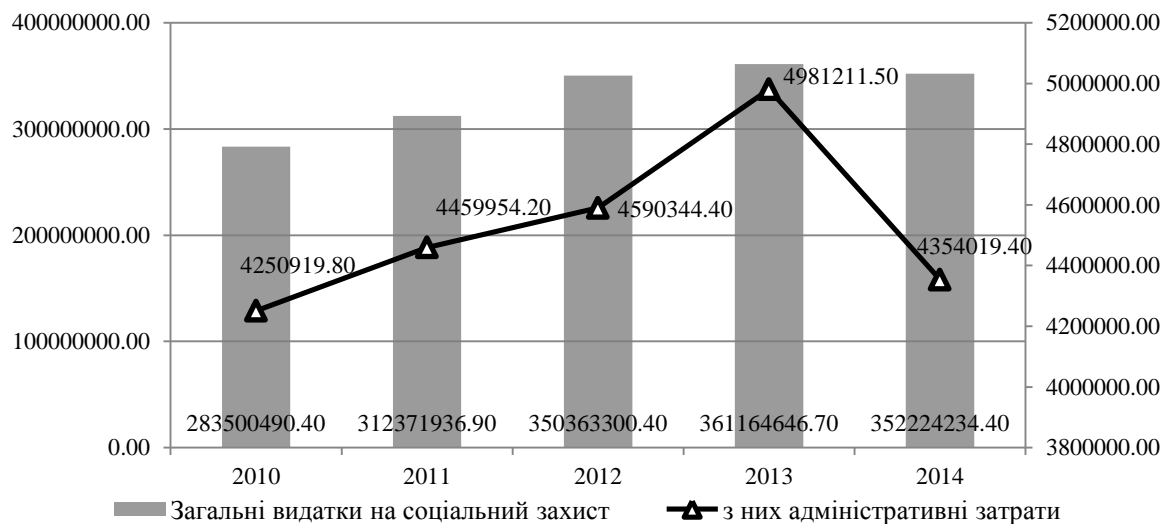

Рис. 1. – Видатки на соціальний захист в Україні за методологією ESSPROS

*джерело: узагальнено автором відповідно до даних Державної служби статистики України.

Аналіз даних рис. 1 дозволяє дійти таких висновків: загальні видатки (масштаб у тис. грн. зліва) перманентно зростали – з 283,5 млрд. грн. у 2010 р. до 361,6 млрд. грн. у 2013 р. У 2014 р. відбувалось незначне зменшення соціальних виплат – до 352,2 млрд. грн., зменшення склало 8,9 млрд. грн. або 2,5 % від загального обсягу цих виплат у 2013 р. Таке зменшення обґрунтовується складною соціально-політичною ситуацією, пов'язаною із початком військових дій на Сході України та необхідністю направлення додаткових фінансових ресурсів на військові потреби. Аналогічна ситуація склалась щодо адміністративних витрат.

Як наглядно відображено на рис. 1 (справа, рис.), видатки на адміністративні витрати зростали з 4,25 млрд. грн. у 2010 р. до 4,98 млрд. грн. у 2013 р. У 2014 р. відбулось відповідне зменшення адміністративних витрат до 4,35 млрд. грн., або зменшилось на 0,6 млрд. грн.

Співставимо питому вагу адміністративних витрат у загальних видатках на соціальні потреби. У 2010 р. питома вага цих адміністративних

* ESSPROS (Європейська система інтегрованої статистики соціального захисту) була розроблена Євростатом разом з представниками держав ЄС наприкінці 70-х років минулого століття як відповідь на необхідність отримання певного інструменту для статистичного спостереження за соціальним захистом в країнах-членах ЄС. ESSPROS є інтегрованою системою статистики соціального захисту, яка надає послідовне порівняння між європейськими країнами видів соціальної допомоги домогосподарствам та їх фінансування.

витрат склала 1,50 %, у 2011 р. – 1,42 %, у 2012 р. – 1,31 %, у 2013 р. – 1,38 %, у 2014 р. – 1,24 %. Отже, незважаючи на перманентне зменшення питомої ваги адміністративних витрат у загальному обсязі витрат на соціальні потреби, їх рівень, обчислений в абсолютному грошовому виразі, є доволі значним.

Логіко-структурний аналіз схеми управління системою соціального забезпечення населення, зокрема і державних структур соціального страхування станом на 01.06.2016 р., дозволяє зробити такі висновки [2, с. 119]:

– функціонуюча схема є доволі розгалуженою та згідно з класичними правилами державного менеджменту є неефективною;

– в державних структурах, зокрема Міністерстві соціальної політики України (далі – МСПУ), Державній службі зайнятості України, присутні навчальні заклади, які відповідно до положень реформи освітньої сфери повинні перебувати у відомчому підпорядкуванні Міністерства освіти та науки України;

– різними видами оздоровлення займаються майже всі адміністративні структури, включаючи МСПУ;

– обслуговуванням інвалідів окрім структур, безпосередньо підпорядкованих МСПУ, займається Фонд соціального захисту інвалідів та Фонд соціального страхування з нещасних випадків на виробництві (далі – ФСС НВВ);

– відшкодуванням шкоди, заподіяної внаслідок смерті, займаються Пенсійний фонд України (далі – ПФУ) та ФСС НВВ;

– витрати, пов'язані із пенсіями, здійснює не лише ПФУ, а також і ФСС НВВ.

Отже, є очевидним дублювання управлінських функцій, зокрема і в частині діяльності страхових фондів.

Для більш досконалого аналізу проаналізуємо чисельність штатних працівників у структурах, причетних до соціального страхування (табл. 1).

Аналіз даних табл. 1 дозволяє зробити висновок, що чисельність штатних працівників окремих державних інституцій, причетних до соціального страхування, загалом, забезпечує нормальне функціонування та виконання покладених на них функцій. Проте варто зазначити, що це лише штатна чисельність головних структур без врахування їх супутніх підвідомчих структур, зокрема діючих соціальних страхових фондів, ДСЗУ та багатьох інших оздоровчих, навчальних, інфраструктурних організацій та підприємств, інформація про які доступна виключно для службового користування і у відкритому інформаційному полі відсутня.

Таблиця 1

Гранична чисельність працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади (на початок 2016 р.)

Найменування апарату виконавчої влади	Гранична чисельність працівників			
	апарату	у т. ч. державних службовців	територіальних органів	у т. ч. державних службовців
Мінсоцполітики	520	520		
Державна служба з питань праці	158	157	3478	3110
Державна служба у справах ветеранів війни та учасників АТО	115	115		
ПФУ	190	190	31 802	30 580

*джерело: сформовано автором на основі [3].

Отже, використовуючи метод логіко-структурного аналізу, можна зробити висновок, що є доцільним розробка адміністративної структури державних інституцій соціального страхування згідно з такими науковими підходами:

- врахування реформи адміністративно-територіального устрою;
- врахування реформ у суміжних галузях соціальної системи – освітній, медичній, а також основних напрямів реформування органів влади на обласному та районному рівнях, де передбачається функціонування префектур замість обласних та районних державних адміністрацій, а також розширення повноважень органів місцевого самоврядування у зв'язку і задекларованою децентралізацією державних органів влади;
- функціонування лише двох страхових фондів – ПФУ та Фонду соціального страхування України (далі – ФССУ);
- розмежування повноважень між МСПУ, ПФУ та ФССУ із відповідною ліквідацією Фонду соціального захисту інвалідів, інших державних служб, із передачею повноважень відповідним структурам МСПУ;
- залишити існуючі структурні підрозділи, зокрема технічні, оздоровчі, реабілітаційні центри та організації, які надають безпосередню практичну допомогу у вигляді страхових послуг відповідним верствам населення.

Запропоновані підходи є відмінними від нині діючої адміністративної схеми і їх реалізація дозволить: покращити рівень фінансового забезпечення реципієнтів у зв'язку із вивільненням фінансових ресурсів у страхових фондах, а також вивільненням державних фінансових ресурсів у зв'язку із зменшенням штатної чисельності працівників та адміністративних витрат.

Вивільнені працівники зможуть зайняти місця тих осіб, які досягли пенсійного віку, але продовжують працювати на штатних посадах, а також розширити перелік послуг, які можуть надаватись на платній основі і в яких є певна потреба; покращити якість надання послуг шляхом зменшення бюрократичних процедур. Отже, є доцільним впорядкування чисельності штатних працівників.

Література:

1. Про затвердження Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків соціального захисту в Україні Наказ Держкомстату від 15.02.2010 № 56. [Електронний ресурс]. Режим доступу:http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2010/56/metod.

2. Серватинська І.М. Фінансове забезпечення функціонування державних фондів соціального страхування: дис. ...кандидата економічних наук: 08.00.08 / Серватинська Інна Миколаївна. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. – 282 с.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 840 «Про внесення змін у додаток № 1 від 5 квітня 2014 р. № 85». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/840-2015-%D0%BF>.

УДК 339.9:316.42(477:100)

Ткаченко Ю.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет

**ПРОЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ:
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Глобальні проблеми суспільства, пов'язані із численними соціальними, економічними та екологічними викликами, які постають на порядку денному в поточному тисячолітті, нині загострилися внаслідок змін геополітичної ситуації в світі. Численні порушення міжнародних домовленостей, руйнація мирних відносин в світовій системі, зростання диспропорційності у розвитку різних країн світу обумовлюють посилення уваги до системи відносин між державами та власне між окремими людьми.

Глобалізація економіки, трансформація господарських систем породила для більшості країн світу, в тому числі і для України, організацію системи відносин, засновану на стратегічних альянсах та співпраці як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Мережеве суспільство ґрунтується, в першу чергу, на зміні парадигми суспільних відносин та системи державного управління, котра потребує нового стрижня побудови цивілізаційної культури, у ролі якого і виступає мережа [1].

Архітектоніка сучасних інтеграційних процесів нині формується на засадах конструювання мережевої системи (Networking), яка є сукупністю численних локальних складових, тісно пов'язаних в єдину глобальну систему світогосподарських зв'язків на засадах довіри, співробітництва та партнерства.

Теоретичний конструкт взаємодії громадян на засадах партнерства імплементується через Networking, сутність якого полягає в стимулюванні інтеграційних процесів та створенні сприятливого середовища для реалізації соціальних ініціатив.

Одним із прикладів мережевої моделі організації людських відносин є Програма Британської Ради «Активні громадяни». Британська Рада – це міжнародна організація Сполученого Королівства, мета якої – розширення культурних відносин та розповсюдження освітніх можливостей. Структурна основа діяльності Британської Ради – дружній діалог та налагодження порозуміння між людьми у Великобританії та в інших країнах [2].

У світі програма стартувала у 2009 і реалізується більш ніж у 46 країнах Близького Сходу, Північної Африки, Європи, Південно-Східної Азії. Станом на початок 2017 року діє в 46 країнах світу, налічує 693 партнерів, 7854 реалізованих проекти соціальної дії та 210015 проведених тренінгів [2].

В рамках проекту в Україні був сформований хаб із громадських організацій, що пройшли навчання і стали партнерами Британської Ради. Мастер-фасилітатори (учасники ГО-партнерів) проводять локальні тренінги для місцевих громад, надають супровід і консультації при поданні проектів на мікро-гранти. За такою схемою у 2015/16 році було реалізовано більше 200 локальних проектів соціальної дії.

На кінець березня 2017 року Програма налічує 68 партнерів, зокрема це співпраця із урядом та місцевою владою, громадськими організаціями, закладами освіти та компаніями.

За період з квітня 2016 р. по березень 2017 р. на території України в рамках Програми Британської Ради «Активні громадяни» підтримано 168 проектів соціальної дії, з них найбільша кількість на території Херсонського (36 проектів), Донецького (17) та Київського (13) регіонів (рис. 1).

В структурі фінансування проектів соціально дії за зазначений період 54 % складає внесок Британської Ради (2163,4 тис. грн.), кошти партнерів склали 46 % загальної вартості проектів (1838,2 тис. грн.) (рис. 2).

З метою активізації громади, налагодження співпраці між владою та громадськістю з листопада 2016 року Британська Рада в межах програми «Активні громадян» організовує пітчінги соціальних проектів [2].

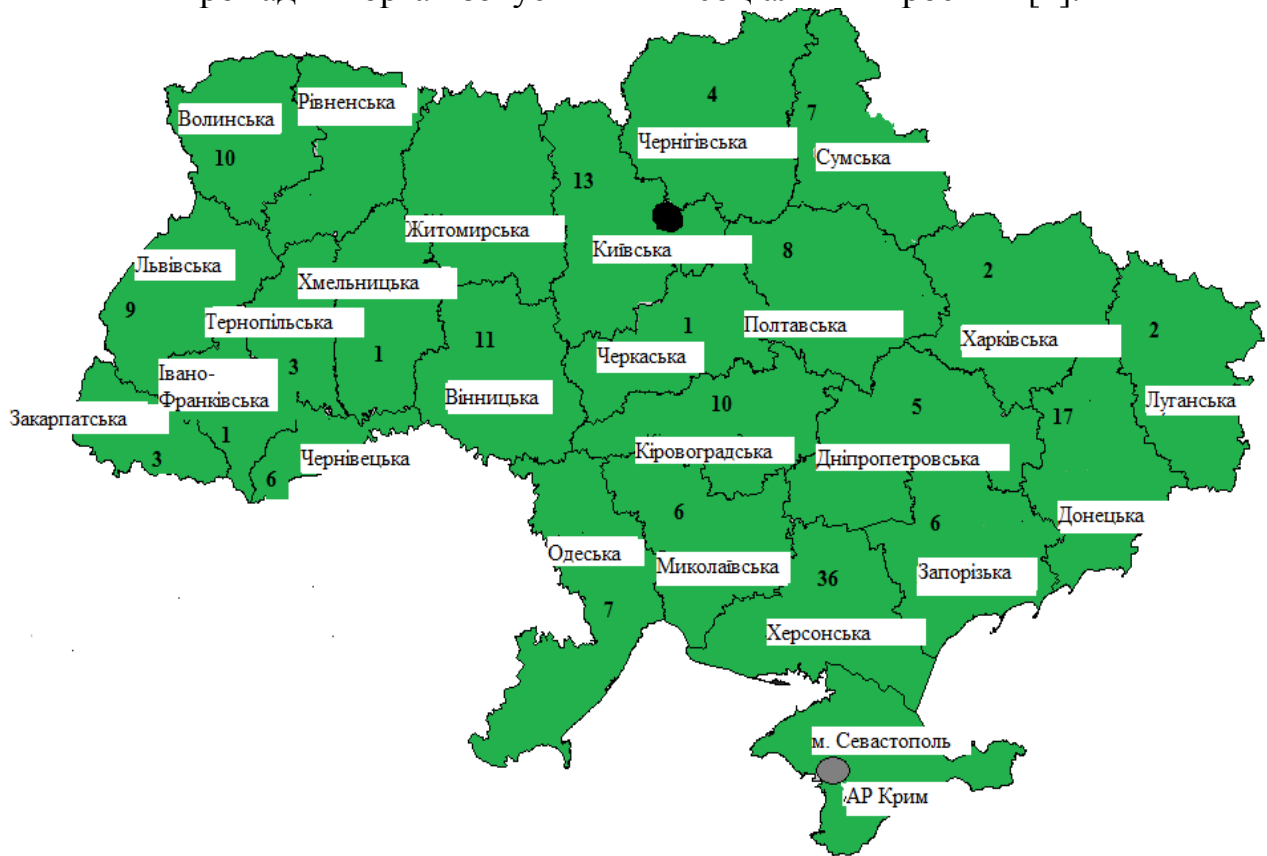

Рис. 1. Географія реалізації проектів соціальної дії в рамках Програми Британської Ради «Активні громадяни» в квітні 2016 р. – березні 2017 р.

З цього часу на території України проведено 14 пітчінгів, реалізовано понад 140 проектів, загальною вартістю 3,2 млн. грн., з них 1520000 грн. – надала Британська Рада на ініціативи учасників в рамках проведених Пітчінгів, 1640000 грн. – внесок партнерів в якості співфінансування ініціатив.

Таким чином, глобалізація в сучасній її формі призвела до зародження мережевого світоустрою, де суб'єкти мереж усвідомлюють себе цілісністю глобального простру, яка відкрита для будь-яких форм взаємодії і не обмежена певними зв'язками. Аби вижити в сучасному світі люди та країни мають приймати мережевий спосіб взаємодії; навіть щоб протистояти мережевим принципам сучасного розвитку їм все одно потрібно перебувати у мережі.

Програма Британської Ради «Активні громадяни» є прикладом організації мережевої моделі глобального соціального партнерства, побудованого на засадах контактів «people to people».

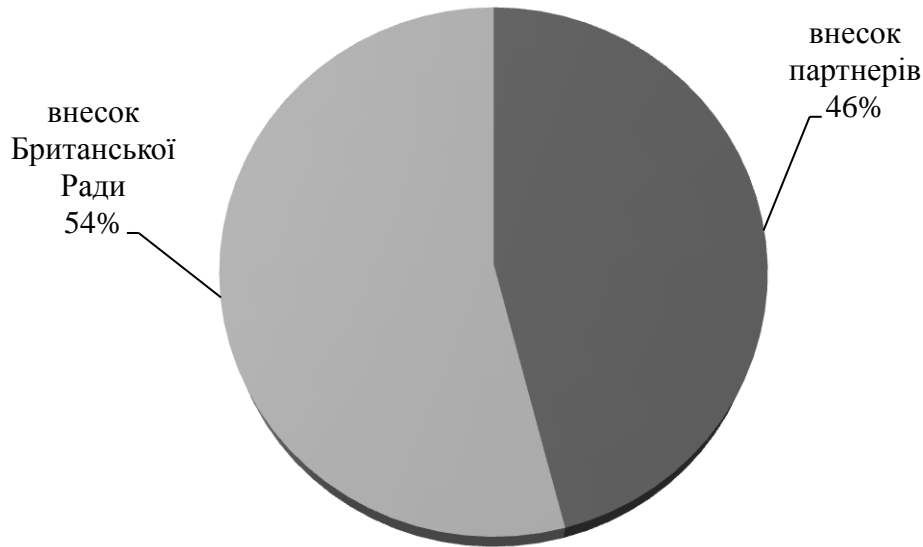

Рис. 2. Структура фінансування проектів соціальної дії в рамках Програми Британської Ради «Активні громадяни» в квітні 2016 р. – березні 2017 р.

Як свідчать представлені статистичні дані, для України необхідним є імпульс та конструювання кореневої системи взаємовідносин між людьми, формування мережі активних громадян – молодих лідерів, які створять своєрідний «каркас» громадянського суспільства, що базується на довірі та взаєморозумінні.

Література:

1. Мережеве суспільство як нова форма соціальної організації в умовах глобалізації / Р. Войтович // Політичний менеджмент. – 2010. – № 5. – С. 3-18.

2. https://www.britishcouncil.org/active-citizens?_ga=2.143793398.2139535540.1499252170-1091941589.1499252170.

**СЕКЦІЯ 4.
СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСЦЕВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ**

УДК 621.311.243:620.92

**Bespalko S.A. – Ph.D., Associate Professor,
Kachymov A.V., Naumenko T.I.**

Cherkasy State Technological University

**CONCEPTS OF LONG-TERM HEAT STORAGE SYSTEM FOR SOLAR
THERMAL/CHP APPLICATIONS**

In recent years, much attention has been given to the development of long-term heat storage systems, also referred to as seasonal, because they are able to store thermal energy on a seasonal timescale [1, 2]. The storage systems may cope with the intermittency challenge of renewable energy sources, such as solar heat. For example, the thermal energy storage systems are able to gather solar heat available in summer to cover almost 100% of the heat demand in winter [3]. As was shown in [4, 5], such heat storage systems can also be applied as auxiliary, to work in tandem with combined heat and power (CHP) units in biogas plants in order to utilize waste heat and consequently increase the total efficiency of the internal combustion engines.

Several potential schemes of the heat storage system, which can be applied to accumulate solar heat or heat generated by a CHP unit on a seasonal timescale, are presented and discussed in the paper.

General Concept of the Projected Seasonal Heat Storage System. An operating principle of a seasonal heat storage system based on the absorption process is shown in Fig. 1. A heat storage system has several main elements, especially: a desorber (1) and an absorber (2), a condenser (3) and an evaporator (4), storage tanks for weak (5) and concentrated (6) solutions, and an absorbate storage tank (7).

In a charging process, a weak solution is pumped from a corresponding storage tank (5) to a desorber (1), where heat from a solar collector or a CHP unit is supplied. In a desorber, at boiling temperature, the weak solution releases the absorbate in the form of vapor, which becomes concentrated and is then evacuated to a concentrated solution storage tank (6) for storing. The absorbate vapor is condensed in a condenser (3) by using an underground heat exchanger, as shown in Fig. 1, and then pumped out into a separate absorbate storage tank (7). The long-term heat storage is possible in the form of chemical potential of

the two components, especially the concentrated solution and absorbate, if they remain separate.

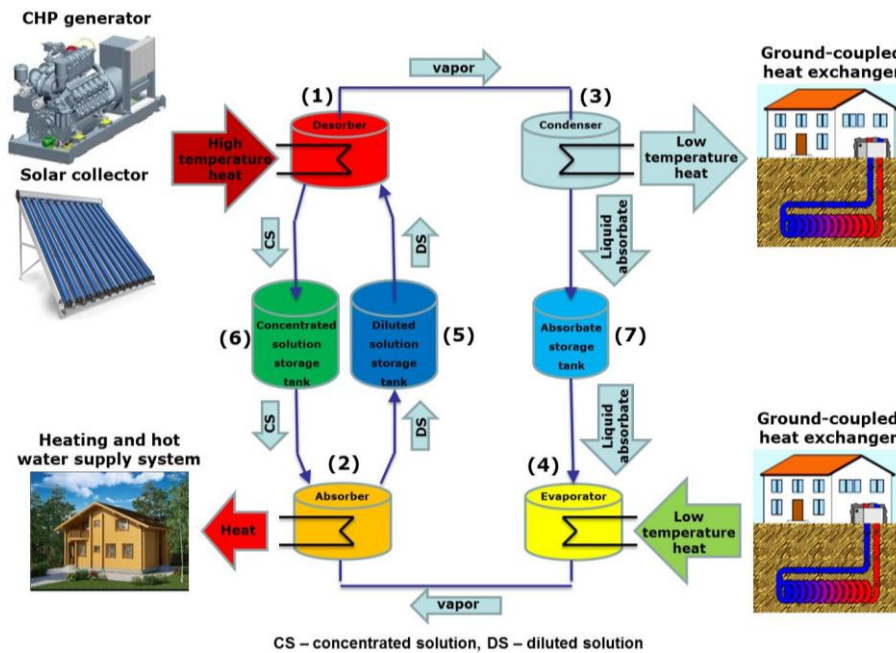

Fig. 1. Concept of the projected seasonal heat storage system based on the desorption/absorption process

In a discharging process, the concentrated solution is pumped to an absorber (2), where it absorbs the absorbate evaporated in an evaporator (4) by the heat transferred from a low temperature heat source, e.g., the ground. The exothermic absorption heat released in an absorber can then be used for heating purposes.

Simplified Concept (Concept no. 1) of the Projected Seasonal Heat Storage System. The number of elements within a heat storage system, such as the storage containers, heat exchangers, pumps, sensors, controllers etc., has considerable influence on its cost, as well as significantly reducing the storage efficiency. Therefore, a projected absorption heat storage system could be designed so that the number of the main elements is decreased. For instance, as the desorption and absorption processes do not occur simultaneously, a desorber could be designed in such a way so that it can operate as an absorber as well. An absorber/desorber container may also operate as the concentrated/weak solution storage tank (see Fig. 2). Moreover, as evaporation and condensation do not occur simultaneously either, they can be combined in a unit with only one heat exchanger, which will operate as a condenser in a charging process and as an evaporator in a discharging process.

Potential advantages and disadvantages of the heat storage prototype (concept no. 1) are presented in Table 1.

Table 1

Advantages and disadvantages of the heat storage prototype (concept no. 1)

Advantages	Disadvantages
Low-pressure drop in the spray column	High pumping cost
Most effective for solutes with high solubility, such as NaOH-H ₂ O	Complex design of the thermochemical reactor (desorber/absorber)
Very high residence time of the solution due to its continuous recirculation through a spraying device, which results in high heat and mass transfer	-

Concept no. 2 of the Projected Seasonal Heat Storage System. Some wise steps could be taken in order to simplify the design and operation of the heat storage apparatus. Thus, as the concentrated solution remains in a liquid form and the absorbate is eventually in a liquid form as well, the absorption process could be organized in such a way that the absorption heat could be released by simply mixing two fluids – an absorbent and absorbate – using an absorbate pump operation. In this case:

- A spraying mechanism with nozzles would not be needed;
- An evaporator is not required either, so the design and operation of the condenser could be realized in a simple way;
- A more expensive solution pump could be substituted for a regular and cheaper water pump;
- The water pump could transport water only from an absorbate storage tank to an absorber without continuous recirculation, ensuring a low pumping cost.

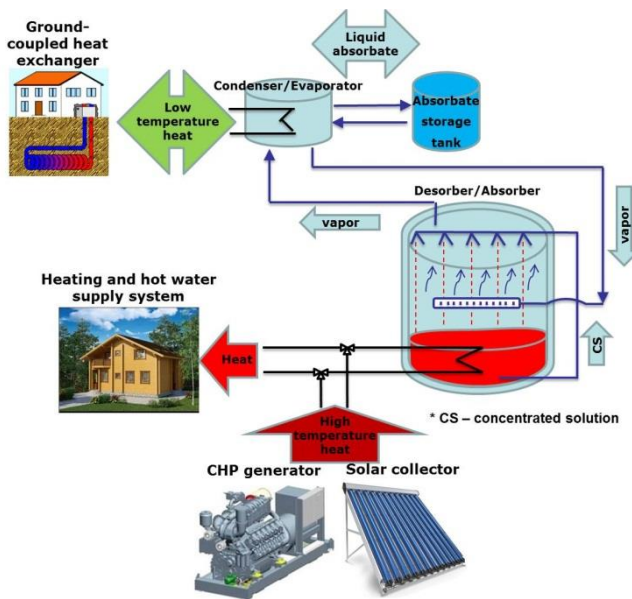

Fig. 2. Simplified concept (concept no. 1) of the projected seasonal heat storage system based on the absorption/desorption process

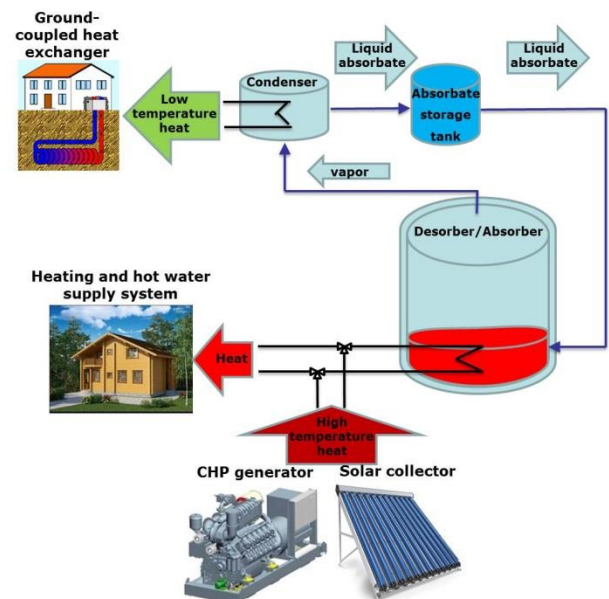

Fig. 3. Concept no. 2 of the projected seasonal heat storage system

Concept no. 2 of the projected seasonal heat storage system is illustrated in Fig. 3.

Of the general schemes of the projected seasonal heat storage system presented in the paper, the final one is the most promising and therefore favorable because of its simplicity compared with the other two schemes and, consequently, its reliability. In our further research, we will proceed with the design and experimental testing in our lab of a model of the long-term heat storage system based on the absorption/desorption process.

References:

1. Devrim Aydin, Sean P. Casey, Saffa Riffat The latest advancements on thermochemical heat storage systems. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 41 (2015) 356–367. <http://dx.doi.org/10.1016/j.rser.2014.08.054>.

2. Luisa F. Cabeza, Aran Sole, Camila Barreneche Review on sorption materials and technologies for heat pumps and thermal energy storage. *Renewable Energy*. Volume 110, September 2017, Pages 3–39. <http://dx.doi.org/10.1016/j.renene.2016.09.059>.

3. Barbara Mette, Henner Kerskes, Harald Drück Concepts of long-term thermochemical energy storage for solar thermal applications – Selected examples. *Energy Procedia*, 30, (2012), 321 – 330. <https://doi.org/10.1016/j.egypro.2012.11.038>.

4. Rutz D., Mergner R., Janssen R. (2015). *Sustainable Heat Use of Biogas Plants: a Handbook*, 2nd edition. WIP Renewable Energies, Munich, Germany.

5. Bepalko S.A., Naumenko T.I. CHP application with a heat storage unit for a biogas plant: Statement of the problem, *Proceedings of the 15th International Research Conference «Physical Processes and Fields of Technical and Biological Objects»*, November 4-6 2016, Kremenchuk (Ukraine). – pp. 110-112. ISSN 2305-1353.

УДК 658.26:69.059

Бондаренко Ю.М. – к.т.н., доцент, завідувач кафедри комп'ютеризованих та інформаційних технологій у приладобудуванні

Бондаренко М.О. – к.т.н., доцент, професор кафедри комп'ютеризованих та інформаційних технологій у приладобудуванні

Ральченко С.П. – спеціаліст експлуатаційно-технічного відділу

Черкаський державний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЕНЕРГОАУДИТУ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД

Енергоаудит – це комплекс робіт, спрямованих на проведення всебічного аналізу величини енергоспоживання будівлі (будинку,

квартири) на основі обстеження будинку на предмет джерел і величин теплових витрат і визначення заходів, що сприяють мінімізації витрат тепла та збільшенню енергоефективності будівлі. Головним результатом енергетичного аудиту є перелік рекомендацій щодо зниження енергоспоживання і витрат на енергоносії із зазначенням їх вартості та окупності. Якісний енергетичний аудит повинен передувати всім проектам реконструкції будівель для максимально ефективного використання наявних (зазвичай дуже обмежених) фінансових ресурсів.

Для проведення якісного енергоаудиту необхідні три складові: досвідчений енергоаудитор; якісна приладова база; бажання і взаємодія замовника і персоналу будівлі.

Якісний енергетичний аудит – це одна з основних запорок успіху впровадження енергоефективних заходів. Теплові витрати будівлі, зазвичай, не є сталою величиною в різних точках периметру будівлі та залежать від проектних рішень, якості використовуваних матеріалів, рівня будівельних робіт. Лише комплексний енергоаудит здатен виявити місця, які потребують уваги в першу чергу. Так, на рис.1 наведені основні джерела і зони теплових витрат, на які слід звернути особливу увагу при проведенні енергоаудиту.

Особливості проведення енергоаудиту будівель. В цілому, можна виділити два види енергетичного аудиту: експрес-енергоаудит та комплексний енергоаудит. За потреби також можуть бути застосовані енергетичні аудити окремих інженерних систем.

Експрес-аудит передбачає поверхневе обстеження будівлі та виявлення найбільш очевидних недоліків, а також має на меті складання попереднього плану робіт для комплексного енергоаудиту. Зазвичай, точність рекомендацій такого аудиту оцінюється на рівні 10-20%.

Комплексний енергоаудит передбачає поглиблене вивчення конструкції будівлі та інженерних мереж, проведення інструментальних вимірювань і підготовку детального плану впровадження енергоефективних заходів, в тому числі й економічний аналіз.

Починається енергетичний аудит з детального вивчення існуючої інформації про будівлю: ознайомлення з проектною документацією; аналізу інформації про встановлені вузли обліку й датчики; аналізу статистики енергоспоживання за попередні періоди; огляду скарг і пропозицій щодо реконструкції будівлі; вивчення особливостей регіону (джерел енергоспоживання, екологічної безпеки, погодних умов та ін.).

У разі необхідності проводяться додаткові вимірювання. Розглянемо приклади використання приладів для визначення характеристик будівлі.

Один з основних етапів виконання енергоаудиту є тепловізійне термографування, оскільки за допомогою нього визначається понад 90% всіх дефектів пов'язаних з порушенням технології будівництва будівлі. Термографування обов'язково виконується повністю і ретельно щодо

кожного елементу приміщення. Обстеження на предмет витоків тепла таких систем, як: системи вентиляції; системи кондиціонування; системи опалення; системи водопостачання.

Камера тепловізору має визначити та детально обстежити локальні місця витоків в таких зонах, як: стіни, фундамент, покрівля, вікна, двері, стеля, цоколь. Також визначається наявності протягів та причини їх появи.

Промисловий комерційний тепловізор – це оптико-електронний прилад, призначений для обстеження і визначення технічного стану будівлі, принцип роботи якого заснований на безконтактному визначенні випромінювання інфрачервоного та теплового спектру всіх елементів будівлі, перетворення отриманої інформації в електричні імпульси і виведення на вбудований дисплей.

Обстеження будівлі тепловізором дозволяє виявити приховані дефекти, пошкодження огорожувальних конструкцій і окремих будівельних елементів.

Вимірювання параметрів внутрішнього мікроклімату. Вельми важливими параметрами мікроклімату будівлі є також внутрішня температура, вологість і концентрація вуглекислого газу. Тому встановлення приладів, які фіксували б цю температуру протягом певного часу, є важливим з огляду на оптимізацію роботи систем опалення та вентиляції. Якщо, наприклад, буде зафіксовано, що температура в приміщенні в певні години перевищуватиме нормативну, то це буде приводом для здійснення автоматичного налагодження системи опалення; підвищена вологість і концентрація вуглекислого газу є ознаками збоїв в системі вентиляції будівлі, що буде приводом для встановлення автоматичної системи клімат контролю тощо.

Вимірювання споживання енергоресурсів. Будь-яка економія починається з обліку енергоресурсів, тому в установці приладів обліку зацікавлені, в першу чергу, всі споживачі, що дбають про ощадність. Бувають випадки, коли при енергоаудиті необхідно отримати додаткові дані, наприклад графік погодинного споживання, або ситуації, коли лічильники взагалі не були встановлені в обстежуваній будівлі. У цій ситуації енергоаудиторам стають у пригоді портативні витратоміри рідини і аналізатори параметрів електроенергії.

Серед інших приладів, які можуть використовуватися енергоаудиторами слід виділити: струмові кліщі-ватметри (для визначення споживання електроенергії окремими приладами), люксметри (для оцінки рівня освітленості), контактні та інфрачервоні термометри, анемометри (для перевірки систем вентиляції).

Підготовка звіту. Зібравши достатню кількість матеріалів, енергоаудитор будує баланс споживання енергоресурсів, обирає заходи, які можуть бути впроваджені, і розраховує їх ефективність. Зазвичай, заходи поділяються на організаційні, що швидко окупаються (до 1-2

років), заходи з середнім терміном окупності (3-6 років) і з довгим терміном окупності (більше 7 років).

Результатом стає звіт з енергоаудиту, що дозволяє замовнику прийняти рішення про подальшу реконструкції будівлі.

Література:

1. Энергетика: история, настоящее и будущее. Т. I: От огня и воды к электричеству: в 4 т. / В. И. Бондаренко [и др.]; науч. ред. И. Н. Карп [и др.]. — Киев: [б. и.], 2005. — 304 с.

2. Энергетический аудит дома: установление диагноза и план лечения [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://aea.org.ua/ru/2014/06/energeticheskij-audit-doma-ustanovlenie-diagnoza-i-plan-lecheniya/>

3. Энергоаудит дома при помощи тепловизора: как проводится, преимущества, тонкости работы [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://gidproekt.com/energoaudit-doma-pri-pomoshhi-teplovizora-kak-provoditsya-preimushhestva-tonkosti-raboty.html>.

4. Офіційний сайт Волинського Центру гідрометеорологічних досліджень [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://meteolutsk.net.ua/meteo/>.

УДК 339.9

Гончарова Н.М. – к.е.н., доцент, доцент кафедри вищої математики

Черкаський державний технологічний університет

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

Доступ до екологічно безпечних технологій і технічних ноу-хау пов'язаних з екологією необхідно розширювати, полегшувати та фінансувати. Щодо ноу-хау, то їх розробка, поширення та передача буде більш результативна в країнах, що розвиваються та в країнах з перехідною економікою, але тільки при пільгових та сприятливих умовах для цього.

До основних цілей поширення та передачі екологічно безпечних технологій належить:

- ефективного надання інформації на усіх рівнях;
- зміцнення існуючого національного організаційного потенціалу в країнах, що розвиваються (основною метою є розширення доступу до

розробки, поширення та передачі екологічно безпечних технологій і відповідних до них ноу-хау);

- полегшення проведення оцінки технологічних потреб (за ініціативою країн);

- створення правової і регламентаційної основи як в країнах-одержувачах, так і в країнах-постачальниках (це дозволяє сприянню впровадження та підвищити рентабельність передачі екологічно безпечних технологій як державним, так і приватним секторам);

- заохочення доступу і передачі технологій, пов'язаних з системами раннього попередження і програмами пом'якшення наслідків країнам, що постраждали від стихійних лих.

Одним з основних питань залишається передача технології країнам, що розвиваються та поліпшення даної процедури на двосторонньому і регіональному рівнях, у тому числі за допомогою вжиття невідкладних заходів на усіх рівнях.

Метою поліпшення передачі технологій є:

- поліпшення взаємодії, співпраці та стосунків між зацікавленими сторонами (а саме контактів між університетами, науково-дослідними інститутами, державними установами і приватним сектором);

- налагодження і зміцнення контактів з суміжними структурами інституціональної підтримки (а саме технологічними і продуктивними центрами, науковими і учбовими закладами, що займаються питаннями розвитку, національними і регіональними центрами екологічно чистого виробництва);

- встановлення партнерських стосунків (сприяння інвестиціям в цілому та їх передачі; розробка і поширення технології, в цілях надання допомоги країнам, що розвиваються, а також країнам з перехідною економікою; обмін передовим досвідом і заохочення програм допомоги; стимулювання співпраці між корпораціями і науково-дослідними інститутами в цілях підвищення економічної ефективності промислового виробництва, продуктивності сільського господарства);

- допомога країнам, що розвиваються, а також країнам з перехідною економікою в одержанні екологічно безпечних технологій (які є загальнодоступними або належать державі), а також загальнодоступних знань з науково-технічних питань досвіду та в отриманні ноу-хау, необхідних для самостійного використання ними цих знань для досягнення своїх цілей в області розвитку;

- підтримання існуючого механізму та створення при необхідності нового, передача і поширення екологічно безпечних технологій в країнах, що розвиваються, а також країнах з перехідною економікою [2].

Одним з прикладів є забезпечення альтернативних паливних рішень для фінансування транспорту в ЄС. Даний проект тривав з січня 2012 року по грудень 2015, та розроблений для того, щоб забезпечити

альтернативні рішення в фінансуванні щодо палива для морського сектора та дозволити використовувати та поставляти зріджений природний газ в портах Роттердама (Нідерланди) і Гетеборзі (Швеція) та створювати їх інфраструктуру.

Новий основний підрозділ в Роттердамі поставлятиме зріджений природний газ в невеликих об'ємах до деяких об'єктів інфраструктури (наприклад, дрібні термінали в інших портах) і забезпечити вантажівкою-трюмо, щоб перемістити в середину корабля зріджений природний газ в порту за допомогою вантажівок. Внесок Європейського Союзу склав 34 млн. євро [3]. Також варто зазначити про необхідність надавати країнам, що розвиваються, допомогу в створенні потенціалу та розвитку ширшого доступу до багатосторонніх і глобальних програм НДДКР. Тому необхідно зміцнювати та створювати центри з питань сталого розвитку в країнах, що розвиваються; створювати ширший науково-технічний потенціал в цілях сталого розвитку, з тим щоб посилити співпрацю і партнерські стосунки в області НДДКР і забезпечити їх широке застосування дослідницькими інститутами та університетами, недержавними організаціями, урядами, приватним сектором, ученими і викладачами з країн, що розвиваються. В зв'язку з вище перерахованим, потрібно заохочувати створення мереж з центрами наукових досліджень в країнах, що розвиваються, і між ними.

Фінансування наукових проектів у країнах ЄС з державних коштів в рамках реалізації пріоритетних програм може досягати: 100% – фундаментальні дослідження; 50% - прикладні дослідження; 25% – розробки.

Для малих і середніх підприємств, економічно відсталих регіонів рівень фінансування з державних коштів може бути збільшений.

Країни ЄС перейшли від фінансування НДДКР за принципом індексування витрат згідно з показниками економічного зростання до цільовому фінансуванню науково-технічної сфери в залежності від реально необхідних коштів на реалізацію тієї чи іншої програми [4].

Основною метою по розробці і здійсненню політики в області раціонального використання і охорони довкілля є:

- удосконалення використання науки і техніки для екологічного моніторингу, оцінних моделей, надійних баз і комплексних інформаційних систем;

- сприяння та удосконалення використання супутникових технологій для збору, перевірки і поповнення якісних даних, а також подальшого вдосконалення спостережень з повітря і поверхні землі на підтримку зусиль із отримання якісних, точних, довгострокових, послідовних і надійних даних;

- створення та забезпечення подальшого розвитку національних статистичних служб, здатних надавати достовірні дані про наукову освіту

і НДДКР, які необхідні для ефективного ухвалення директивних рішень в науково-технічній області в цілому.

Цікава система інноваційного розвитку економіки Швейцарії, що базується на чотирьох літніх програмах співпраці держави, компаній, спеціалізованих агентств і фондів, університетів, науково-дослідницьких центрів. Агентство з просування інновацій та Швейцарський національний фонд наукових досліджень надають підтримку проектам та комерціалізації їх результатів [5].

Останнє десятиріччя Нідерланди проводять активну економічну політику з використанням інноваційних технологій, спрямовану на стимулювання економіки в основних секторах, а саме: харчова промисловість і сільське господарство, садівництво, енергетика, високі технології, логістика, креативна індустрія, охорона здоров'я, хімічна промисловість та водна індустрія [5].

Сектор «Високі технології» виступає одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки в Нідерландах. Інноваційна діяльність в області високоризикованих занять (ВТ), яка потребує спеціальних знань і великих грошових затрат, а для ефективного функціонування всієї галузі вимагається продумана стратегія довготривалого розвитку, а також відпрацьована схема валоризації і державно-приватного партнерства. По цій причині уряд Нідерландів прийняв рішення про виділення сектора високих технологій в якості топ-сектора голландської економіки і надання зайнятим в них організаціям і компаніям певних преференцій в області фінансування і регулювання.

Основною метою даного топ-сектору виступає подвоєння нідерландського експорту високотехнологічного обладнання до 2020 року. Також компанії можуть отримати необхідні консультації з питань фінансування, законодавчого регулювання і актуальних програм співробітництва у секторі ВТ. Приблизно 40% всієї діяльності в рамках сектора ВТ спрямовано на участь в міжнародних науково-дослідних програмах, в тому числі в програмі «Горизонт - 2020» [5].

На сьогоднішній день Нідерланди міцно утримують 3 місце в світі по рівню розвитку нанотехнологій (1 та 2 місце – США та Швейцарія). Щорічні інвестиції в практичне виробництво і дослідницьку діяльність досягають 2,5 млрд. євро (обсяг інвестицій в R&D-секторі складає більше 20%). Близько 90% виготовленої топ-сектором продукції іде на експорт. А також сьогодні 90% усіх компаній в світі, що спеціалізуються на виробництві кремнієвих чипів, застосовують у своїй діяльності голландські технології і обладнання.

Отже, основними шляхами забезпечення сталого розвитку ЄС є обмін екологічними знаннями, передача екологічно чистих технологій та запобігання фінансових криз.

Література:

1. Дегтярьова І. Б. Економічні та фінансові інструменти забезпечення сталого регіонального розвитку: досвід ЄС / І. Б. Дегтярьова, О. І. Мельник, Я. В. Романченко // Mechanism of Economic Regulation. – 2014. – № 3. – С.18-27.
2. Порядок дений на XXI век [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/conferen/wssd/agenda21/>
3. EU budget 2014. Financial report. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/budget/financialreport/2014/lib/financial_report_2014_en.pdf
4. Финансирование научных проектов в странах ЕС [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/13016.2.1.002.pdf.
5. Кошельна В. М. Інноваційні підходи та інструментарій управління ресурсно-іміджевим потенціалом будівельної організації / В. М. Кошельна // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 23(1). – С. 13-18.

УДК 621.314

Петренко А.М. – старший викладач кафедри електротехнічних систем
Мельник І.В. – провідний фахівець НДІ

Черкаський державний технологічний університет

**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ СИЛОВИХ
ТРАНСФОРМАТОРІВ**

Енергоефективність та енергозбереження на сьогоднішній день є одними із найважливіших пріоритетів соціально-економічного розвитку в глобальному, національному та регіональному вимірах. Ефективна реалізація відповідної політики за цими напрямками дозволяє, в значному ступені, вирішувати як наявні гострі проблеми глобального масштабу (обмеженість запасів паливно-енергетичних ресурсів, зростаючий негативний вплив використання енергії на оточуюче природне середовище і пов'язані з цим кліматичні зміни), національного масштабу (досягнення відповідного рівня енергетичної безпеки та енергетичної незалежності, високого рівня конкурентоспроможності національної економіки тощо), так і проблеми регіонального розвитку (досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку, в тому числі, і за еколого-соціальними складовими, сталого економічного зростання).

На практичну значимість важливості політики енергозбереження розвинуті країни світу звернули увагу ще в 70-х роках. Саме з того періоду

вони запроваджують політику та програми з підвищення енергоефективності. Успішна реалізація такої політики та програм забезпечується і за рахунок широкого втілення методів та практик. Досвід реалізації політики, спрямованої на підвищення енергоефективності, засвідчує про те, що для досягнення найкращих результатів вона повинна бути інтегрована в інших напрямках економічної та соціальної політики – починаючи від розвитку промисловості й закінчуючи транспортом, житлово-комунальним господарством і оточуючим середовищем – тобто, майже всі сфери діяльності держави.

Проблема підвищення рівня енергетичної ефективності не є новою для України загалом і для кожного її регіону зокрема. Але результати широкої діяльності різних органів влади у сфері енергетичної ефективності або скоріше декларування й популяризація цієї діяльності, аж ніяк не давали суттєвого результату. Країна й надалі залишається надзвичайно енерговитратною, від чого страждає конкурентоздатність української продукції, зменшуються можливості забезпечення енергетичної залежності, залишаються неякісними енергетичні послуги населенню.

Основною умовою сталого розвитку в Україні є стабільне забезпечення регіонів електричною енергією,

Шляхи її отримання є різні – від традиційних існуючих систем електропостачання до альтернативних (нетрадиційних) джерел енергії.

Останні потребують значно більших капіталовкладень. Тому одним із способів підвищення ефективності роботи системи електропостачання є вдосконалення роботи силових трансформаторів, які для неї є джерелом електричної енергії.

В Україні, на сьогодні, знаходиться в експлуатації 197 360 трансформаторів. Проведеним аналізом технічного стану і характеристик трансформаторів потужністю 25-2500 кВА і напругою до 35 кВ (за даними ПАТ «Укрелектроапарат») встановлено, що 75% із них було виготовлено ще у 1970-1980 роках.

Тому зрозуміло, що термін експлуатації яких 20 і більше років морально застарілі і мають завищенні втрати потужності (холостого ходу і короткого замикання).

Застосування сучасних високоякісних електротехнічних матеріалів дозволяє знизити зазначені втрати потужності в порівнянні з трансформаторами виготовленими в 1970-х роках.

Несиметричне навантаження фаз одна з головних причин зростання втрат електроенергії в силових трансформаторах. Вона позначається й у зниженні якості електроенергії постачаємої споживачам, що живиться від цих трансформаторів. Підвищенню якості вихідних напруг розподільних трансформаторів при різних режимах їх роботи, а також, вирішення цього завдання з мінімальними витратами є актуальним для ефективного

використання електричної енергії на всіх рівнях, що є однією з складових сталого розвитку будь-якого регіону України.

Силові трансформатори типів ТМН, ТМГ і ТМ належать до найбільш уживаних у народному господарстві і забезпечують електроенергією населення держави. Вони працюють цілодобово, за виключенням часу на аварійні відключення і профілактичні роботи. В сучасних умовах спостерігається певний дефіцит електроенергії для народного господарства. Тому забезпечення електроенергією повинно бути надійним і економічним. З різних варіантів досягнення заданого рівня технічної готовності силових трансформаторів необхідно обрати найбільш економічний. У наукових роботах дослідження силових трансформаторів спостерігається відносно рідко.

Експлуатація таких силових трансформаторів пов'язана з певними економічними витратами, які залежать від часу їх роботи, кількості і характеру відмов, періодичності і тривалості проведення профілактичних робіт, якості вбудованих систем контролю, закупівельної вартості виробів.

У чотирипровідних електричних мережах 0,4 кВ України, в основному, використовуються трансформатори зі схемою з'єднання обмоток «зірка-зірка-нуль» (Y/Y_N). Однак ці найдешевші у виготовленні, трансформатори в експлуатації економічні лише при симетричному навантаженні фаз. Реально ж у мережах з великою питомою вагою однофазних навантажень рівномірність їх підключення в часі пофазно порушується і втрати електричної енергії в таких трансформаторах і лініях різко зростають. Краща ситуація при застосуванні трансформаторів зі схемою «зірка-зигзаг-нуль» (Y/Z_N), але вони значно дорожчі.

Втрати короткого замикання R_k трансформатора зі схемою «зірка-зірка-нуль» (Y/Y_N) залежать від величини струму в нульовому проводі і з його збільшенням різко зростають. Це зростання обумовлене появою потоків нульової послідовності (F_0) в магнітних системах трифазних трансформаторів Y/Y_N , створюваних струмами небалансу $I_{нб}$, які протікають в нульовому проводі мережі. Потоки нульової послідовності (F_0) носять характер потоків розсіювання, аналогічних потокам короткого замикання $F_{кз}$, але за величиною вони значно більші, про що, зокрема, дозволяють судити співвідношення повних опорів Z_0 і $Z_{кз}$. Експериментальні дані показують, що Z_0 більше $Z_{кз}$ в 5 – 8 разів, а для деяких конструкцій трансформаторів - в 12 і більше разів.

Звідси неминучим наслідком нерівномірності навантаження фаз в мережах з трансформаторами Y/Y_N є різке спотворення системи фазних напруг (на практиці це називають зміщенням нульової точки). Як результат збільшення втрат і в лініях 0.4 кВ. Спотворення фазних напруг в реальних умовах експлуатації нерідко викликає їх відхилення, вже на низьковольтних вводах трансформатора значно перевищує норми ДСТУ. Наприкінці ліній, за даними досліджень, це відхилення напруг приблизно в

два рази більше. При зазначеній якості живлення споживачів підвищення в них рівня втрат електроенергії та відмов у роботі цілком природно. На жаль, до теперішнього часу цілеспрямованих робіт з даних питань проводилося недостатньо, хоча, як показує практика, економічна втрата від спотворення напруг у споживачів величезна. Завищення встановленої потужності трансформаторів Y/Y_H понад необхідної з розрахунку (для пониження несиметрії напруги) дає незначний ефект, але разом з тим при цьому різко підвищується рівень втрат електроенергії в мережі. Крім того, струми нульової послідовності при несиметрії навантаження в магнітній системі трансформатора Y/Y_H створюють потоки нульової послідовності, які, замикаючись через його бак, дно, кришку, розігрівають їх, погіршуючи охолодження активної частини. Це підвищує температуру ізоляції обмоток понад норму, і трансформатор, при сумарному навантаженні нижче номінальної, виявляється перевантаженим. Такий стан об'єктивно викликає необхідність збільшення номінальної потужності трансформатора на одну, а інший раз на два щаблі більше розрахункової з усіма витікаючими наслідками.

Для усунення зазначених недоліків розроблено спеціальний симетрируючий пристрій (СП), який вбудовується в трансформатор зі схемою Y/Y_H .

Симетрируючий пристрій являє собою окрему обмотку, накладену в вигляді бандажа поверх обмоток високої напруги трансформатора зі схемою, з'єднання обмоток Y/Y_H . Обмотка симетрируючого пристрою розрахована на тривале протікання номінального струму трансформатора, тобто на повне номінальне однофазне навантаження.

Обмотка симетричного пристрою включена у розтин нульового проводу трансформатора Y/Y_H з розрахунку на те, що за несиметричного навантаження і появи струму в нульовому проводі створювані в магнітопроводі потоки нульової послідовності в робочих обмотках F_{op} трансформатора Y/Y_H повністю компенсуються протилежно спрямованими потоками нульової послідовності F_{op} від симетрируючого пристрою. Тим самим, в кінцевому рахунку, запобігається перекіс фазних напруг.

Може виникнути побоювання, що при протіканні значного струму нульової послідовності через додаткову обмотку, включену в нейтраль сторони низької напруги (НН), виникне значна напруга на нейтралі НН та, як наслідок, підвищення напруги на фазах. Розрахунки й експерименти показали, що напруга на обмотці компенсаційних витків трансформатора з симетрируючим пристроєм при струмі в нульовому проводі, рівному номінальному, досягає величини номінальної фазної напруги і врівноважує на нейтралі обмоток низької напруги електрорушійну силу нульової послідовності від робочих обмоток до нульового значення. Звичайно, за умови правильного узгодження витків робочих обмоток та компенсаційних.

Розроблена конструкція значно знижує опір нульової послідовності силового трансформатора. Це означає істотне збільшення струмів однофазного короткого замикання і є одною з переваг трансформаторів Y/Y_n з СП, тому що забезпечує легке і надійне налагоджування релейного захисту та його чітку роботу при КЗ. Крім того, руйнівний вплив збільшеного струму однофазного КЗ на обмотки трансформатора Y/Y_n з СП значно нижче, ніж від струму КЗ при відсутності компенсаційної обмотки, так як потужний несиметричний руйнуючий потік нульовий послідовне повністю компенсується.

Література:

1. Волков Л.И. Управление эксплуатацией летательных аппаратов / Л.И. Волков. – М.: Высшая школа, 1981. – 368 с.
2. Герцбах И.Б. Модели профилактики / И.Б. Герцбах – М.: Советское радио, 1969. – 216 с.
3. Державний стандарт України ДСТУ 3433-96.
4. Мірненко В. І. Вплив параметрів експлуатації на ефективність зберігання механічних виробів для дифузійно-монотонного закону розподілу їх відмов / В. І. Мірненко, С. О. Пустовий, П. М. Яблонський, В. П. Диптан // Harvard Journal of Fundamental and Applied Studies – №1(7). – 2015. – С. 531-538.
5. Мірненко В. І. Порівняння ефективності технічного обслуговування виробів авіаційної техніки, що експлуатуються затехнічним станом, для моделей дифузійно-монотонного і дифузійно-немонотонного розподілів відмов / В. І. Мірненко, С. О. Пустовий, П. М. Яблонський, О. В. Авраменко // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони – № 2 – (23)/2015– С. 88-93.
6. Петренко А. М. Дифузійно-немонотонний розподіл часу безвідмовної роботи як найбільш адекватний закон для електричних установок // Зб. наук. пр. «Вісник ЧДТУ». – Черкаси.: ЧДТУ – 2013. – №2. – С.77-83.

УДК 338.22

Турбіна О. І. – к.е.н., доцент кафедри екологічного менеджменту

Донецький державний університет управління м. Маріуполь

ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В останні роки питання реалізації політики енергозбереження та підвищення енергоефективності в Україні набули особливої актуальності і безпосередньо пов'язані з енергобезпекою країни. Невід'ємною

передумовою успішного здійснення процесів структурно-інноваційної перебудови економіки України є невідкладна необхідність мобілізації усіх резервів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності вітчизняних підприємств. Особливе місце серед таких резервів посідає використання наявних можливостей ресурсозбереження, дбайливого та економного використання ресурсів.

В даний час проблема ресурсозбереження, особливо, енергозбереження, для всіх залізничних підприємств вимагає негайного вирішення, оскільки швидко ростуть ціни на електроенергію, воду, газ, сировину та матеріали.

Аналіз рівня та динаміки розвитку промислових підприємств України свідчить про більш ніж трьох кратно відставання темпів розвитку вітчизняних підприємств від їхніх аналогів у ЄС і інших міжнародних інтеграційних об'єднаннях і країнах.

Сучасне суспільство споживає більше енергії, що пов'язано із зростанням чисельності жителів Землі, модернізацією оснащеності їх жител, а також з нарощуванням обсягів промислового виробництва. В той же час через обмеженість запасів не поновлюваних енергетичних ресурсів (нафти, вугілля і газу) людство вимушене поступово переходити до розробки найменш доступних з них, що позначається на вартості видобутку, а в результаті - на тарифах для кінцевих споживачів.

Найпоширенішим джерелом енергії в Україні є горючі корисні копалини – нафта, газ, кам'яне вугілля, торф. Спалюючи їх на теплових електростанціях, у двигунах внутрішнього згорання автомобілів, тракторів, суден, тепловозів, літаків, отримують енергію. Недоліком цього способу добування енергії є також забруднення навколишнього середовища – в атмосферу потрапляє багато шкідливих речовин. До того ж запаси нафти, газу, вугілля не безмежні. І спалювати їх лише для одержання енергії економічно не вигідно, бо з них ще виготовляють тисячі цінних речовин і матеріалів.

Існуючі трактування сутності ресурсозбереження мають певну обмеженість тому, що віддають перевагу тому чи іншому його аспекту, не розглядаючи ресурсозбереження як складну, комплексну економічну категорію [1].

Узагальнення підходів до змісту ресурсозбереження дозволяє зробити висновок, що більшість авторів наголошують на раціональному використанні різних видів ресурсів задля отримання економічного ефекту (результату), що полягає у зменшенні витрат виробництва і, як наслідок, підвищення прибутковості діяльності. Лише в окремих випадках наголос робиться на зменшенні навантаження на навколишнє середовище.

Оскільки в сучасних умовах господарювання власники підприємств не зацікавлені у проведенні ресурсозберігаючих заходів без економічного

ефекту, значне місце відводиться ресурсозбереженню, що має на меті отримання синергетичного економіко-екологічного ефекту.

Таким чином, ресурсозбереження виступає умовою забезпечення результативної та ефективної діяльності підприємства з урахуванням екологічних вимог та стандартів виробництва.

До найактуальніших проблем сучасного суспільства належить організація раціонального енергоспоживання з мінімальним негативним впливом на навколишнє середовище, обачливим використанням енергетичних ресурсів за розумного та достатнього задоволення технологічних і побутових потреб громадян у всіх видах і формах енергії. Проблема високого рівня енергоспоживання та необхідність підвищення енергоефективності у муніципальній сфері є актуальною для України. Питання енергоефективності з часом набуває все більшої актуальності, оскільки розглядається як один із основних елементів загальної енергетичної політики держави.

Однією із проблем є висока енергоємність ВВП України. Вона зумовлена структурними дисбалансами національного виробництва, адже в структурі промислового виробництва переважають енергоємні види економічної діяльності: машинобудування, хімічна промисловість. Україна експортує сировину та напівфабрикати, а імпортує переважно готову продукцію, втрачаючи при цьому природну непоновлювану ренту і фінансуючи за рахунок власних природних ресурсів економічне зростання інших країн.

Споживання енергії на душу населення України становить 6,7 т.у.п, це у 3 рази більше споживання енергії на душу населення Світу та у 1,5 рази перевищує показники Данії та Японії. Позитивні показники споживання енергії на душу населення по відношенню до мінімуму та до світу у країнах: Данія, Японія, Великобританія, Німеччина, Франція. Необхідно підкреслити, що споживання енергії на душу населення у США по відношенню до мінімуму удвічі більше.

Причиною високої енергоємності є надмірне споживання в галузях економіки енергетичних ресурсів на виробництво одиниці продукції, що зумовлює відповідне зростання імпорту вуглеводнів в Україну.

Висока енергоємність ВВП в Україні є наслідком істотного технологічного відставання у більшості галузей економіки і житлово-комунальній сфері, незадовільної галузевої структури національної економіки.

Енергетика є однією з найбільш важливих проблем, що стоять перед міжнародним співтовариством. Досвід провідних компаній і передових країн вказує на те, що одним з ключових заходів з підвищення енергоефективності є впровадження систем енергетичного менеджменту.

Енергоменеджмент – це сукупність знань, принципів, засобів і форм управління енергозбереженням в цілях зниження витрат на енергетичні

ресурси, який дозволяє без додаткових фінансових витрат досягти значної економії ресурсів і зменшити негативні наслідки у разі поганої роботи опалювальних систем в будівлях. Основна мета енергоменеджменту – забезпечення найефективніших шляхів реалізації політики енергозбереження промислового підприємства на окремих етапах його розвитку.

Процес стандартизації енергоменеджменту вийшов на глобальний рівень. Підтвердження тому – випуск в 2011 році міжнародного стандарту ISO 50001:2011. ISO 50001 – міжнародний стандарт, створений Міжнародною організацією по стандартизації для управління енергосистемами, який визначає вимоги для встановлення, впровадження, супроводу та поліпшення системи енергоменеджмента, мета якої – дозволити організації слідувати системного підходу в досягненні послідовного поліпшення енергосистеми, включаючи енергоефективність, енергобезпеку і енергоспоживання.

Міжнародний стандарт ISO 50001:2011 є фундаментом для побудови ефективного енергетичного менеджменту в організації. Мета стандарту – надати організаціям керівництво по оптимізації процесу споживання енергоресурсів і системного управління цим процесом. Побудова ефективною системи енергоменеджмента є найсильнішим інструментом для зниження витрат.

Таким чином, впровадження СЕМ вимагає насамперед системного підходу головним чином до методів енергозбереження. У довгостроковій перспективі це веде до істотної економії енергетичних ресурсів, скорочення безлічі витрат і підвищення ефективності процесів. На макрорівні це сприяє поліпшенню ситуації по відношенню до навколишнього середовища.

Проблеми енергозбереження існують у більшості регіонах України і особливо гостро в регіонах, які є енергозатратними. Вітчизняні енергогенеруючі та передавальні потужності давно відпрацювали свій ресурс, уряд визнав навіть у власній «Енергетичній стратегії». За прогнозами чиновників, ресурсу в тому вигляді в якому він є сьогодні має вистачити на сім років [1].

Що стосується Донецької області, то вона посідає одне з перших місць в Україні не тільки з виробництва валового внутрішнього продукту, основних видів продукції вугільної, металургійної і машинобудівної галузей, але і споживання енергоресурсів. 28,5% споживання тільки теплової енергії в Україні припадає саме на Донецьку область. Це обумовлено недосконалою структурою промислового виробництва зі значним питомою вагою застарілих енерговитратних технологій, високим рівнем фізичного і морального зносу основних виробничих фондів промислових підприємств. Витрати енергоресурсів на виробництво основних видів енергоємної продукції тут в 2-10 разів вище, ніж у

розвинених країнах світу [2]. У зв'язку з постійним подорожчанням енергоресурсів, проблема енергозбереження набуває все більшого значення.

Для підвищення енергоефективності треба впровадити систему енергоменеджмента через наступні заходи:

1. Зниження витрат.

Зростання витрат на енергію зменшує валовий дохід - це справедливо майже для кожної компанії, де існує можливість знизити енерговитрати. Впровадження СЕМ дозволить уникнути до 10% витрат на енергію вже в перші роки шляхом систематичного виявлення слабких точок в енергоспоживанні і прийняття базових заходів.

2. Захист навколишнього середовища. Зміна клімату вже стало однією з основних причин природних катастроф, через повені і посухи. Наслідки постійного підвищення температури на планеті можуть бути руйнівними: затоплення прибережних районів і територій низьких островів, зростаюче опустелювання, танення льодовиків і т.д. Зміна клімату відбувається в глобальному масштабі, але заходи з охорони клімату повинні здійснюватися локально. Ефективність енергетичного менеджменту є важливою умовою глобальної діяльності людей щодо скорочення емісії парникових газів.

3. Ефективне господарювання. Ефективне використання ресурсів у всіх сферах, і особливо в енергетиці, одна з найбільш обговорюваних тем. Запаси копалин видів палива обмежені. Ті, хто продовжує покладатися виключно на такий вид палива, не піклується про своє майбутнє. Ефективний енергетичний менеджмент, нові енергетичні концепції та інноваційні технології в енергетиці є ключем до успішного перебування на ринку в майбутні роки і десятиліття.

4. Поліпшення престижу компанії в очах громадськості. Впровадження системи енергоменеджмента є для громадськості показником, що характеризує відношення компанії до питання енергоефективності і, отже, робить внесок у захист навколишнього середовища.

Таким чином, енерго- і ресурсозбереження на основі сучасних науково-технічних досягнень є одним з основних довготривалих напрямків світової економічної політики, та повинне повною мірою бути реалізовано в нашій країні.

Література:

1. Тарнавський В. Ресурсозбереження в умовах кризи / В. Тарнавський // Електронний журнал енергосервісної компанії. – 2012. – №8.

2. Гальчинський А. С. Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004 – 2015 роки: [Монографія] / Гальчинський А. С., Геєць В. М. – Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

**СЕКЦІЯ 5.
ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

УДК 330.341 : 504.06

Білокурський Р.Р. – к.е.н., доцент, декан економічного факультету

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ І
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК**

В системі соціально-економічного розвитку країни важливе місце посідає державне регулювання еколого-економічного розвитку. Еколого-економічний розвиток як динамічний процес змін характеризується різними етапами. В окремих періодах цільова екологізація може забезпечити балансування екологічних та економічних інтересів, в інші ж періоди можливе ігнорування проблем навколишнього середовища, що безумовно призводить до екологічних криз і навіть катастроф. Тому дані поняття є актуальними в контексті формулювання теоретичних основ вивчення еколого-економічного розвитку, зокрема через призму його державного регулювання.

Основними напрямками державного регулювання еколого-економічного розвитку є:

- пріоритет державної власності на всі види природних ресурсів;
- економічні інструменти забезпечення охорони довкілля, що включають податки, мита, штрафи, дотації, екологічне страхування;
- нормативно-правове регулювання в екологічному контексті;
- державний моніторинг стану довкілля.

Система державного регулювання еколого-економічного розвитку реалізується через призму механізмів як інструментів впливу, які можуть бути поділені на:

- фінансово-економічні (створення відповідного ринкового середовища з балансуванням екологічних та економічних інтересів);
- нормативно-правові (законодавче регламентування пріоритетів, процедур регулювання еколого-економічного розвитку);
- адміністративні (дозвільне та контролююче регулювання процесів еколого-економічного розвитку);
- інформаційні (створення відповідного соціокультурного середовища з балансуванням екологічних та економічних інтересів).

Фінансово-економічний механізм регулювання відносин у сфері природокористування покликаний виконати такі основні завдання: забезпечити ефективне використання природних благ для задоволення виробничих та невиробничих потреб суспільства, з реалізацією гарантій ресурсно-екологічної безпеки і довготривалого відтворення цих благ; використати для цього всі можливі джерела формування дохідної частини бюджетів різних рівнів (державного, регіональних і муніципальних) з переважанням активізації регіональної політики раціоналізації природокористування та досягнення ресурсно-екологічної безпеки соціально-економічного розвитку [1, с. 40].

Зазначимо, вдосконалення ефективно діючого фінансово-економічного механізму збалансованого природокористування та природоохоронної діяльності є одним із пріоритетних напрямків і має бути спрямований на вирішення наступних завдань:

- формування та удосконалення стабільних джерел фінансування природоохоронних заходів;

- розробка цілісного організаційно-економічного механізму раціонального природокористування, який би поєднував систему бюджетного фінансування, систему платежів за використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища;

- удосконалення бюджетного фінансування у сфері природокористування, зокрема через проведення ефективної податково-бюджетної політики [2, с. 22].

– Оцінка впливу екологічного законодавства на сферу бізнесу та підприємницької діяльності дає підстави зробити висновок, що у світі існують три типи механізмів екологізації виробництва:

- м'який механізм, що ставить рухливі екологічні рамки для економічного розвитку. Він спрямований на пом'якшення наслідків небезпечних ситуацій, катастроф та на здійснення стабілізаційних та компенсаційних заходів.

- стимулюючий механізм, що використовує економічні важелі та формує екологічні орієнтири та пріоритети у товаровиробників;

- жорсткий механізм екологізації передбачає застосування прямих заходів державного регулювання (ліцензування, штрафи та ін.). Найбільш радикальним заходом може стати закриття екологічно брудного виробництва [3, с. 22].

В подальших дослідженнях необхідно визначити та конкретизувати види механізмів державного регулювання еколого-економічного розвитку країни з виявленням практичних особливостей їх реалізації в Україні та запропонувати основні класифікаційні підходи до розподілу механізмів – за характером, обов'язковістю, ресурсним спрямуванням, темпологічністю, функціональним навантаженням, масштабами реалізації.

Література:

1. Галиця І. Інновації у контексті економіко-екологічних процесів / І. Галиця // Вісник НАН України. – 2004. – № 3. – С. 10–23.
2. Дребот О. І. Елементи економічного механізму збалансованого природокористування / Дребот О. І., Гадзало А. Я. // International Scientific-Practical Conference Economic Development Strategy in Terms of European Integration: Conference Proceedings, May 27, 2016. Kaunas: Baltija Publishing. – P. 223 – 225.
3. Біла С. О. Державне регулювання екологізації виробництва в Україні: реалії та перспективи / С. О. Біла // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія : Економічна. Випуск 33. – Донецьк, ДонНТУ, 2008. – С. 19 – 25.

УДК 541.183:541.241.5

**Голуб Є.О. – викладач,
Голуб Н.П. – к.х.н., доцент,
Гомонай В.І. – д.х.н., професор,
Козьма А.А. – к.х.н., доцент**

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

**ПРИРОДНИЙ ЦЕОЛІТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ КАТАЛІЗАТОР
ДВИГУНІВ ВНУТРІШНЬОГО ЗГОРЯННЯ**

В останні десятиліття здійснюється активний пошук нових альтернативних видів енергоресурсів. Це обумовлено як різким зменшенням світових запасів нафти при сучасних темпах споживання, так і екологічною безпекою в світі щодо зниження шкідливих викидів та, як наслідок, постійним зростанням вимог до екологічних характеристик моторних масел, одержаних з нафтопродуктів [1]. Тому більш оптимальним джерелом стає природний газ, який успішно перетворюється з альтернативної на основну вуглеводневу сировину в різних галузях промисловості. Зараз природний газ в Україні розглядається як найбільш перспективне екологічне паливо для автотранспорту, а заміна рідких моторних палив на природний газ пропонується як один з ефективних заходів захисту довкілля. Проте автомобілі, які не містять каталізатори знешкодження отруйних речовин та в яких порушена система подачі суміші стали джерелом викидів шкідливих забруднювачів атмосферного повітря, зокрема, формальдегіду та СО. Тому проблема пошуку нових ефективних і дешевих каталізаторів для двигунів внутрішнього згоряння при використанні газоподібного палива для повного доокиснення

компонентів природного газу до вуглекислого газу та води, а також захисту навколишнього середовища й вирішення проблем газо- та нафтопереробки на сьогодні є особливо актуальною.

Тому метою даної роботи було дослідити природний цеоліт як каталізатор в реакціях глибокого окиснення компонентів природного газу: C_1 - C_4 -вуглеводнів.

В якості цеолітного каталізатора використовували природний клиноптилоліт Сокирницького родовища (Закарпаття), який володіє унікальними адсорбційними, іонообмінними та фізико-хімічними властивостями. З метою дослідження його стійкості та впливу процесу термообробки на процес формування структури твердої фази, відмитий й висушений при кімнатній температурі природний клиноптилоліт піддавали термообробці при різних температурах (від 273К до 973 К). Властивості одержаних зразків клиноптилоліту вивчали за допомогою сучасних методів фізико-хімічного аналізу: РФА, ДТА, ІЧ-спектроскопії, хімічного аналізу. Вимірювання величини питомої поверхні та кислотності зразків здійснювали при відповідних температурах прожарювання.

Каталітичні властивості природного клиноптилоліту вивчали в реакціях глибокого окиснення компонентів природного газу: метану, етану, пропану та н-бутану на проточній установці у кварцевому реакторі, доповненому гартуючим пристроєм в стаціонарних умовах каталізу. Розмір зерен каталізатора становив 1–3 мм. Аналіз вихідної газової суміші та продуктів реакції здійснювали хроматографічним і хімічними методами. Вплив температури на кінетику перетворення C_1 - C_4 -вуглеводнів досліджували в інтервалі $T=473$ – 973 К, час контактування змінювали в межах 0,3–31,1 с.

Одержані експериментальні дані свідчать, що природний сокирницький клиноптилоліт є кристалічним алюмосилікатом, який має регулярну структуру кремнеалюмокисневого каркасу з наявними в різних позиціях обмінними катіонами. Його хімічний склад становить (мас. %): Na_2O – 0,4; CaO – 2,6; MgO – 1,2; Fe_2O_3 – 1,3; Al_2O_3 – 12,6; SiO_2 – 70. Результати фізико-хімічного аналізу підтверджують його велику хімічну та термічну стійкість, наявність активних кислотних центрів різної сили, велику розвинуту поверхню. Це дає змогу використовувати природний сокирницький клиноптилоліт в якості ефективного каталізатора глибокого окиснення н-алканів

Дослідження каталітичних властивостей цеоліту в реакціях глибокого перетворення C_1 - C_4 -вуглеводнів молекулярним киснем підтвердило вплив різних факторів (температури, часу контактування, складу вихідної газової суміші, розміру зерен каталізатора тощо) на природу, кінетику та механізм утворення різних продуктів. Одержані результати свідчать, що гомогенна складова не ускладнює даний процес до 823 К. Зокрема, для етану дослідження впливу температурного фактору на кінетику окиснення

здійснювали в інтервалі температур 473–973 К при часі контактування 2,25 с, склад вихідної газової суміші $[C_2H_6]:[O_2]=1:1$. Встановлено, що інтенсивний розвиток процес окиснення етану на природному сокирницькому клиноптилоліті набуває вже при 623 К. При цьому він спрямовує процес перетворення етану практично до CO_2 . Дослідження впливу часу контактування в інтервалі 0,3-2,25 с при оптимальній температурі 773 К свідчить, що максимальна концентрація діоксиду карбону досягається при часі контактування 1,5 с і температурі 773 К. При цьому селективність по CO_2 на даному каталізаторі становить 89%, а конверсія етану досягає 99%. Таким чином природний сокирницький клиноптилоліт, як і у випадку окиснення інших досліджених компонентів природного газу: метану, пропану та н-бутану, спрямовує процес перетворення етану в напрямку глибокого окиснення до вуглекислого газу та води. Це обумовлено наявністю сильних кислотних активних центрів на поверхні природного сокирницького клиноптилоліту, які й сприяють глибокому перетворенню C_1 - C_4 -вуглеводнів. Отже, закарпатський природний клиноптилоліт Сокирницького родовища може бути використаний в екологічному каталізі як ефективний і дешевий каталізатор повного доокиснення відпрацьованих газів двигунів внутрішнього згоряння, які працюють, в якості пального, на природному газі.

Література:

1. Ковтун Г.О. Альтернативні моторні палива / Вісн. НАН України. – 2005, №2. – С.19 – 26.

УДК 378.013:504

**Ключка С.І. – к. педагог.н., доцент
Жицька Л.І., – к.б.н., доцент, доцент кафедри екології**

Черкаський державний технологічний університет

ПРИРОДООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Одним з найважливіших викликів сьогодення є збереження довкілля. Різке зростання екологічних проблем є на часі більшості країн світу. Такий розвиток подій зумовлений рівнем науково-технічного прогресу та стрімким збільшенням населення на земній кулі. Це в свою чергу супроводжується виникненням великих міст, міських агломерацій і технополісів, з якими не властивими природному середовищу, так званої техносфери, що вимагає залучення у виробництво додаткової кількості ресурсів.

З метою запобігання подальших екологічних ризиків, міжнародна спільнота долучилась до активного пошуку шляхів подолання негативного впливу людської діяльності на біосферу. Один з таких підходів відобразився у формі концепції сталого розвитку, де чітко прослідковується головна ідея: розвиток суспільства має відбуватися за умови збереження природи. Основними принципами сталого розвитку є: повага і турбота до всіх живих угруповань; поліпшення якості людського життя, збереження життєздатності та біорізноманіття Землі, забезпечення сталого використання відновлюваних ресурсів, мінімізація виснаження невідновлюваних ресурсів, зміна індивідуальних позицій і діяльності.

Таким чином, для дотримання принципів концепції сталого розвитку, її реалізації, необхідно розпочати саме з індивідуального рівня.

Виходячи з вищесказаного, метою дослідження є визначення природоохоронної діяльності, як необхідної передумови концепції сталого розвитку.

Індикатором діяльності людини в оточуючому середовищі виступає сукупність моральних якостей особистості і це засвідчує український педагог Г.Ващенко, який констатує, що зміст і форма норм поведінки людини залежать від світогляду, рівня культурного розвитку, занять людини та моральних установок [1, с. 34]. Однак, поведінка індивіда по відношенню до навколишнього середовища скеровується низкою потреб, як стимулу до дії, які мають бути екологічно спрямовані.

Досліджуючи сутність екологічних потреб, ряд авторів вважають, що це, насамперед, суспільні потреби, оскільки визначаються вони завданнями оптимізації відносин природи і суспільства в цілому [2, с. 59]. На думку інших екологічні потреби є результатом людських потреб, які призводять до зміни умов життя [3, с. 19]. Як видно з вищесказаного, можна констатувати, що біологічний компонент є центральною складовою екологічної потреби, що є основою життя.

Поведінка людини в навколишньому середовищі (природному й соціальному) характеризується складною системою й впроваджується цілою групою установок, таких як установка практичної поведінки, установка теоретичної поведінки чи пізнання, соціальна установка, установка реалізації психофізичних сил і установка творчості [4, с. 98]. Виходячи з таких установок вказаних типів, можна охарактеризувати суттєві аспекти поведінки людини, що детермінуються відповідними знаннями.

Поглиблення екологічних знань у процесі соціально-екологічної діяльності слугує міцним підґрунтям формування переконань, гарантією розумного ставлення людей до природи. З цього випливає, що природоохоронна діяльність має забезпечити формування системи знань, ціннісного ставлення до навколишнього та слугувати засобом реалізації вчинково-поведінкових програм. Водночас, саме така діяльність виступає

центральним елементом екологічної культури і є показником її рівня. Природоохоронна діяльність має бути спрямована на досягнення гармонійних відносин у системі взаємозв'язків «людина – природа», сприяти розширенню й активізації ресурсозберігаючої діяльності громадян, бути культурно організованою.

Гармонійний розвиток відносин людини і природи можливий за умови формування відповідних ціннісних орієнтацій особистості. На думку І.Беха, пріоритетність для розвитку суспільства духовних цінностей, можлива за умови, що людина сповна оволоділа культурно-духовними надбаннями як регуляторами своєї життєдіяльності. Система особистісних цінностей виступає адекватним індикатором розвиненої особистості. Звідси, розвиненою особистістю може вважатися та, яка досягла найвищого рівня духовного освоєння навколишнього світу [5, с. 28].

Виховання людини, формування її особистості відбуваються завдяки виробленню необхідної системи установок відповідних дійсності й соціуму, що є підґрунтям для здійснення предметної та соціальної діяльності. Таким чином можна констатувати, що одним з провідних завдань природоохоронної діяльності є вироблення в людини позитивного відношення до світу природних явищ і речей, які її оточують, закріпити потрібні для цього правильні і корисні знання та навички. Реалізація завдання відбувається шляхом закріплення відповідних установок, що виступають підґрунтям екологічно мотивованої поведінки.

Природоохоронна діяльність реалізується за наявності відповідних якостей індивіда, якими володіє екологічно грамотна особистість. Звідси, раціональне користування природними ресурсами, збереження довкілля, прогнозування наслідків впливу будь-якої діяльності, моніторинг стану навколишнього середовища з подальшим його відновленням та збереженням, що забезпечується завдяки втручанням екологічно компетентних фахівців. Водночас, становлення екологічно обізнаної особистості відбувається під час навчально-виховного процесу, одним з потужних засобів якого виступає природоохоронна діяльність.

В нашому розумінні «природоохоронна діяльність» передбачає активне пізнання закономірностей навколишнього світу, має мету, засоби, результат і сам процес реалізації поставленого завдання, сформовану мотивацію до перетворення природного середовища в бік його покращення, підвищення своєї професійної кваліфікації з обов'язковим екологічним змістом, формування ціннісного відношення до природи та реалізації принципів концепції сталого розвитку.

У зв'язку з цим більш детального вивчення потребує проблема формування екологічної компетентності студентів саме засобами природоохоронної діяльності. Оскільки, природоохоронну діяльність розуміємо як єдину систему заходів, спрямовану на формування тих якостей людини, які необхідні для гармонійних відносин суспільства та природи, то в

зв'язку з цим з'являється необхідність реалізації природоохоронної діяльності через відповідні форми організації навчально-виховного процесу.

Література:

1. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Г. Г. Ващенко. – Полтава : Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. – 191 с.
2. Ясвин В. А. Психолого-педагогические основы формирования субъективного отношения к природе : дисс. д-ра психолог. наук : 19.00.07 / В. А. Ясвин. – М., 1998. – 547 с.
3. Альшаєва О. М. Нерозривність навчання та виховання / О. М. Альшаєва, Н. С. Рибаківа // Виховний процес у технічному вузі : проблеми та рішення : матеріали Всеукраїнської методичної конференції / Донбаський гірничо-металургійний інститут. – Алчевськ : ДГМІ, 2001. – С. 40.
4. Нечепоренко Л. С. Методологія і ідеологія онтоінвайронментальної педагогіки (педагогіка гармонізації і злагоди особистості з довкіллям) / Л. С. Нечепоренко ; Харків нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ, 2003. – 208 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості : в 2-х кн. : навч.-метод. видання / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – 280 с.

УДК 316:504.03

**Кожем'якіна О.М. – к.філос.н., доцент,
доцент кафедри філософських і політичних наук**

Черкаський державний технологічний університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ СОЦІОЕКОЛОГІЇ

Морально-ціннісні зрушення сучасної доби, пов'язані зі становленням нових, постматеріалістичних цінностей, зумовлюють формування нового інституційного середовища зі зміненою конфігурацією цінностей, серед яких на перший план виходять цінності громадянського суспільства та екології: свобода, справедливість, солідарність, відповідальність тощо. Доба глобалізації особливо актуалізує саме проблематику етики справедливості, довіри та відповідальності, зорієнтованих на підтримку ідей збереження життя та довкілля, добробуту країни, якості життя, активності, самореалізації та самоорганізації тощо. Усвідомлення загрози екологічних проблем та дієві заходи щодо пошуку шляхів їх вирішення відображають логіку «емансипації людини» (в термінології Р. Інглхарта [1]), самореалізаційна динаміка якої відображається, зокрема,

в альтернативних рухах – екологічному, комунітарному, феміністському тощо.

Зазначені суперечності соціоприродного розвитку та його небезпечні для самого життя наслідки зумовили потребу у появі нової міждисциплінарної науки – соціоекології, що формується на стику технічних, природничих та гуманітарних наук. Соціоекологія зорієнтована перш за все на вивчення проблем взаємодії суспільства та навколишнього середовища з метою виявлення закономірностей їх злагодженого співіснування. В центрі уваги постає соціо-еко-культурне середовище, що потребує вироблення нових форм та способів взаємодій суспільства з навколишнім середовищем, активізуючи відповідні потребам часу орієнтири злагодженого співіснування соціо-еко-сфери. Окреслена проблематика чітко виявляє потребу у міждисциплінарному підході у визначенні цілей, цінностей та засобів людського спільно-світу, визначаючи формування еко-соціального простору людської культури та цивілізації сучасної доби, що зумовлює становлення еко-соціальної освіти, життєвої активності, обізнаності, політики тощо. Структурні блоки соціоекології складаються з економічних, медичних, географічних, біологічних, філософських, історичних, юридичних, технологічних, етичних, педагогічних аспектів тощо, демонструючи проникнення екологічної проблематики у всі сфери сучасного соціуму та виявляючи динаміку аксіологічних зрушень в напрямку пріоритетів збереження життя та забезпечення його якості.

В цілому соціоекологічна проблематика зосереджується навколо визначення закономірностей збалансованої взаємодії суспільства та природного і культурного середовища, що значно актуалізує необхідність формування глобальної екологічної свідомості та формулювання нових принципів забезпечення злагодженого функціонування людського суспільства у безпечному навколишньому середовищі.

Однією з ключових методологічних засад соціоекології є парадигма сталого розвитку, яка, розвиваючи ідеї ноосфергенезу, набуває поширення в якості еко-узгодженої переорієнтаційної стратегії глобальної взаємодії та глобальної відповідальності, що зумовлює етичне підґрунтя всіх аспектів еколого-соціо-економічного розвитку. Обрана стратегія сталого розвитку як нової системної організації партнерської взаємодії міжнародної спільноти постає в якості усвідомленого орієнтиру злагодженої рівноваги екологічних, економічних та соціальних цілей у розвитку світового співтовариства. Цілі сталого розвитку, спрямовані на формування суспільних відносин на основі відповідальності, справедливості, довіри, солідарності тощо, потребують формування нової етики як етики постіндустріальної доби, де центральною стає турбота про довкілля, про людей та їх право на здорове життя і повноцінний розвиток в гармонії з природою.

Потреба в збереженні життя зумовлює становлення гуманістичного виміру формування горизонту перспектив, де ключове місце займають принципи відповідальності за майбутнє, глобальної справедливості та довіри до життя, що визначають міру антропогенного впливу на природу заради збереження екологічної рівноваги. Відбувається зміщення акцентів з антропоцентризму та економізму до екоцентризму, що базується на моральних пріоритетах відповідальності та турботи про все живе, визнанні права на гідне життя майбутніх поколінь людей та повазі до всього живого, відображаючи розширення сфери моральної значущості до природи в цілому та аксіологічні зрушення до визнання природи як самостійної цінності з урахуванням міжгенераційного виміру глобальної відповідальності.

Нові обставини та загрози глобалізованої сучасності потребують формування нових принципів регулювання відносин на всіх рівнях соціальної взаємодії, актуалізуючи необхідність переходу до вищих щаблів моральної свідомості з акцентуацією екологічного імперативу. Згідно Л. Кольбергу, який здійснив ґрунтовне дослідження соціокультурної еволюції моральної здатності судження, моральна свідомість проходить три етапи, кожен з яких включає дві стадії відповідного морального зростання у взаємозв'язку з рівнем розвитку мисленнєвих структур та розширенням соціального досвіду [2].

Перший, доконвенціальний рівень, відображає орієнтацію на сприйняття добра і зла в категоріях наслідків для особистості, задоволення чи незадоволення (перша стадія визначає орієнтацію на наслідки покори чи непокори в структурі покарань та заохочень, залежно від того, приносять вони біль чи задоволення; друга стадія демонструє актуальну взаємність, що ґрунтується на утилітаристській позиції визнання правильним того, що сприяє задоволенню власних інтересів). Другий, конвенціальний рівень, позначає розвиток моральної свідомості до спроможності відокремити мотиви власних дій від конкретних наслідків діяльності, враховуючи прийняті в соціальній групі авторитетні оцінки, норми та правила (третя стадія відображає так звану «ідеальну взаємність», коли відбувається отождолення себе з групою, реалізуючи безособову згоду з судженнями членів групи; четверта стадія моральності дії оцінює відповідно до встановлених державою правил та законів, недотримання яких порушує соціальний порядок). Третій, постконвенціальний рівень, відображає здатність моральної свідомості до критичної рефлексії, визнаючи незалежність аргументованих моральних оцінок від визнаних моральних пріоритетів групи (п'ята стадія позначає орієнтацію моральної свідомості на сприйняття лише легітимних норм, конкретизуючи засоби досягнення спільної згоди; шоста, найвища стадія, спрямовує критично та комунікативно обґрунтовані моральні судження до орієнтирів абстрактних,

загальних моральних принципів, що постають консенсуально визнаним універсальним критерієм моральності).

З урахуванням методологічних перспектив комунікативної практичної філософії важливим аспектом парадигми сталого розвитку є визначення її ключових принципів як орієнтирів глобальної безпеки, гармонійного розвитку, біологічного та культурного розмаїття тощо, детермінуючи також появу нових імперативів сучасності з урахуванням різнобічних наслідків цивілізаційного розвитку. Поява так званого «екологічного імперативу» зумовлюється усвідомленням кризовості ситуації екологічних перспектив людства, виявляючи екосоціальну вразливість, взаємозалежність довкілля та суспільства, небезпечну динаміку екологічних змін.

Література

1. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития / Рональд Инглхарт, Кристиан Вельцель; [пер. с англ. М. Коробочкина]. – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с.

2. Kohlberg L. Stages of moral development as a basis for moral education / L. Kohlberg. – Bangor : University Press, 1992. – 238 p.

УДК.330.3

**Кришталь Т. М. – доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри управління у сфері цивільного захисту
Білека А. А. – кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту**

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В ЧЕРКАСЬКОМУ РЕГІОНІ

Охорона навколишнього середовища, радикальне поліпшення екологічної ситуації в Україні стали для нашого суспільства першочерговими завданнями, які полягають у здійсненні оцінки стану природних об'єктів у різних еко- та геосистемах довкілля; проведенні моніторингу довкілля; здійсненні екологічних експертиз різних типів; організації дій з метою попередження або зменшення рівня вірогідного ушкодження; дослідженні впливу довкілля на стан здоров'я людини; аналізі стану водних об'єктів, ґрунтового покриву, геологічного середовища і форм рельєфу; оцінці стану атмосферного повітря, рослинного та тваринного світу; визначенні та прогнозуванні стану

природних компонентів; аналізі економічного управління природокористуванням; забезпеченні захисту в разі виникнення надзвичайної ситуації; контролі за дотриманням вимог безпеки праці та санітарно-гігієнічних вимог; дослідженні механічної, фізико-хімічної та міграційної здатності хімічних елементів; проведенні природоохоронного районування; аналізі природного ландшафту, міських систем; упорядкуванні структури і взаємодії складових елементів еко- і геосистем тощо.

Безпосередньо у Черкаській області функціонують більше ста п'ятдесяти об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Найбільш потужні підприємства, які здійснюють екологічно небезпечну діяльність в регіоні, відносяться до хімічної промисловості, енергетики та агропромислового комплексу. До того ж за останні п'ять років зростали обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел області і у 2013 році вони становили 73,1 тис. тонн (1,7% від обсягу викидів по Україні); від пересувних джерел – 76,9 тис. тонн (3,2% від обсягу викидів по Україні).

Моніторинг пріоритетних екологічних проблем Черкаського регіону, що будувався на оцінці екологічної ситуації області з використанням соціально-економічних, статистичних показників (обсяги викидів, скидів), показників стану водного та повітряного середовищ, зокрема, нормативів якості водних ресурсів, атмосферного повітря; нормативів скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти, просторових та часових масштабів прояву негативних процесів, виявив, що основними екологічними проблемами Черкаської області є: забруднення водних ресурсів скидами стічних вод промислових підприємств та комунальних господарств внаслідок відсутності та неефективної роботи очисних споруд; зберігання непридатних, невідомих та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин на території сільськогосподарських підприємств області; забруднення атмосферного повітря м. Черкаси викидами промислових підприємств тощо.

Враховуючи особливості Черкаського регіону і м. Черкаси, що має досить високий рівень концентрації хімічного і машинобудівного виробництва, у регіоні останнім часом значно зросла потреба у вирішенні проблемних питань в галузі охорони довкілля, а регіональні органи виконавчої влади та місцевого самоврядування мають сконцентрувати свої зусилля на вирішенні таких нагальних проблемних питань, як: покращення стану об'єктів каналізаційного господарства; знешкодження заборонених, невідомих та непридатних до використання у сільському господарстві хімічних засобів захисту рослин; розширення мережі природно-заповідного фонду за рахунок створення нових об'єктів високої категорії заповідання (національних природних парків, біосферного заповідника та інших) тощо.

Здійснення регіональної економічної політики на засадах «зеленої» економіки сприятиме поліпшенню її змісту та розробці комплексу заходів і засобів, спрямованих на забезпечення стійкого соціально-екологічного розвитку Черкаського регіону та оздоровлення в ньому екологічної ситуації.

Черкаський регіон потребує негайної розробки та поступового впровадження нової «зеленої» стратегії для досягнення збалансованого розвитку, оскільки такий розвиток можливий лише у випадку, якщо екологічним і соціальним основам стійкого розвитку надаватиметься рівнозначне з економічними значення.

«Зелена» економіка у Черкаському регіоні та нова регіональна «зелена» стратегія досягнення збалансованого розвитку має бути спрямована на розвиток «відновлювальної» енергетики, підвищення енергоефективності, систему громадського транспорту, на розвиток стабільного сільського господарства, захист екосистем та біорізноманіття, а також збереження ґрунтів і води. У стратегії економічного розвитку регіону слід відійти від швидкого накопичення фізичного, фінансового та людського капіталу за рахунок хижацького виснаження природного капіталу. Природні багатства регіону незворотно виснажуються, що створює серйозні проблеми та ризики для майбутніх поколінь. Сьогодні на рівні, зокрема, Черкаського регіону варто визнати цінність природного капіталу і почати інвестувати у нього кошти.

Економічна доцільність зменшення вирубки лісів та їх відновлення не викликає сумнівів, оскільки матиме позитивний вплив на сільське господарство та рівень життя сільського населення регіону.

«Озеленення» сільського господарства регіону дозволить забезпечити продовольчу безпеку не лише регіону, а й країни, не псуючи та виснажуючи природні ресурси. Поза сумнівом, що це потребуватиме матеріальних активів, фінансових інвестицій, досліджень стосовно управління родючістю ґрунтів, ефективного використання води, диверсифікації рослинних культур та тварин; управління здоров'ям рослин і тварин тощо.

«Зелена» економіка регіону спроможна поліпшити рівень зайнятості у сільському господарстві, будівництві, лісовій промисловості, транспорті за рахунок створення нових робочих місць у сферах ефективного використання енергії (за рахунок збільшення використання відновлювальної енергії), управління відходами та їх утилізації тощо. Повторне використання матеріалів і отримання енергії з відходів спроможні стати прибутковими для Черкаського регіону, оскільки, як свідчить світова практика, відходи стають все більш цінними ресурсами.

Література:

1. Буркинський Б. В. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні: монографія / Б. В. Буркинський, Т.

П. Галушкіна, В. Є. Реутов; Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. – Одеса: Підприємство Фенікс, 2011. – 348 с.

2. «Зелена» стратегія регіону: [монографія] / [Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов та ін.]; Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. – Одеса; Саки: Фенікс, 2011. – 445 с.

3. Мусіна Л. А. Взаємний вплив економіки та природного середовища в сучасному світі: політика, стратегії, технології / Л. А. Мусіна, А. В. Ямчук, Т. К. Кваша; Держ. агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, Укр. ін-т наук.-техн. і екон. інформації. – Київ: УкрІНТЕІ, 2012. – 259 с.

УДК 502:581.526.42(477)

Хоменко О.М. - к.х.н., доцент, завідувач кафедри екології

Загоруйко Н.В. – к.б.н., доцент, доцент кафедри екології

Черкаський державний технологічний університет

РЕАЛІЗАЦІЯ КАРПАТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Стратегія національної екологічної політики України на період до 2020 року ставить перед собою декілька цілей, серед яких важливе місце займає припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі. Формування екологічної мережі передбачає зміни в структурі земельного фонду шляхом віднесення (на підставі обґрунтування екологічної необхідності (безпеки) та економічної доцільності) частини земель господарського використання до категорій, що підлягають особливій охороні з відновленням притаманного їм різноманіття природних ландшафтів. Це є прикладом загальнодержавного механізму досягнення гармонізаційного співіснування суспільства і природи в її територіальному і біотичному різноманітті. Створення національної екомережі передбачає розширення мережі природних заповідників, біосферних заповідників та національних природних парків, збільшення загальної площі природно-заповідного фонду України, введення в дію системи природоохоронних заходів збереження біо- та ландшафтного різноманіття і розширення площі природно-заповідного фонду до 15 відсотків загальної території країни у 2020 році [2].

Прикладом забезпечення сталого розвитку природно-заповідного фонду в Україні є реалізація Карпатської конвенції [1]. Засоби та забезпечення впровадження Карпатської конвенції включають в себе:

нормативно-правові засоби: удосконалення процедури і механізмів практичної реалізації законодавства та механізмів контролю за дотриманням вимог законодавства; удосконалення правового забезпечення і зміцнення інституційних та організаційних засад екологічно-невиснажливої діяльності, зокрема, щодо збереження біорізноманіття; запровадження системних дієвих процедур і механізмів виконання міжнародних зобов'язань; правове забезпечення пріоритетності збереження біорізноманіття під час провадження виробничої діяльності, насамперед в аграрному, транспортному, промисловому, енергетичному секторах економіки, інших видів діяльності, пов'язаних з природокористуванням; правове забезпечення прозорості прийняття рішень, пов'язаних з довкіллям на всіх рівнях виконавчої влади з метою забезпечення збереження біорізноманіття та невиснажливого використання природних ресурсів.

інституційні засоби: підготовка обґрунтування щодо можливості виконання Україною функцій Секретаріату Карпатської конвенції та вибору місця розміщення Секретаріату; створення Карпатської Координаційної ради та місцевих координаційних рад щодо виконання положень Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат; удосконалення організаційної діяльності щодо впровадження вимог Карпатської конвенції, в т.ч. шляхом створення відповідних підрозділів та експертних груп; активізація співпраці органів державної влади, наукових і громадських організацій, суб'єктів підприємницької діяльності та місцевих територіальних громад, розроблення заходів щодо впровадження Карпатської конвенції на місцевому рівні; удосконалення механізмів інформування та прийняття рішень.

економічні засоби: удосконалення економічного механізму невиснажливого використання природних ресурсів шляхом впровадження принципів «користувач платить», «забруднювач платить», пільгового оподаткування суб'єктів господарювання в разі забезпечення ними невиснажливого використання природних ресурсів та/або їх відновлення, на регіональному рівні; установа ціни природних ресурсів, плати за їх спеціальне використання; вдосконалення дозвільно-ліцензійної діяльності.

Фінансові засоби: поліпшення стану фінансування заходів, передбачених Карпатською конвенцією за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, державного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, опрацювання започаткування нової бюджетної програми; залучення міжнародних і позабюджетних джерел фінансування; розроблення і впровадження елементів заохочувального фіскального механізму щодо збереження та невиснажливого використання ресурсів в регіоні. Фінансування природоохоронних заходів, передбачених Стратегією здійснюватиметься за рахунок коштів Державного бюджету України (як загальної частини

Держбюджету, так і за рахунок Державного фонду охорони навколишнього природного середовища України). Загальна сума фінансування заходів складає близько 30 млн. грн щорічно. Заходи фінансуватимуться з врахуванням цих коштів, а також з огляду на економічний стан держави та з залученням коштів з інших джерел.

Наукові, аудитні, експертні засоби, зокрема: розроблення системи наукової підтримки реалізації Карпатської конвенції, на засадах екосистемного підходу, біоекологічного імперативу, врахування соціально-економічного контексту, розроблення державної цільової програми науково-дослідних робіт, спрямованих на реалізацію Карпатської конвенції; формування не бюджетного фонду підтримки наукових досліджень; організація здійснення оцінки ризиків, впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки та ін.

Інформаційно-освітні засоби: сприяння створенню навчального комплексу екологічної освіти і виховання в системі «дитячий садок – школа – ліцей – інститут»; створення інтернет-порталу, присвяченого втіленню положень Карпатської конвенції; активізація пропаганди з питань екологічно-збалансованого розвитку Карпат серед широких верств населення шляхом: створення відповідних кінофільмів, теле- та радіопередач, започаткування роботи регіональних телевізійних каналів та радіопрограм; збільшення обсягу випуску друкованих видань, присвячених збереженню та невиснажливому використанню біорізноманіття Карпат; створення системи регіональних екопросвітницьких центрів започаткування та/чи відродження культурних, музичних та виставкових заходів; підтримка традиційних фольклорних фестивалів.

Міжнародне співробітництво щодо впровадження вимог Карпатської конвенції має включати: зміцнення співробітництва з міжнародними організаціями в сфері збереження біорізноманіття, насамперед з Глобальною екологічною фундацією, Програмою ООН з довкілля, Організацією ООН з питань харчування та сільського господарства, розроблення та участь в міжнародних проектах щодо охорони та екологічно - збалансованого розвитку Карпатського регіону; завершення входження в систему міжнародного екологічного права шляхом підписання, приєднання чи ратифікації відповідних міжнародних договорів з подальшим урахуванням їх положень у нормативно-правових актах; розширення співпраці в сфері двосторонніх міждержавних та міжміністерських угод в рамках Карпатської конвенції; підготовку пропозицій щодо поліпшення співпраці з Європейським Союзом, з метою гармонізації нормативно-правової бази та процедур надання технічної допомоги; забезпечення впровадження на регіональному рівні заходів, визначених міжнародними договорами, стороною яких є Україна; зміцнення регіонального і транскордонного співробітництва шляхом укладення відповідних міжнародних документів, планів дій та виконання

спільних проектів і програм; сприяння формуванню Всеєвропейської екомережі та виконанню вимог Всеєвропейської стратегії збереження біо- та ландшафтного різноманіття; поглиблення співпраці з ЮНЕСКО, впровадження положень Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення [1].

Важливою метою при реалізації державних програм стосовно збереження біорізноманіття та розширення площ екологічної мережі є розвиток загальної свідомості населення щодо збереження та догляду за навколишнім середовищем. Особливий акцент повинен робитися на формуванні екологічної культури дітей та молоді, підвищенні рівня екологічної культури та обізнаності населення, формуванні екологічного мислення у сфері ощадливого споживання природних ресурсів, впровадженні екологічної освіти для формування нової системи ціннісних орієнтирів та моделей поведінки підростаючого покоління та суспільства загалом.

Література:

1. Про схвалення стратегії виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат – Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Стратегія від 16.01.2007 р., № 11-р.

2. Цілі розвитку тисячоліття (Україна: 2010) Національна доповідь. http://www.undp.org.ua/files/ua_52412MDGS_UKRAINE2010_REP_ukr.pdf.

УДК 504:614.841

**Чубань В.С. – к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту**

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОХОРОНИ ЕКОСИСТЕМ ВІД ПОЖЕЖ

За останнє десятиліття багато регіонів України перебувають у високому полі ризику виникнення пожеж у природних екосистемах. Антропогенна діяльність лише посилила масштаби загрози та рівень збитковості. Переважна більшість наслідків пожеж є транскордонними, наприклад, дим і забруднення води, їх дія на здоров'я і безпеку людини, втрата біорізноманітності і деградація ділянок на ландшафтному рівні, що призводить до спустелення, ерозії ґрунтів або повені. Виснаження земного вуглецю пожежами в екстремальних умовах в деяких типах рослинності, включаючи органіку в торф'яних болотах, є одним з пускових механізмів порушень глобальних біогеохімічних циклів, особливо глобального циклу

вуглецю. Багаторічні спостереження кліматологів свідчать про стійку тенденцію до підвищення середнього температурного режиму. А це означає, що пожежна ситуація південних та східних регіонів України погіршиться [2].

Пожежі у природних екосистемах привносять свою частку у загальну статистику пожеж, що стаються у країні та мають тенденцію до щорічного зростання. До пожеж у природних екосистемах відносяться лісові, торф'яні, на відкритих територіях (ландшафтні, степові), а також пожежі на сільськогосподарських угіддях.

Ліси забезпечують умови для існування одних з найбагатших за біорізноманіттям екосистем на Землі, а також умови існування для 90 % видів, яким загрожує небезпека зникнення. Біорізноманіття має надзвичайно велике значення для практичного життя людства, забезпечуючи сировину для ліків та рослинних екстрактів. Соціальна цінність лісів, починаючи від рекреації і закінчуючи духовними і культурними цінностями, дедалі більше і більше визнається основою для людського здоров'я.

На сьогодні здатність лісу поглинати велику кількість вуглекислого газу має неоціненне значення, оскільки з роками викиди в атмосферу вуглецю внаслідок спалювання викопного палива зростають, що може призвести до посилення так званого парникового ефекту. За допомогою лісів, котрі через фотосинтез забирають вуглець з атмосферного вуглекислого газу, можна контролювати рівень CO_2 в атмосфері. Розуміння цього підштовхує до висновку, що вигоди від існування здорових лісів, котрі до недавнього часу вважалися безкоштовними, мають свою економічну вартість. Таким чином, щоб запобігти екологічній шкоді і значним суспільним витратам[3].

Згідно зі статистичними даними Центру Пожежної Статистики Міжнародної Асоціації Пожежно-рятувальних служб (СТІФ), який аналізує стан з пожежами у 23 країнах світу, щороку приблизно 17% усіх пожеж у цих країнах виникає у природних екосистемах.

Щорічно пожежі в природних екосистемах завдають значної шкоди державі і, в першу чергу, навколишньому середовищу, можуть спричинити пожежі будівель, знищити лінії електромереж, газо- і нафтопроводів, лісові насадження.

Найбільша кількість пожеж, як правило, припадає на весняно-літній період. У вихідні й святкові дні ліс відвідує велика кількість людей, що призводить до різкого зростання джерел вогню. Причинами виникнення пожеж в природних екосистемах є необережне поводження з вогнем дітей та дорослих, спалювання сміття поблизу житлових будинків і на території, прилеглій до лісових масивів, іскри з вихлопних труб автотранспорту, блискавки, самозаймання промасленого обтирального матеріалу, ефект

фокусування сонячних променів на склі та консервних бляшанках, залишених людьми на природі.

На нашу думку, першочергові заходи щодо підвищення ефективності охорони екосистем від пожеж повинні включати дії, що зображені на рис. 1.

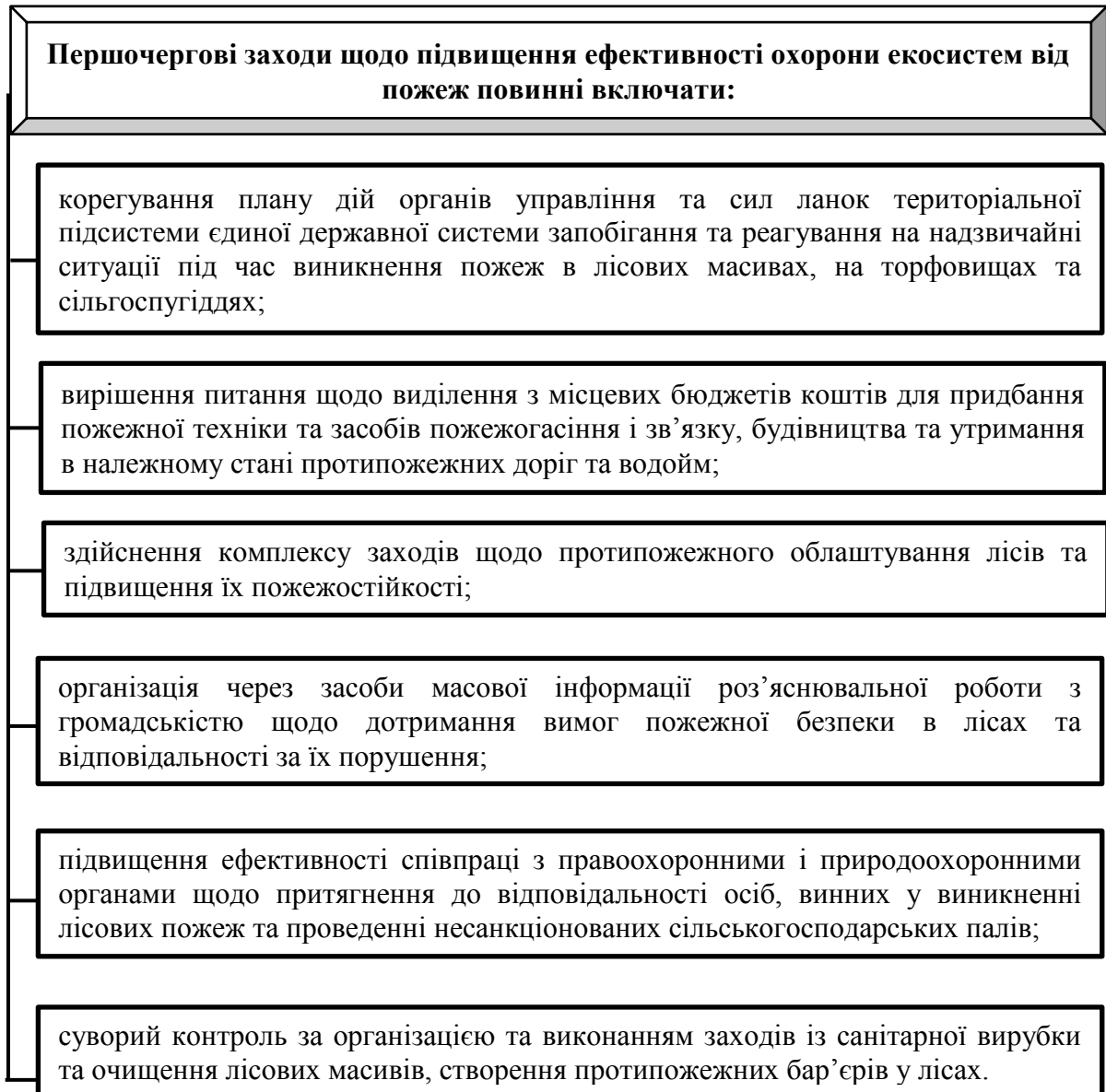

Рис. 1. Першочергові заходи щодо підвищення ефективності охорони екосистем від пожеж

*джерело: розроблено автором

Звичайно, із метою охорони лісів від пожеж проводиться комплекс заходів, спрямованих на збереження лісових насаджень, зменшення кількості і площі лісових пожеж їх оперативного виявлення та ліквідації, але цього не достатньо.

Оскільки ліси є одними із найбагатших за структурою та формами життя наземних екосистем і сприяють життєдіяльності інших природних утворень, збереження їх є одним із пріоритетних напрямків сталого розвитку планети, необхідною умовою функціонування біосфери. Посилення ненормованого рекреаційного навантаження на ліси призвело до зростання кількості та збільшення масштабів лісових пожеж, які є другим після вирубування глобальним чинником їх знищення та пригнічення. Тільки у бореальних лісах планети у 80-ті роки у середньому щорічно вигорало по 8 млн. га [1].

Принципово важливим є завдання запровадження до 2020 р. екосистемного підходу в управлінську діяльність та адаптація законодавства України у сфері збереження довкілля відповідно до вимог директив ЄС.

Література:

1. Ворон В.П. Пожежі як чинник дестабілізації стану лісів зелених зон міст України / В.П. Ворон, О.В. Леман, Т.Ф. Стельмахова, Ю. В. Плугатар// Науковий вісник НЛТУ. – 2005. – Вип. 15.7. – С. 139–145.
2. Обиход Г. О. Економіка пожеж у природних екосистемах / Г. О. Обиход // Економіка АПК – № 14. – 2009. – С. 28-32.
3. Соловій І.П. Інструменти лісової політики в умовах формування ринків екологічних послуг лісів / І. П. Соловій, Л. Ф. Монастирська // Науковий вісник НЛТУ. – 2005. – Вип. 15.7. – С.119-125.

Наукове видання

***ПРОБЛЕМИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА:
ПОГЛЯД ОЧИМА РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ***

Матеріали II міжнародного наукового форуму

Підписано до друку 15.06.2017.
Формат 60x84 V16. Папір офсетний.
Умов. друк. арк. 8,16. Гарнітура Times New Roman.
Зам. № 177. Наклад 300 прим.

Видавець: Чабаненко Ю. А.
Свідоцтво про внесення
до Державного реєстру видавців
серія ДК № 1898 від 11.08.2004 р.
Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашкевича, 39.
Тел: (0472) 32-97-67, (047) 32-97-45.
E-mail: office@2upost.com

Друк ФОП Чабаненко Ю.А.
Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашкевича, 39